

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OSMANLI HAMAM KÜLTÜRÜ VE ANKARA ŞENGÜL HAMAMI
ÖZELİNDE YAPISAL, MEKANSAL, İŞLEVSEL ÇÖZÜMLEME

Huriye ASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR

Ağustos - 2020

TEŞEKKÜR

"Osmanlı Hamam Kùltürü ve Ankara Şengül Hamamı Özelinde Yapısal, Mekansal, İşlevsel Çözümleme" başlığı altında incelenecek olan bu çalışma boyunca bana yardım, eleştiri ve katkılarıyla desteğini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Mücahit YILDIRIM'a teşekkür etmeyi kendime bir borç bilirim.

Arşivini paylaşp çalışmama büyük katkı sağlayan Şengül Hamamı işletmecisi Celalettin ASLAN'a,

Rölöve çalışmalarımı hazırlamamda bana destek olan çalışma arkadaşım Fuat İŞLER'e,

Bugünlere gelmemde büyük emeği geçen, benden gerek maddi ve gerekse manevi hiçbir şekilde desteğini esirgemeyen sevgili anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Huriye ASLAN

Ağustos 2020

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEŞEKKÜR	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
EKLER LİSTESİ	XI
KISALTMA VE SİMGELER	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.2. Çalışmanın Önemi	3
1.3. Çalışmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	4
2. KAYNAK ÖZETLERİ	5
3. MATERYAL VE METOT	7
3.1. Materyal	7
3.2. Metot	7
3.3. Ankara'nın Tarihsel Gelişimi, Fiziksel ve Sosyo-Demografik Yapısı	8
3.3.1. Ankara'nın Tarihsel Gelişim Süreci	8
3.3.2. Ankara'nın Fiziksel Yapısı	10
3.3.3. Ankara'nın Sosyo-Demografik Yapısı	11
3.4. Hamamların Anlam, Tarihsel Süreç ve Mekân Özellikleri	12
3.4.1. Hamamların Anlam Bakımından İncelenmesi	14
3.4.2. Hamamların Tarihsel Süreç Bakımından İncelenmesi	17
3.4.3. Mekân Özellikleri Bakımından İncelenmesi	21
3.4.3.1. Soyunmalık	22
3.4.3.2. Ilıklık	24

3.4.3.3.	Sıcaklık	25
3.4.3.4.	Isıtma Sistemi	26
3.4.3.5.	Su Tesisat Sistemleri	27
3.4.3.6.	Aydınlatma	28
3.4.3.7.	Tezyinat	29
3.5.	Osmanlı Hamamları	31
3.5.1	Osmanlı Hamamlarına Ait Mekân Kurgusu	33
3.5.2.	Ankara'daki Osmanlı Hamamları	35
3.6.	Tarihi Eserlerde Restorasyon ve Koruma Yaklaşımları	36
3.6.1.	Yeniden Kullanım	40
3.6.2.	Yeniden Kullanımı Gerektiren Sebepler	42
3.6.2.1	Fiziksel Eskime	42
3.6.2.2.	Fonksiyonel Eskime	42
3.6.2.3.	Sosyo-Ekonomik Eskime	43
3.6.2.4.	Teknolojik Eskime	43
3.6.3.	Yeniden Kullanımla İlgili Yasal Düzenlemeler	43
4.	BULGULAR VE TARTIŞMA	49
4.1.	Ankara Şengül Hamamının Tarihçesi	49
4.1.1.	Kentsel Konum	51
4.2.	Plan Özellikleri	52
4.2.1.	Zemin Kat Planı	52
4.2.2.	Soyunmalık Kat Planı	53
4.2.3.	Cephe Özellikleri	54
4.2.4.	Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri	56
4.2.5.	Mimari Öğeler	58
4.2.5.1.	Kapılar	58

4.2.5.2.	Pencereler	60
4.3.	Restorasyon	61
4.3.1.	Restorasyon Yaklaşımı	61
4.4.	Yeniden Kullanıma İlişkin Değerlendirmeler	64
4.4.1.	Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi	65
4.4.2.	Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi	66
4.4.3.	Çevresel Açıdan Değerlendirilmesi	67
4.4.4.	Mimari Açıdan Değerlendirilmesi	67
4.4.5.	Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi	68
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	69
6.	KAYNAKLAR	73
	EKLER	75
	ÖZGEÇMİŞ	127

ÖZET

OSMANLI HAMAM KÜLTÜRÜ VE ANKARA ŞENGÜL HAMAMI ÖZELİNDE YAPISAL, MEKANSAL, İŞLEVSEL ÇÖZÜMLEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Huriye ASLAN

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

2020

Tarihi eserler çeşitli sebeplerden ötürü yıpranır ve bazen de çağın gerektirdiği konfor şartlarına uyum sağlayamayabilir. Tarih boyunca bu eserleri ayakta tutmak için çeşitli restorasyon ve koruma yaklaşımları geliştirilmiştir. Yeniden kullanım ve rehabilitasyon da bu yaklaşımlardan biridir. Rehabilitasyon edilen eski yapılar bazen eski işlevine devam ederken bazen de yeni bir fonksiyonla işlevlendirilmiştir. Tezimizin konusu olan Ankara Şengül Hamamı bir Osmanlı yapısı olup çeşitli restorasyonlar geçirmiştir. 15. yüzyıldan bu yana geçirdiği restorasyon ve onarımlarla devamlılığı sağlanmıştır. Aynı zamanda yapılan çeşitli rehabilitasyonlarla kendi yapı grubunun gerektirdiği konfor şartlarına da uyumu sağlanmaya çalışılmıştır. Amacımız bir koruma yaklaşımı olarak ‘yeniden kullanımı ve rehabilitasyonu Ankara Şengül Hamamı Yeniden Kullanım Değerlendirmesi başlığı adı altında incelemektir. Tez çalışmamı, bazı rehabilitasyonla yeniden hamam olarak işlevlendirilen Ankara Şengül Hamamı’nda yapının kullanım değerinin ortaya konulması ve kullanım sonrası değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu kullanım sonrası değerlendirmeler, kültürel, sosyal, çevresel, mimari ve ekonomik açıdan ele alınmıştır. Ankara Şengül Hamamı bir tarihi yapının ayakta tutulabilmesi dışında bir Osmanlı kültürünün devamlılığını sağlaması açısından önemlidir.

Tezin giriş kısmın çalışmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarından oluşmaktadır. Tezin ikinci bölümünde çalışmada kullanılan kaynak özetleri yer almaktadır. Tezin üçüncü bölümün de incelediğimiz hamamın coğrafyasını tanıyabilmek adına Ankara şehri araştırılmıştır. Ankara şehrinin sosyal mimari yapısı ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimlere ayrı başlıklar altında yer verilmiştir. Hamam kavramının ortaya çıkışı ve kavramsal gelişimi üzerinde durularak farklı kültürler için önemi anlatılmıştır. Osmanlı hamam yapılarına dair bilgiler edinilmiştir. Osmanlı da bu yapıların kullanım amaçları ve tipolojileri hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Ankarada’ ki Osmanlı hamam yapıları tespit edilerek tablo şeklinde sunulmuştur. Tezin dördüncü bölümünde tarihi eserlerde koruma ve restorasyon yaklaşımdan bahsedilerek yeniden kullanımın üzerinde durulmuştur. Ankara Şengül Hamamının içerisinde bulunduğu bölgenin tarihsel gelişimi, mimari dokusu ve sosyo-demografik yapısı araştırılmıştır. Yapılan arşiv araştırmalarıyla hamam hakkındaki bilgilere ulaşılmıştır. Analitik röleve çalışmalarıyla yapının mevcut durumu saptanmıştır. Restitüsyon çizimleri kaynaklar ışığında hazırlanmış ve yapının geçirmiş olduğu restorasyonlar, rehabilitasyonlar araştırılmıştır. Tezin sonuç kısmında kullanım sonrası değerlendirmeler yapılarak yeniden kullanımın hamam

üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Yeniden kullanım kültürel, sosyal, ekonomik, mimari ve çevresel etkilerine ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Türk Hamamı, Yeniden Kullanım, Rehabilitasyon, Koruma

ABSTRACT

OTTOMAN TURKISH BATH CULTURE AND STRUCTURAL, SPATIAL, FUNCTIONAL ANALYSIS IN THE CASE OF ANKARA ŞENGÜL BATH

MSc THESIS

Huriye ASLAN

DİCLE UNIVERSITY
SCIENCE INSTITUTE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

2020

Historical artifacts deteriorate for a variety of reasons, and sometimes they may not be able to adapt to the comfort conditions required by the age. Various restoration and conservation approaches have been developed to keep these artifacts alive throughout history. Reuse and rehabilitation is one of these approaches. Historical buildings that were rehabilitated sometimes re-used with new functions sometimes retain their former function. The Ankara Şengül bath, which is the subject of our thesis, is also an Ottoman building and could not adapt to today's comfort conditions and before restoration. It has been ensured with the restoration and repairs since the 15th century. At the same time, that it has been harmonized with the comfort conditions required by its building group with various rehabilitations. My thesis work consists of revealing the use value of the building and its evaluation post-adaptation in Ankara Şengül Hamam, which was re-used as a bathhouse with some rehabilitations. These post-adaptation assessment have been handled culturally, socially, environmentally, architecturally and economically. Ankara Şengül Hamam is important for maintaining Ottoman culture, except that a historical building can be sustained.

In the introduction part of the thesis, the purpose, importance, assumptions and limitations of the study are mentioned. In the second part of the thesis, source summaries used in the study are included. In the third part of the thesis, to recognize the geography of the bath, which we examined, the city of Ankara was researched. The social architectural structure of Ankara and the changes it has undergone in the historical process are included under separate headings. Emphasis is given to the emergence and conceptual development of the concept of bath, and its importance for different cultures. Information on Ottoman bath structures was obtained. In Ottoman, information about the usage purposes and typologies of these structures are given. Ottoman bath structures in Ankara were identified and presented in a table. In the fourth part of the thesis, re-use is emphasized by mentioning conservation and restoration approach in historical works. The historical development, architectural texture and socio-demographic structure of the region where the Ankara Şengül Bath is located were investigated.

With the archive researches, information about the bath was reached. The current state of the building was determined by analytical survey studies. Restitution drawings were prepared in the light of the sources and the restorations and rehabilitations that the building has undergone were investigated. In the conclusion of the thesis, the effects of re-use on the bath are mentioned by making evaluations after use. Cultural, social, economic, architectural and environmental effects of reuse are included under separate headings.

Keywords: Ankara, Turkish bath, reuse, rehabilitation, conservation

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>		<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1.	Ankara / Ulus	8
Şekil 3.2.	Ankara 1924 Haritası Ulus ve çevresi	10
Şekil 3.3.	Ankara Fiziki Haritası	11
Şekil 3.4.	Ankara Nüfus Artış Hızı Tablosu	13
Şekil 3.5.	Roma Caracalla Hamamı üstten görünüş (solda), tepidarium (sağda)	15
Şekil 3.6.	Roma’da ki Caracalla Hamamı nın kalıntıları	16
Şekil 3.7.	Roma’da ki Caracalla Hamamı frigidarium	16
Şekil 3.8.	Roma Hamamı Mekan Tasarımı	17
Şekil 3.9.	Ankara Şengül Hamamı	18
Şekil 3.10.	Hamam	20
Şekil 3.11.	Hamam Mekân Düzenlemesi	22
Şekil 3.12.	Şengül Hamamı soyunmalık kısımlarının planda gösterimi	23
Şekil 3.13.	Ankara Şengül Hamamı erkekler kısmı soyunmalığı	23
Şekil 3.14.	Ankara Şengül Hamamı kadınlar kısmı ılıklığı	24
Şekil 3.15.	Şengül Hamamı ılık kısımlarının planda gösterimi	25
Şekil 3.16.	Şengül Hamamı sıcaklık kısımlarının planda gösterimi	26
Şekil 3.17.	Şengül Hamamı sıcaklık kısımları	26
Şekil 3.18.	Şengül Hamamı külhan kısmının planda gösterimi	27
Şekil 3.19.	Şengül Hamamı su depolarının planda gösterimi	28
Şekil 3.20.	Ankara Şengül Hamamı ılık gözleri	29
Şekil 3.21.	Ankara Şengül Hamamı soyunmalık duvarları	30
Şekil 3.22.	Ankara Şengül Hamamı kurna arkası çiniler	31
Şekil 3.23.	Ankara Şengül Hamamı	32

Şekil 3.24.	Türk Hamamları İç Mekan Düzenlemesi	33
Şekil 3.25.	Türk Hamam Tipolojisi	35
Şekil 3.26.	Ankara’da ki Osmanlı Hamamları	36
Şekil 3.27.	Uluslararası belgelerde tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesine ilişkin maddeler	48
Şekil 4.1.	Ankara Şengül Hamamı	49
Şekil 4.2.	Mahallenin Osmanlı döneminden kalma haritası	51
Şekil 4.3.	Şengül Hamamı zemin kat planı	53
Şekil 4.4.	Şengül Hamamı soyunmalık planı	54
Şekil 4.5.	Şengül Hamamı kuzey cephesi	55
Şekil 4.6.	Şengül Hamamı güney cephesi	55
Şekil 4.7.	Şengül Hamamı batı cephesi	56
Şekil 4.8.	Şengül Hamamı doğu cephesi	56
Şekil 4.9.	Şengül Hamamı C-C kesiti	57
Şekil 4.10.	Şengül Hamamı A-A kesiti	58
Şekil 4.11.	Şengül Hamamı kadınlar kısmı giriş kapısı	59
Şekil 4.12.	Şengül Hamamı erkekler kısmı giriş kapısı	60
Şekil 4.13.	Şengül Hamamı pencere görünüşü	61

EKLER LİSTESİ

<u>Ek No</u>		<u>Sayfa</u>
Ek 1.	Tapu Kaydı	75
Ek 2.	Tescil	76
Ek 3.	İmar Planı	77
Ek 4.	Şengül Hamamı Eski Resimleri	78
Ek 5.	Şengül Hamamı Eski Resimleri	78
Ek 6.	Şengül Hamamı Eski Resimleri	79
Ek 7.	Şengül Hamamı Eski Resimleri	79
Ek 8.	Şengül Hamamı Güney Cephesi	80
Ek 9.	Şengül Hamamı Doğu Cephesi	80
Ek 10.	Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Soyunmalık	81
Ek 11.	Şengül Hamamı Erkekler Kısmı Soyunmalık	81
Ek 12.	Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Sıcaklık	82
Ek 13.	Şengül Hamamı Erkekler Kısmı Sıcaklık	82
Ek 14.	Şengül Hamamı Erkekler Kısmı Restorasyon Öncesi-Sonrası	83
Ek 15.	Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Ilıklık Restorasyon Öncesi-Sonrası	84
Ek 16.	Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Giriş Restorasyon Öncesi-Sonrası	84
Ek 17.	Şengül Hamamı Soyunma Odaları Restorasyon Öncesi-Sonrası	85
Ek 18.	Şengül Hamamı Soyunmalık Kısmı Restorasyon Öncesi-Sonrası	86
Ek 19.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 1	87
Ek 20.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 2	88
Ek 21.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 3	88
Ek 22.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 4	89

Ek 23.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 5	90
Ek 24.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 6	91
Ek 25.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 7	92
Ek 26.	Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 8	93
Ek 27.	Şengül Hamamı Analitik Rölöve	94
Ek 28.	Şengül Hamamı Malzeme Analizi	107
Ek 29.	Şengül Hamamı Müdahale Paftası	116

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	: Adı geçen eser
cm	: Santimetre
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
mt	: Metre
V.G.M.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
Vb.	: Ve benzeri
yy	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Tarihi eserler uygarlıkların yaşayışlarını, sosyo-ekonomik seviyelerini ve kültürlerini gelecek nesillere aktarabilmeleri için önem taşır. Dolayısıyla bu eserleri korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak gereklidir. Koruma ve restorasyon ihtiyacı sadece bir yapıyı ayakta tutabilmek adına yapılan ve bu konunun uzmanlarını ilgilendiren bir problemten çok tüm toplumu ilgilendiren bir olgudur.

Koruma ihtiyacı her dönemde farklı amaç ve sebeplerle kendini göstermiştir. İlkçağlarda toplum için önem arz eden belli siyasi ve dinsel yapıların korunmasıyla başlayan bu ihtiyaç ilerleyen dönemlerde kültür ve sanat değeri yüksek yapıların devamlılığını sağlamaya yönelik bir amaca hizmet etmiştir. Bu yüzden her çağda gözlemlenebilen koruma davranışları dönemlerin ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda değişim göstermiştir.

Tarih boyunca eserleri korumak için ortaya çıkan yaklaşımların belli ilkeler altında toplanması 19. yüzyıla dayanmaktadır. Farklı ülkelerde yaptıkları restorasyon uygulamalarıyla öne çıkan mimarlar giderek herkes tarafından benimsenen ilkelere yön vermişlerdir.

Tarihi ve kültürel yapıların korunmasında benimsenmesi gereken esas ilke özgün yapısının korunması olmalıdır. Her yapı kendi dönemine ait izler taşır bu da o dönemi anlayabilmek için önemlidir. Bu yüzden bu izleri kaybetmeden yapının özgünlüğünü bozmadan müdahalelerde bulunmak yapının tarihi ve kültürel değerini korumak için önemlidir.

Zamanın getirdiği değişim olgusu tarihi yapıların ayakta durabilmesi açısından tehlike arz etmektedir. Günümüzde nüfus artışı, kentleşme konfor şartlarının değişmesi gibi sebepler bu yapıların ayakta durmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebepler tarihi yapıları ayakta tutmak için restorasyon ve koruma ihtiyacını önemli kılmaktadır. Tarihi yapıları ayakta tutmak kadar bu yapıları kendi sosyal çevreleri içerisinde yaşatmakta önemlidir. Bunların hepsi bir arada düşünüldüğünde tarihi eserleri çevresiyle yaşayan yapılar haline getirmek ve yeniden değerlendirmek şart olmaktadır.

Yeniden kullanım, tarihi yapıların yıkılmaktan kurtarılması için bir araçtır. Eğer bir yapı çok fazla zarar görmemiş ve eski işlevi de yeni döneme hizmet edebilecek

durumdaysa bazı rehabilitasyonlarla aynı veya farklı işlevle yaşatılması en doğru yaklaşımdır. Bu yaklaşım hem yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından hem de sosyal ve ekonomik hayata katılabilmesi ve fayda sağlayabilmesi açısından önemlidir.

Su her dönemde medeniyetler için belirleyici bir unsur olmuştur. Su sadece temizlik ve hijyen amaçlı kullanım görmemiştir çoğu zaman insanları bir araya getiren bir amaca hizmet etmiştir. İnsanlar yıkanma ihtiyacını karşılamak için çeşitli mekanlar inşa etmişlerdir. Hamam yapıları da yıkanma ihtiyacının karşılanması için inşa edilmiş yapılar olsa da çoğu zaman sosyal etkinlikler, sanat etkinlikleri ve evlilik ritüelleri için de kullanılmıştır. Bu yapıların ilk ortaya çıkışı Yunan Uygarlığın da görülmüştür fakat gelişimi Roma Uygarlığıyla olmuştur. Romalılar için hamam bir yıkanma mekanı olmaktan ziyade sosyal ilişkilerin geliştiği ve toplantıların yapıldığı içerisin de birçok aktivite barındıran etkinlik yapıları olmuştur.

Tarihte oldukça eski olan su kültürü Osmanlı İmparatorluğunda hem inancın hem de sosyal yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Hamamlar sadece temizlik amaçlı kullanılan yapılar olmasının dışında insanları bir araya getirme kabiliyetinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı hamamları yıkanmanın dışında çeşitli ritüellerin geliştiği sosyal mekanlar olarak kullanım görmüşlerdir. Osmanlı döneminde hamam yapılarına büyük önem verilmiştir ve neredeyse sınırların ulaştığı her yere hamam yapılmıştır.

Hamam yapıları içerisinde tarihi ve kültürel mirası bir arada barındıran önemli değerlerdir. Somut ve somut olmayan kültürel mirasımızın korunması, devamlılığı ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için bu yapıların korunmasına ve yaşatılmasına özen gösterilmelidir.

Tez çalışmam da eski işlevini devam ettiren ve yeniden kullanım özelliği gösteren bir Osmanlı yapısı olan Şengül Hamamının kullanım değerlendirilmesi yapılarak, yeniden kullanımın hamam üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan ve 15. Yüzyılın ortalarına doğru İshak Paşa tarafından yaptırılan Şengül Hamamı Ankara'da bulunan önemli Osmanlı hamamları içerisinde yer almaktadır. Bu çalışma ile rehabilitasyon sonucu fonksiyon değişikliğine uğramadan eski işlevini devam ettirme özelliği gösteren Şengül Hamamı'nın kullanım değerini ortaya koymak, gelecek çalışmalar ışık tutacaktır. Gerek Şengül Hamamı'nın tarihçesi

gerekse mimari özellikleri de bu hamamı önemli kılmaktadır. Şengül Hamamı hem bir tarihin hem bir kültürün devamlılığını sağlayabilmesi açısından önemlidir. Aynı zaman da yeniden kullanım özelliği gösteren Şengül Hamamı kendi sosyal çevresinden çıkarak Osmanlı su ve hamam kültürünü dünyaya tanıtmada bir aracı olmuştur.

1.1. Çalışmanın Amacı

Hamamlar tüm uygarlıklarda sadece yıkanma işlevinin gerçekleştiği mekânlar olmanın dışında önemli sosyalleşme mekânları olmuşlardır. Osmanlı döneminde de hamam yapıları önemli sosyalleşme mekânları olup bu mekânlarda çeşitli ritüeller geliştirilmiştir. Osmanlı hamam yapıları somut ve somut olmayan kültürel mirasın devamlılığı açısından önemli belge niteliği taşımaktadırlar.

Ankara Şengül Hamamı işlev değişikliğine uğramadan günümüze kadar gelmiş bir Osmanlı hamam yapısıdır. Bu yapı hem bir tarihin hem bir kültürün sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemlidir.

Tarihi yapıları ayakta tutmak ve sosyal çevresiyle birlikte canlılık kazandırmak için başvurulmuş koruma yaklaşımlarından biri de yeniden kullanımdır. Yeniden kullanım, tarihi yapıların değerlerinin korunarak sosyal hayata yeniden kazandırılmasıdır. Yapının mekan ve sistem özelliklerinin iyileştirilerek günümüz konfor şartlarında adapte edilerek yeniden kullanılmasıdır. Söz konusu tarihi bir yapı ise yapının yeniden kullanılarak, gelecek nesillere aktarılması yapının sosyo-kültürel ve çevresel açıdan sürdürülebilir olmasını sağlar. Yeniden kullanım, bir koruma tekniği olarak günümüzde sıklıkla kullanılmakta ve tarihi yapıların ömrünü uzatmaktadır.

Çalışmamızın amacı; tarihi eser restorasyonu koruma yaklaşımlarından biri olan yeniden kullanımı ve kullanım sonrası değerlendirmesini bir Osmanlı hamamı olan Ankara Şengül Hamamı üzerinde incelemektir. Tezde yeniden kullanımın ve rehabilitasyon çalışmalarının bu yapı üzerindeki etkileri, tartışılmıştır.

1.2. Çalışmanın Önemi

Kültürel mirası korumak adına eski eserleri ayakta tutabilmek için farklı koruma yaklaşımları geliştirilmiştir. Yeniden kullanım da tarihi yapıların devamlılığını sağlamak için başvurulmuş koruma yaklaşımlarından biridir. Yeniden kullanım tarihi bir yapının gelecek nesillere aktarılmasını yapının sosyo-kültürel ve çevresel açıdan

sürdürülebilir olmasını sağlar.

Hamamlar, Osmanlı su ve yıkanma kültürünü yaşatan önemli eserlerdir. Ankara'nın Altındağ ilçesinde bulunan ve 15. yüzyılın ortalarına doğru İshak Paşa tarafından yaptırılan Şengül Hamamı Ankara'da bulunan önemli Osmanlı hamamları içerisinde yer almaktadır. Bu çalışma ile rehabilitasyon sonucu fonksiyon değişikliğine uğramadan eski işlevini devam ettirme özelliği gösteren Şengül Hamamı'nın kullanım değerini ortaya koymak, gelecek çalışmalara ışık tutacaktır. Gerek Şengül Hamamı'nın tarihçesi gerekse mimari özellikleri bu hamamı önemli kılmaktadır. Şengül Hamamı hem bir tarihin hem bir kültürün devamlılığını sağlayabilmesi açısından önemlidir. Aynı zaman da yeniden kullanım özelliği gösteren Şengül Hamamı kendi sosyal çevresinden çıkarak Osmanlı su ve hamam kültürünü dünyaya tanıtmada bir araç olmuştur.

Ankara Şengül Hamamının restorasyonu, 2006 yılında Avrupa Birliği'nin (AB) "Hamam Projesi" çerçevesinde yapılmıştır. Tarihi Şengül Hamamı'nın restorasyon projesinin hazırlanma süreci bir ay sürmüştür ve Türkiye, Avusturya, Cezayir, Fas, Filistin, Fransa, İngiltere, ABD, Luksemburg, Mısır ve Suriye'den gelen 42 bilim adamı yer almıştır. Projenin yöneticilerinden Viyana Şehir Enstitüsü'nden Heidi Dumreicher 30 gün boyunca Hamamın göbek taşına oturarak hamamı incelemiş ve tarihi Şengül Hamamı'nın örnek bir hamam olduğunu ifade etmiştir. Şengül Hamamı 2009 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kontrolü altında Aslanlar Hamam İşletme Limited Şirketi tarafından restorasyonu gerçekleştirilerek yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Şengül Hamamı Avrupa Birliği tarafından Tarihi Miras Kapsamında örnek hamam seçilmiştir. Ankara Şengül Hamamını ülkemizden ve dünyadan birçok önemli bilim sanat ve siyaset adamı ziyaret etmiştir.

1.3. Çalışmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Çalışmanın varsayımları arasında; Şengül Hamamı'nın Osmanlı Hamam mimarisi özelliklerini taşıdığı, restore edildiği ve bugüne kadar bu rehabilitasyonlarla eski işlevini yitirmeden bu işlevini devam ettirerek yapının kullanım değerinin arttığı bilinmektedir. Çalışmanın sınırlılıkları, eskimelere maruz kalan tarihi yapılardan eski işlevini devam ettiren yapılar örneklemesi oluşturmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Tez çalışmasında kullanılan kaynaklar aşağıda özetlenmiştir.

Tuğrul Akçura'nın (1971), “Ankara, T.C.’nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma” adlı kitabından Ankara’nın tarihsel gelişimi ve fiziki yapısıyla ilgili bilgilerden faydalanılmıştır.

Prof. Dr. Atif Erzen’in (1946), “İlkçağda Ankara” kitabından Ankara’nın tarihi ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (2015), Tarihsel Gelişim, Planlama Süreci adlı makaleden Ankara’nın tarihsel gelişimi ile bilgilere yer verilmiştir.

Gökçe Günel ve Ali Kılıcı’nın(2015), Ankara Araştırmaları Dergisinde yayınlanan “Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara’yı Tanımak” adlı makalesinden Ankara’nın tarihsel gelişimi ile bilgilere yer verilmiştir.

Schachner, Ş.-A.’in (1993), Ankara Dergisinde yayınlanan “Ankara ve yakın çevresinin Anadolu Arkeolojisindeki Yeri” adlı makalesinden Ankara’nın tarihine dair bilgilere yer verilmiştir.

Semavi Eyice (1997)’nin, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde bulunan yazısından hamam yapılarının gelişimi ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

Funda Ürük (2016)’ün, “Medeniyetler İçinde Hamamın Gelişimi ve Kültürel Olarak Mekan Analizleri” adlı makalesinden hamam yapılarının tasarım kriterleri ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

Kadriye Türkan’ın (2009), “Türk Masallarında Mimari: Hamam ve İşlevleri” adlı makalesinden hamam kavramıyla ilgili bilgilerden faydalanılmıştır.

Müge Göker’in (2009), “Hamam Kültürünün Günümüz Banyo Tasarımında Yeri, Önemi ve Hierapolis Örneği” adlı sempozyumundan hamam kavramına ilişkin bilgilerden faydalanılmıştır.

Banu Apaydın Başa’nın (2009), “Türk Hamam Kültürünün Spa & Wellness Mekânlarının Tasarımına Etkileri” adlı makalesinden hamam yapılarının tasarımına ilişkin bilgilere ulaşılmıştır.

Kemal Ahmet Aru'nun (1949), “Türk Hamamları Etüdü ” doçentlik tezinden hamamların mekân özellikleri hakkında bilgi edinilmiştir.

Alidost Ertuğrul'un (2002), “Hamam Yapıları ve Literatürü ” yüksek lisans tezinden hamamların mekânlar özellikleri hakkındaki bilgilerden faydalanılmıştır.

Zeynep Ahunbay'ın (2007), “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon ” adlı kitabından restorasyon ve koruma hakkında bilgi edinilmiştir.

Müjgân Bahtiyar Karatosun ve Tuba Nur Baz'ın (2017), “Turkish Baths as Cultural Heritage in the Context of Tangible and Intangible” adlı makalesinden Osmanlı hamamları hakkındaki bilgilerden faydalanılmıştır.

Düriye Bozok 'un (2006), “Türk Hamam ve Geleneklerinin Turizmde Uygulanışı, (Bursa Merkez İlçede Bir Araştırma)” adlı makalesinden Osmanlı hamam kültürüne dair bilgilere yer verilmiştir.

Tevfik Cem YAMAN'ın (2010), Türk Hamamının Mekansal Kurgusu “İstanbul Hamamları” yüksek lisans tezinden Türk hamamlarının planları hakkındaki bilgilerden faydalanılmıştır.

Ülkü Altınoluk'un (1998), “Binaların Yeniden Kullanımı” adlı kitabından yeniden kullanıma ilişkin bilgilerden faydalanılmıştır.

Yılmaz Önge'nin (1989), “Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma” adlı yazısından hamam aydınlatmalarına dair bilgilerden faydalanılmıştır.

F. Sema Yırcalı'nın (2019), “İşlev Değişikliğinin Balıkesir'deki Tarihi Yapılar Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması” adlı yüksek lisans tezinden işlev değişikliği ve yeniden kullanımın yasal sürecine dair bilgiler edinilmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Çalışma konusu “Ankara Şengül Hamamı Yeniden Kullanım Değerlendirmesi” dir. Ankara Şengül Hamamı 15. asrın ikinci yarısında Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa tarafından imar ettirilmiştir. Şengül Hamamı eski işlevini devam ettiren ve Osmanlı Hamam kültürünü yaşatan bir yapı olması sebebiyle önemlidir. Sürdürülebilir bir yapı olması ve hamam kültürünü kendi çevresi dışına tanıtabilme özelliği taşıyan yapı bu özellikleriyle diğer hamam yapılarından ayrılır.

Çalışmamızda, ilk olarak hamamın içerisinde bulunduğu çevre hakkında bilgi sahibi olabilmek için Ankara’nın tarihsel, fiziksel ve sosyo-demografik yapısıyla ilgili kaynak taramasına gidilmiştir. Ankara Şengül Hamamı bir Osmanlı hamam yapısı olduğu için Osmanlı Hamamlarıyla alakalı makaleler okunmuştur. Bunun yanında hamamların kavramsal olarak incelenmesi, tarihsel süreç içerisindeki yerleri ve mekân özellikleri araştırılmıştır. Kütüphane kaynaklarından faydalanılmış ve Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi’nde benzer konularla ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri araştırılarak hamamlar hakkında bilgi edinilmiştir. Kütüphane, Yüksek Öğretim Tez Merkezi ve ilgili devlet kurumlarının arşivlerinden elde edilen akademik eser ve belgelerden faydalanılmıştır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nün arşivinden faydalanılarak hamamın eski resim ve belgelerine ulaşılmıştır. Ankara Şengül Hamamının müdürü Celalettin ASLAN ile görüşülerek hamamın restorasyon öncesi ve sonrası durumuyla alakalı bilgiler edinilmiştir ve hamama ait eski görsellere ulaşılmıştır. Viyana Şehir Enstitüsü ile mail yoluyla iletişime geçilerek hamamın restorasyon sürecine ait bilgilere ulaşılmıştır.

3.2. Metot

Yapının mevcut durumu ilk aşamada fotoğraflar ve yapılan rölöve çizimleri ile dokümantasyon amacıyla belgelenmiştir. Yapıya ait tarihsel araştırmalar yapılarak bu çalışmalar ortaya konmuştur. Malzeme, hasar ve dönem analizleri yapılmıştır. Yapıdaki dönem farklılıklarını ortaya koyabilmek için kaynaklara dayanarak restitüsyon çalışmaları hazırlanmıştır. Eski resimler yapıdan gelen izler ve benzer dönem yapıları yapının restitüsyon projesinin dayanağı olmuştur. Yapının geçirmiş olduğu restorasyon

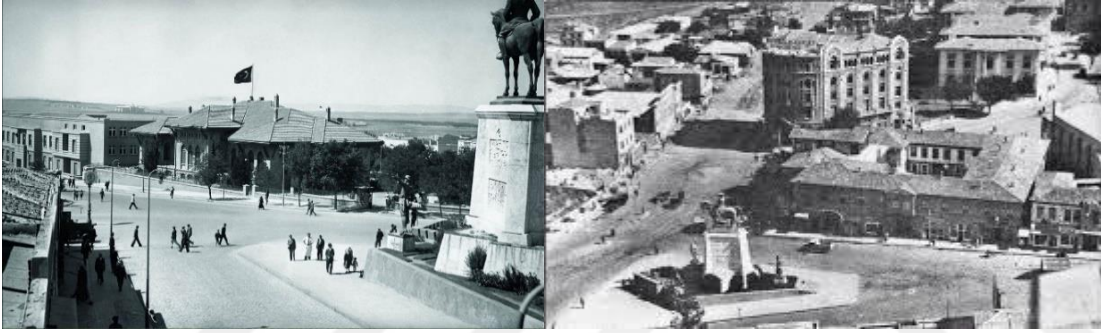
ve rehabilitasyon çalışmaları araştırılarak yapının kullanım değeri araştırılmıştır.

3.3. Ankara'nın Tarihsel Gelişimi, Fiziksel ve Sosyo-Demografik Yapısı

Şengül Hamamının içerisinde bulunduğu coğrafyayı tanıyabilmek adına Ankara ilinin tarihsel, fiziksel ve sosyo-demografik yapısı incelenmiştir.

3.3.1. Ankara'nın Tarihsel Gelişim Süreci

Anadolu'nun tam orta kısmında yer alan Ankara şehrinin kuruluşu hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Şehir coğrafi konumu itibariyle önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu yüzden tarih boyunca birçok medeniyet için önemli bir merkez olarak kullanılmıştır (Şekil 3.1, Şekil 3.2).

Şekil 3.1. Ankara / Ulus (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi)

Ankara şehri, Orta Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Sakarya nehrini besleyen Ankara (Engürü) Çayı'nın geçmiş olduğu ovanın doğu kısmında kurulmuştur. Çubuk Ovası, Şehrin etrafını saran verimli bir tarım sahasıdır. Ankara Kalesi ve eteklerinin sarp yamaçlı olması, tarih boyunca bu yöreyi korunaklı kılmıştır. Şehrin çevresinde önemli doğal su kaynakları vardır. Bütün bu fiziki ve doğal etkenler şehrin tarihi konumu üzerinde etkili olmuştur.

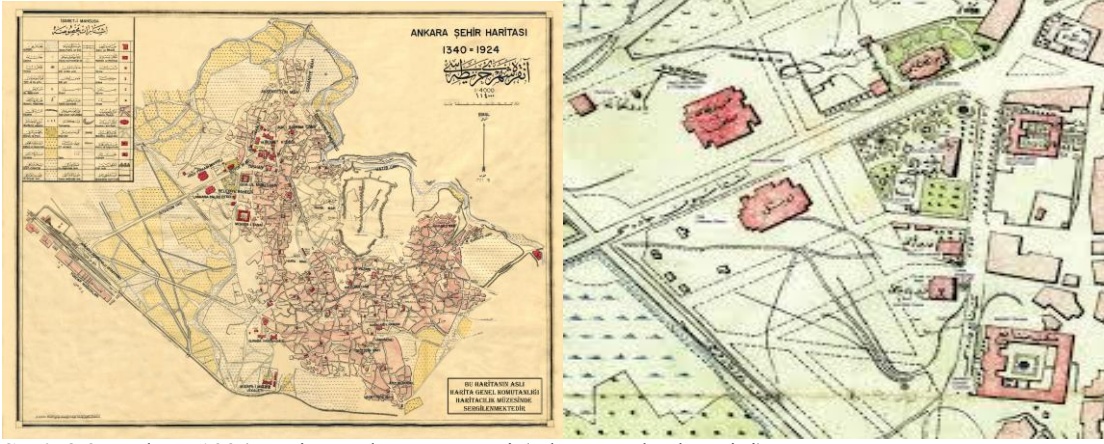
Tarih boyunca birçok Anadolu şehri gibi konumu itibariyle doğu-batı sentezi arasında kalan Ankara şehrinin kuruluşu hakkında net bir bilgiye ulaşılamamakta ve bölgede yapılan çalışmalar neticesinde ulaşılan izler şehrin Paleolitik Çağdan itibaren bir yerleşim alanı olarak kullanıldığını göstermektedir. Fakat bu yerleşmeler bir şehir yerleşmesinden daha çok kırsal yerleşimler şeklindedir.

Ankara'nın gelişim evreleri incelendiğinde; Roma Öncesi Dönem, Roma-Bizans Dönemi, Selçuklu-Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi karşımıza çıkmaktadır.

Ankara'nın tarihi hakkındaki bilgilere Hitit döneminden itibaren ulaşılabilmektedir. Araştırmalar Hititlerin milattan önce 2500-1700 yılları arasında bu bölgede yaşadıklarını göstermektedir. Bir kısım araştırmacılara göre, Hitit kaynaklarında çokça rastlanan Ankuva'nın Ankara şehri ile aynı konumda yer aldığı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda Hititlerin bu bölgeye boğazlar yoluyla geldiği fikrini ortaya koymaktadır. Balıkhisar, Bitik, Karaoğlan ve Kültepe Hititlerin yaşadığı bazı merkezlerdir. Milattan önce iki bin yılına doğru Hitit Uygarlığının çöktüğü görülmektedir.

Hititlerin çöküşünün ardından bölgeye Friglerin yerleştiği ile ilgili bilgilere ulaşılmaktadır. Yapılan araştırmalarda bu bölge de milattan önce 8. yüzyılda bu bölgede Frigyalıların yaşadığı düşünülmektedir. Ankara şehrinin Polatlı ilçesinin kuzeybatısında yer alan Frig Krallığının merkezi olan Gordion şehrinin kalıntıları da bu durumu kanıtlamaktadır. Bu dönemde şehrin jeopolitik konumu itibariyle önemli olduğu ve gemi çapası anlamına gelen Ankayra ismi ile anıldığına dair bazı bilgiler mevcuttur. Frigler en parlak dönemlerini Kral Midas zamanında yaşamışlardır. Frigyalılar Kimmerler tarafından ortadan kaldırılmıştır.

M.Ö. 522-486 yılları arasında Şehir Lidyalıların ve Perslerin hâkimiyetinde olmuştur. Tunç Çağının sonuna doğru bu bölgeye yerleşmişlerdir. Bu dönemde şehir önemli bir ticari merkez niteliğindedir. Lidyalılar yaklaşık 140 yıl boyunca bu bölgede yaşamışlardır. Lidyalılar döneminde ekonomi gelişmiş ve tarım ve hayvancılık faaliyetleri önem kazanmıştır. Madeni parayı icat eden uygarlıkta Lidyalılardır. Perslerle yaptıkları savaşla Lidyalılar yok olmuştur. Lidyalılardan sonra Anadolu'ya hakim olan Persler bu bölgeyi önemli bir ticaret ve konaklama merkezi olarak kullanmışlardır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Ankara 1924 Haritası Ulus ve çevresi (Ahmet Yüksel Arşivi)

Ankara 1. ve 2. yüzyıllarda ise Romalıların yönetimi altına girmiştir ve bir yönetim merkezi olmuştur. Aynı zamanda Romalılar için sosyal ve ticari bir merkez olarak kullanılmıştır. Bu da Ankara şehrinin coğrafi konumunun önemini göstermektedir. Bu dönemde Şehrin etrafı kapalı değildir. Fakat Roma uygarlığının otoritesinin zayıflaması sonucu şehrin etrafına koruma duvarları örülmüştür. Şehrin etrafının surlarla çevrilmesi İmparator Caracalla devrinde olmuştur.

Ankara şehrinin önemli tarihi mirasları arasında yer alan August Mabedi ve Roma Hamamı da bu dönemin eserlerindendir. 3. yüzyıl da Sağlık Tanrısı Asklepios adına yapılan bu hamam, Roma imparatoru Caracalla tarafından yapılmıştır. Ankara'nın önemli tarihi değerlerinden biri olan August Mabedi Ulus'ta yer alır. Bu tapınak üzerinde yer alan yazıt dünyanın en uzun Latince kitabesidir.

Güçlü Roma imparatorluğunun yönetimi ardından Ankara, Bizanslıların eline geçmiştir. Bu dönemde şehrin yapısını ve mimarisini etkileyen savunma ihtiyacı olmuştur. Şehrin yol ağının değişimi ve çevresinin surlarla örülmesi bu dönemde gerçekleşmiştir. Ankara'nın dini bir merkez niteliği kazanması da bu dönem de olmuştur.

Malazgirt zaferinin kazanılmasıyla Ankara Türklerin eline geçmiştir ve 1413 yılında Osmanlı egemenliğinde olduğu kesinleşmiştir. Bu savaşın ardından Anadolu'ya gerçekleşen göçleri ile Ankara ve yakın çevresine yerleşen Türkmen sayısı artmıştır. Osmanlı ve Selçuk dönemlerinden kalma tarihi belgeler ve yapılar şehrin diğer Anadolu şehirlerinden farklı olduğunun kanıtıdır (Muallim Cevdet 1932).

Ankara, Osmanlı himayesine ilk olarak 1356'da Orhan Gazi döneminde dahil

olmuş asıl hükümrانlık I. Murad'ın gelmesi ile gerçekleşmiştir. Kaybedilen savaşlarla Osmanlı Devleti iktidar boşluğuna girmiştir. Bu boşlukla beraber Ankara şehri de büyük ölçüde zarar görmüş ve harap olmuştur. II. Murat'ın hükümdar olmasıyla Anadolu birliği yeniden kurulmuş ve şehir onarılmıştır. 1841 yılında vilayet sistemine geçilince birçok sancakta Ankara vilayetine bağlanmıştır.

Mustafa Kemal in 1919 yılında Ankara'ya gelişiyle Ankara, Kurtuluş Savaşı'nın kalesi olmuştur. Merkezi konumu, güçlü ulaşım ağı ve işgal edilmemiş olması bu gelişin önemli sebepleri arasındadır. Savaşın kazanılması ve yeni yönetim sisteminin kurulmasıyla Ankara şehri 13 Ekim 1923'de kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Başşehir'i olmuştur.

3.3.2. Ankara'nın Fiziksel Yapısı

Şekil 3.3. Ankara Fiziki Haritası (Koç University, Ankara Studies Research Center (VEKAM))

Ankara, Orta Anadolu'yu kuşatan şehirler kuşağında yer almaktadır. Ayrıca; Anadolu'nun fiziki özelliklerine bağlı olarak, İç Anadolu ile sıradağlar arasında kalan elverişli bir kuşakta bulunmaktadır (Şekil 3.3).

26.897 km²'lik bir alanı kapsayan Ankara şehri, 39.57 K enlemi ile 32,53 D boylamları arasında bulunmaktadır. Denizden 890 metre yüksekliktedir. Doğu tarafında Kırıkkale ve Kırşehir, batıda Eskişehir, kuzeyde Çankırı, kuzeybatıda Bolu ve güneyde Aksaray ve Konya ile komşudur.

İl yüzölçümü bakımından geniş bir alana sahip olduğundan yer yer iklim farklılıkları görülmektedir. Ankara'nın genelinde hâkim olan iklim tipi karasal iklimdir. Çevresinde bulunan yüksek dağların etkisi ile ilde kış aylarında karlı ve soğuk, yazları ise kurak ve sıcak bir iklime sahiptir. En fazla yağışı ilkbaharda alır. Kar bir sene içerisinde 62 gün yerde kalmaktadır. Bölgede görülen sis olayları da hayatı etkilemektedir.

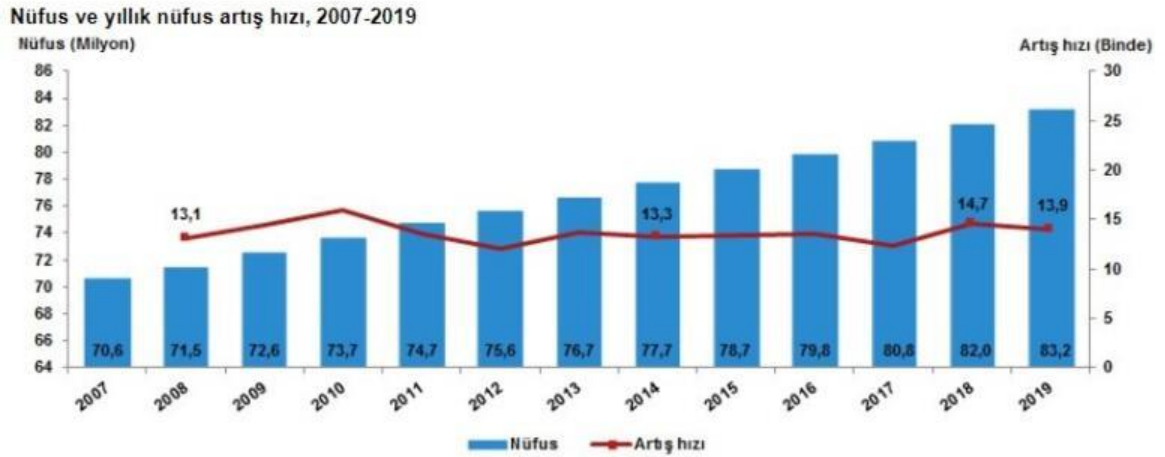
Ankara'nın fiziki koşulları sebebiyle gece ve gündüz sıcaklık farkları da oldukça yüksektir. Kışın en soğuk ayları Ocak ve Şubat olmakla beraber en sıcak aylarda Temmuz ve Ağustostur. Şehrin kuzey yönünde Karadeniz de hâkim olan iklim özellikleri görülebilirken güney yönünde İç Anadolu'nun iklim özellikleri görülebilmektedir. Şehrin coğrafi yapısı ve iklimi orman ve bozkır gibi bitki topluluklarını barındırmasına neden olmuştur.

Bölgede sıklıkla görülmekte olan kıraç bitki örtüsü yağışın az olduğu bölgelerde ve platoların üst kısımlarında bulunur. Bu bitki topluluğu içerisinde ağaç çok nadir olarak görülmektedir. Burada bozkırın sıcaklığından dağlardaki su birikintileri sayesinde kurtulmaktadır. Yükseklik sayesinde yaz aylarının serinliği, aynı zamanda düşmanlardan korunmak adına avantaj sağlamıştır (Akçura 1971).

3.3.3. Ankara'nın Sosyo-Demografik Yapısı

Araştırmalara göre tarihi 10 bin yıl önceye dayanan Ankara şehri içerisinde birçok uygarlığı barındırmıştır. Ankara, Hitit, Frig, Lidya, Pers, Galat, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve en son olarak ta Türkiye Cumhuriyeti, egemenliği altında bulunmuştur.

Tarihi binlerce yıl öncesine dayanan Ankara 13 Ekim 1923 yılında başkent ilan edilmiştir. Son araştırmalara göre Ankara ilinde 25 İlçe ve belediye, bu belediyelerde toplam 1.425 mahalle yer almaktadır. Nüfusuna bakıldığında 2019 yılı verilerine göre 5.639.076'dır. Bu nüfusun, 2.793.850'u (%49,54) erkek, 2.845.226'u (%50,46) kadınlardan meydana gelmektedir. Ankara'da km²'ye 222 insan düşmektedir (Şekil 3.4).

Şekil 3.4. Ankara nüfus artış hızı tablosu (TÜİK)

Cumhuriyetin ilanından sonra başkent olan Ankara'ya bu özelliği farklı sorumluluklar yüklemiştir. Ankara'nın metropol kent niteliği kazanması şehre göçlerin olmasına sebep olmuştur. İdari organların teşkilatlanması ve sanayinin gelişmesi bu göçlerin sebepleri arasındadır. Cumhuriyet döneminden önce şehir küçük bir kasaba niteliğindeyken bugün nüfusu en yoğun ikinci şehrimizdir. Ankara başkent olduktan sonra bir çekim merkezi haline gelmiş bu göçler ortalamanın üzerinde bir artış göstermiş fakat daha sonra bu niteliği zayıflamıştır. Bunun sebebi ise ülkede farklı merkezlerin de metropol şehir konuma yaklaşması ve sosyal olanakların artmasıdır.

Ankara, Cumhuriyetin ilanından günümüze Türkiye ortalamasının üstünde bir nüfus artışı yaşamıştır. Öyle ki, yıllık nüfus artış hızı, 1927-1935 arası dönemde % 34,7, 1990-2000 arası dönemde % 21,4 olarak saptanmıştır. 1927'den 2000'li yıllar arasında Ankara'nın nüfusu devamlı artış eğilimindedir.

1975 yılından sonra hem ülke genelinde hem de Ankara'da nüfus artış hızlarında dikkat çekici bir düşüş yaşanmıştır.

1990-2000 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı takribî % 0,21 olup Büyükşehir hudutları dâhilinde yer alan bölgedeki yıllık nüfus artış hızıyla yakın rakamlara sahiptir. Ülke nüfus artış hızı ve kentsel yerler nüfus artış hızının 1990 öncesindeki ivmesini yitirdiği bu dönemde Ankara, var olan nüfus artışını muhafaza etmekle beraber, ülke içerisinde nüfusu en fazla artmış olan 1. ya da 2. şehir olmuştur.

Ankara'da yaşamakta olan nüfusun büyük bir kısmı memuriyet, ulaşım, iletişim ve ticaret kabili işlerde, $\frac{1}{4}$ 'ü sanayide, % 2'si ise tarım alanında çalışmaktadır. Sanayi, bilhassa inşaat, gıda ve tekstil gibi alanlarda kümelenmiştir. Göçle gelen nüfusa yetecek

sanayinin olmaması bunun sebepleri arasında yer almaktadır. Ankara'nın topraklarının büyük çoğunluğu da tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Türkiye'nin milli gelirinin yüzde dokuzunu Ankara ili karşılamaktadır.

Türkiye'nin en çok üniversitesini barındıran Ankara da, üniversite diplomalı kişi sayısı ülke ortalamasının iki mislidir. Bu yetişmiş nüfus, teknoloji yoğunluklu işletmelerin ihtiyaç duymuş olduğu iş gücünü meydana getirir.

İl içerisinde hava, kara ve demiryolu ulaşımı mevcuttur. Diğer taraftan ileri bir toplu taşıma sistemi bulunmaktadır.

3.4. Hamamların Anlam, Tarihsel Süreç ve Mekân Özellikleri

Su her dönemde medeniyetler için belirleyici bir unsur olmuştur. Su sadece temizlik ve hijyen amaçlı kullanım görmemiş çoğu zaman insanları bir araya getiren bir amaca hizmet etmiştir. İnsanlar yıkanma ihtiyacını karşılamak için çeşitli mekânlar inşa etmişlerdir. Hamam yapıları da yıkanma ihtiyacının karşılanması için inşa edilmiş yapılar olsa da çoğu zaman sosyal etkinlikler, sanat etkinlikleri ve evlilik ritüelleri için de kullanılmıştır.

Hamam kelimesi kökü itibariyle 'ısıtmak, sıcak olmak' anlamlarından türemiştir. Hamam sözcüğü 'ısıtılan yer' anlamında olup 'yıkanma yeri' manasına gelmektedir. Hamam yapıları yıkanma kültürünün gereği olarak suyun ısıtılarak insanların yıkanması için yapılmış mekânlardır. Hamamlar beden temizliğinin yapıldığı mekânlar olmasının yanında: rahatlama, sosyalleşme, eğlence alanları olarak da kullanılmışlardır.

Eski çağlardan bu yana yıkanma ihtiyacının karşılanması için yapılan ilk kapalı mekânların izleri; Hindistan, eski Mısır, Antik Ege ve Yunan medeniyetlerine dayanmaktadır. Medeniyetler arasında bu yapılara en çok önem veren ve bir kültür haline getiren medeniyet Romalılar olmuştur. Romalılar için hamamlar sadece yıkanma mekânları değil önemli bir sosyalleşme alanı olmuştur. Roma Döneminde yıkanma kültürü için kompleksler inşa edilmiştir (Eyice 1997). Bu kompleksler içerisinde yüzme havuzları, spor tesisleri, heykeller ve bahçeler barındırmaktadır. Bu yüzden hamam yapılarının en önemli örneklerine Roma döneminde rastlanmaktadır.

İmparatorlar güçlerini göstermek için kompleks şeklinde hamamlar inşa etmişlerdir. Bu yapılar imparatorun gücünü temsil ettiği için büyük ve mimari açıdan

ihtişamlıdır. Bu kompleksler içerisinde hamam işlevleri dışında tiyatro bahçeler galeriler konferans salonları da barındırır.

Şekil 3.5. Romalı Caracalla Hamamı üstten görünüş (solda), tepidarium (sağda)

(<https://slideplayer.biz.tr/slide/3650577/>)

“Thermae” ismi verilen İmparatorluk hamamları, imparatorların güçlerinin yansıması olduğu için büyük ve mimari açıdan ihtişamlı yapılardır. Bu yapılardan biri de Roma'daki Caracalla Hamamıdır. Caracalla hamamı İmparator Caracalla tarafından M.S.206-217 yıllarında yapılmıştır. İmparator hamamlarının en gelişmiş örneğidir. Caracalla hamamı da diğer imparator hamamları gibi yapısında işlevi dışında tiyatro kütüphane toplantı salonları ve dükkanlar da barındırmaktadır (Şekil 3.5).

Hamamın iç mekânında kullanılan mozaiklerin, mermer kaplamaların, heykellerin işçiliği ve sanatsal güzelliğinin yanı sıra çeşmeleri, banyo odaları ve yan işlevlere sahip mekânlarının düzenlenmesi ile gerçek bir mimari harika olan Caracalla Hamamı'nın yapımı ise oldukça büyük bir çalışmayı içermiştir. 13 bin esire temelleri kazdırılmış, daha sonra 600 mermer ustası ve 6000 işçi ile inşası tamamlanmıştır. 328 metreye 400 metre boyutlarında bir alana kurulu olan Caracalla Hamamı, 80 metre uzunluğunda bir havuza, tiyatroya, özel yıkanmaya, masaj ve yemek odalarına, kütüphaneye, eğlenceler düzenlenen bahçelere ve 2 tane palestraya sahiptir. Hamamın inşasında 7 milyon adet tuğla kullanılmıştır. Hamam da 252 kolon bulunmaktadır ve yüksekliği 30 metredir. Romalıların su ihtiyacını karşılayan 14 kemerden bir tanesi sadece bu hamam için ayrılmıştı (Şekil 3.6, Şekil 3.7)

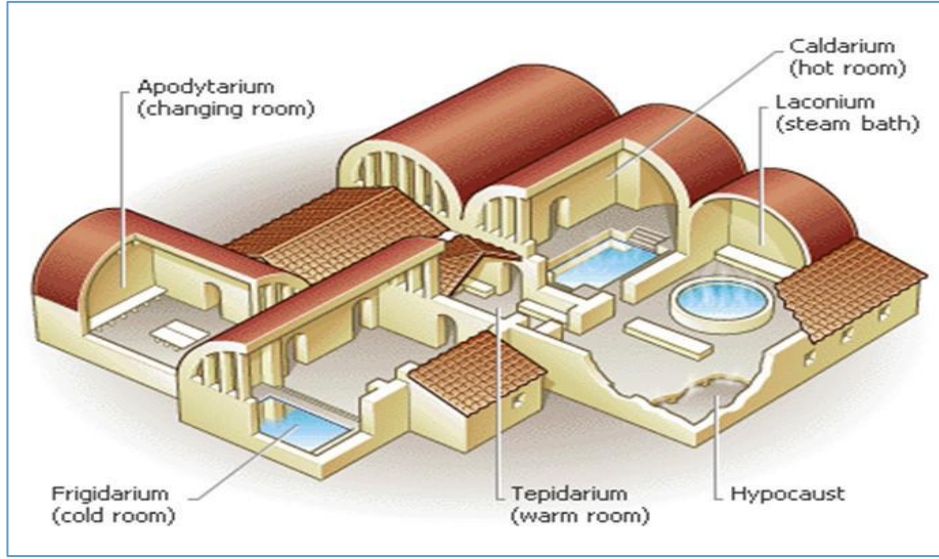

Şekil 3.6. Roma'daki Caracalla Hamamı'nın kalıntıları (Ürük 2016)

Şekil 3.7. Roma'daki Caracalla Hamamı frigidarium
(<https://slideplayer.biz.tr/slide/3650577/>)

Roma hamamları teknik bakımdan ve tasarım anlayışı bakımından Yunanlılardan esinlenerek yapılmıştır. Tarihin en büyük ve kompleks hamam örneklerine Roma uygarlığında rastlanmaktadır. Roma imparatorluğu genişledikçe artan sosyal mekân ihtiyacıyla birlikte günde 3-4 bin kişinin yıkanabileceği devasa hamamlar inşa edilmiştir. Roma hamam tasarımında da geleneksel bir sistem izlenerek soğuk ılık ve sıcak mekânların birbirini takip ettiği bir anlayış kendini göstermiştir. Roma hamam mekânlarını şöyle sıralayabiliriz (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. Roma hamamı mekân tasarımı (<https://slideplayer.biz.tr/slide/3650577/>)

Apodyterium, hamamın soyunmalık kısmıdır. Elbiseler bu kısımda değiştirilir. Frigidarium, hamamın en soğuk mekânıdır. Soğuk banyo yapılan kısım diye de tasvir edebiliriz. Tepidarium, hamamın ılıklik kısmıdır. Soğuk kısımdan sıcak kısma bir geçiş mekânıdır. Masaj gibi aktiviteler de bu kısımda yer alır. Sudatorium, hamamda buhar banyosunun yapıldığı kısma verilen addır. Caldarium, hamamın en sıcak mekânı olup içerisinde sıcak suyun ve sıcak sulu havuzlar barındıran kısmıdır. Heliocaminus, Roma hamamlarına özgü bir mekân olup güneş banyosunun yapıldığı kısımdır. Palaestra, hamam yapılarında spor faaliyetlerinin yapıldığı kısma verilen addır. Roma hamamlarında ana mekânlar apodyterium, frigidarium ve caldariumdur.

Roma hamamlarının gelişmiş mimarisi ve işlevleri, bütün bir Ortaçağ boyunca Bizans, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlı dönemi hamamları için ilham kaynağı olmuştur. Zamanla bu kültürlerin hamamları değişen ihtiyaçlar koşulunda farklılaşmıştır.

3.4.1. Hamamların Anlam Bakımından İncelenmesi

Hamam kavramı, Anadolu’da ve Türk kültürünü taşıyan coğrafyalarda yıkak, yunluk, ısılik, ısıdam, ısı, ısıcak, issi, ısık ve çimek gibi kelimelerle de ifade edilmektedir (Türkan 2009). Arapçada ısınmak ve ısıtmak manalarına gelmektedir. Sözlük anlamı ise ısıtılan yer demektir. Bu yapılar, insanların temizlenme ve yıkanma ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan yapılardır (Şekil 3.9).

Şekil 3.9. Ankara Şengül Hamamı (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Türk Hamamları yalnızca yıkanmak amacıyla kullanılan bir yapıdan ziyade, toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedirler. Kuşaklar boyunca devam eden bir kültürü; natırı, külhanbeyi ve tellağıyla yaşatmayı başarmıştır (Göker 2009).

Genel hamamların ekseriyeti gündüz kadınlara tahsis edilmekteydi. Hem kadın hem de erkekler için ayrı kısımlardan meydana gelen “çifte hamamların”, kadınlar kısmının kapısı yan sokağa açılmakta olup, kolaylıkla çıkılıp girilebilmekteydi. Mahallelerde yalnızca kadınlara özel hamamlara “avret”, çarşı içerisinde erkeklere özel olanlara da “rical hamamı” adı verilmekteydi. Osmanlı toplumunda bilhassa kadınların toplanmakta olduğu, muhabbet ve eğlencelerin gerçekleştiği, güzelleştikleri, erkek annelerinin oğullarına kız beğendiği güncel olaylardan haberdar oldukları mekânlar olan hamamlar, yalnızca mimarisi ve temizlenmek için değil gelenekleri ile de farklı bir önem taşımaktadır. Hamamlar, Osmanlı döneminde ev dışı yaşamı kısıtlı olan kadının dışarı çıkması ve eğlenmesi için aracı olmuştur. Bu kapsamda hamamın keyfini yaşayan en fazla kadınlar olmuştur. Yirmişer’li gruplar biçiminde haftada minimum bir kez toplanıp hamama gidiliyordu. Sabahın er vakitlerinde gidilmiş olan hamamdan akşam saatlerinde dönülmekteydi. Hamamlara gidiş maksadı öncelikli olarak dinen

temizlenmek, bununla birlikte güzelleşmek, sohbet etmek amacıyla gidilmekte olunan mekânlardı. Burada kadınlar vücutlarına bakım yapmakta, keselenip ovalanmakta, saç ve ayak bakımı yapmaktaydılar. Kimi saçlarına kına yakar, uzun uzun tarar ve örerlerdi. Bu uygulamalar için bütün bir gün hamamda geçirilmekteydi (Bozok, Düriye 2006).

Hamam geleneklerine çalışanlarda hama gelen müşterilerde riayet ederler. Hamama girilmiş olan ilk vakitten itibaren ta ki çıkılan ana değin, kullanılacak malzemeden bu malzemeleri kullanma tekniklerine, hatta bu malzemelerin nereye ne şekilde yerleştirileceğine değin her bir şey daha evvelinden bellidir. Saray hamamlarında da bu görenekler perspektifinde harekette bulunulurdu. Tellaklar bütün Osmanlı hükümrânlığı müddetince “fula” adı verilen peştamal (siyah ipekten yapılır) giyerdi (Göker ve Müge 2008).

Osmanlı’da Kübera adıyla anılan devlet adamlarının, hamamlara sık sık gittikleri ve bu durumu sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak nitelendirdikleri için çarşı hamamlarını tercih etmiş oldukları bilinen bir gerçektir. Kendi konutlarında hamam bulunmasına karşın çarşıda bulunan hamamlara gitmekte olan devlet adamlarının önemli meseleleri dahi hamamda daha kolay münazara ettikleri dikkat çeken bir ayrıntıdır (Arısan ve Duygu 2000).

3.4.2. Hamamların Tarihsel Süreç Bakımından İncelenmesi

Yapılan araştırmalara göre ilk kapalı yıkanma mekânlarının inşaları Hindistan, Eski Mısır, Antik Ege ve Yunan uygarlıklarına dayanmaktadır. Bu kapalı yıkanma mekânlarının ilk izleri Yunan uygarlıklarında görülse de gelişimi Roma uygarlığıyla olmuştur (Şekil 3.10).

Şekil 3.10. Hamam (Islamic Miniatur Painting Bathhouse)

Yapılan araştırmalarda tarihi en eski zamanlara dayanan hamamı olarak bilinen, Asur hükümdarlarına tahsis edilen yıkanma yeri, Eski Mezopotamya’da bulunmuştur. M.Ö. 859-824’de Dicle kıyısında yer alan Asur’da Kral III. Salmanasari’ya ait olduğu bilinen bir hamamın varlığı da belirlenmiştir. Eski hamam kalıntılarına Mısır’da da rastlanılmıştır (Eyice 1997).

Yapılan arkeolojik çalışmalarda ilk kapalı yıkanma mekânlarının izleri Yunanlılarda görülmüştür. M.Ö. 5. yüzyılda Atina da günümüz hamam yapılarına benzer işlevde yapılara rastlanmıştır.

İlk kapalı yıkanma mekânlarına Roma Uygarlığında rastlansa da bu mekânların gelişimi Yunan Uygarlığıyla olmuştur. Romalılar bu mekânlara diğer medeniyetlerden farklı anlamlar yüklemişler ve yıkanma işlevinin dışında önemli sosyalleşme mekânları olarak kullanmışlardır. Bu yüzden anıtsal nitelik taşıyan hamamlar inşa etmişlerdir. Hamam yapılarının en önemli örneklerine Roma uygarlığında rastlamak mümkündür. Kesin bir bilgi olmamakla beraber M.Ö. 1. asırda mimar Sergius Orata’nın, merkezi bir ateşten elde edilmiş olan sıcak havayla hamam binasını ısıtmayı ilk defa sağladığı varsayılmaktadır. Bilinen ilk genel Roma hamamı Pompei’deki Stabia Hamamıdır (Asos Journal 2015).

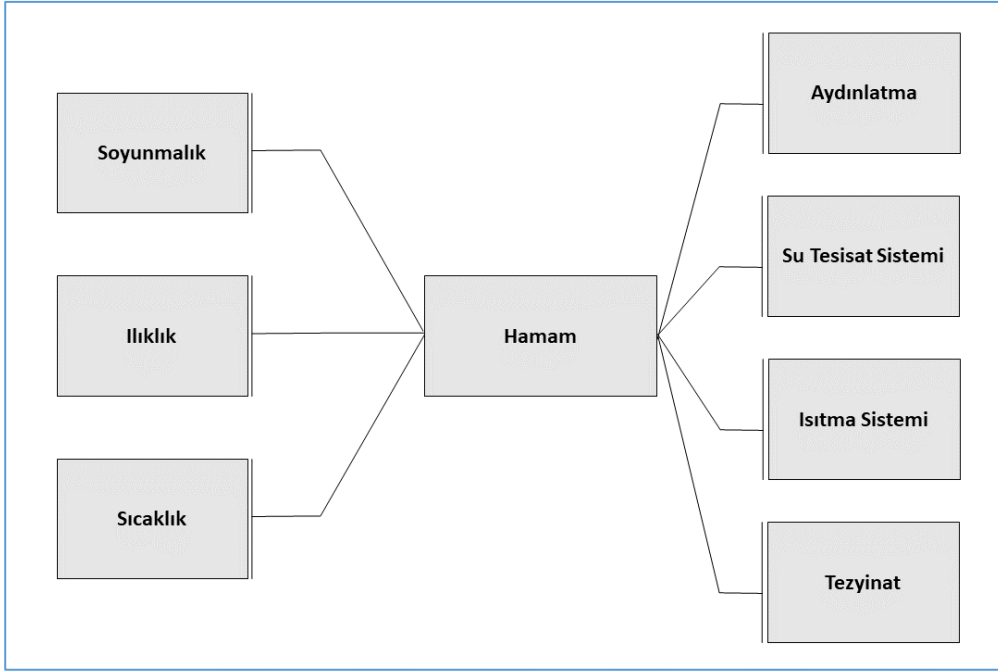
Romalıların günlük yaşamlarının seçkin sosyal alanı olan hamamlar, yıkanma ile alakalı fonksiyonlarının haricinde rahatlama, eğlence, spor, masaj ve vücut bakımı gibi imkânları bulunan sosyal amaçlı bir araya gelmeler ve iş görüşmelerine değin sosyal münasebetlerin kurulduğu aynı zamanda içerisinde kütüphanelerin, gymnasiumların, dükkânların ve nympheum denilen heykelli çeşmelerin bulunduğu bir tür kulüp ya da dernek merkezi gibi hizmet vermektedir. Roma kültüründe hamama gitmek bir Romalı olma davranışı olarak tabir edilir.

Roma uygarlığının hamam yapılarının gelişimindeki payı yadsınamaz. Romalılar bu yapıların inşasında birçok medeniyete ilham olmuştur. Fakat Osmanlıda gelişen ve günümüze kadar ulaşan Türk hamam kültürü de önemli yapılarla kendini göstermiştir.

Tarihte oldukça eski olan su kültürü Osmanlı İmparatorluğunda hem inancın hem de sosyal yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Hamamlar sadece temizlik amaçlı kullanılan yapılar olmasının dışında insanları bir araya getirme kabiliyetinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı hamamları yıkanmanın dışında çeşitli ritüellerin geliştiği sosyal mekânlar olarak kullanım görmüşlerdir. Osmanlı döneminde hamam yapılarına büyük önem verilmiştir ve neredeyse sınırların ulaştığı her yere hamam yapılmıştır.

3.4.3. Mekân Özellikleri Bakımından İncelenmesi

Hamam yapıları tasarlanırken geleneksel tasarım anlayışı dikkate alınmıştır. Hamamlar çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Bu tasarım, hamamın giriş kısmında soyunma odası ile başlayarak; soğuk, ılık ve sıcak mekânların bir sıra içinde dizilmesine dayalı bir yaklaşımla geliştirilmiştir. Bu mekân sıralaması ve mekân boyutları hamamlarda değişebilmekte ve farklı tip hamam örneklerini ortaya çıkarmaktadır. Türk Hamam mimarisinde hamamlar sıcaklık düzenlerine göre sınıflandırılmıştır.

Şekil 3.11. Hamam Mekân Düzenlemesi

Hamama ilişkin mekân özellikleri sınıflandırılmak istendiğinde karşımıza; soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık, ısıtma sistemi, su tesisat sistemleri, aydınlatma, tezyinat çıkmaktadır (Şekil 3.11)

3.4.3.1. Soyunmalık

Soyunmalık, hamama giriş ve kabul kısmıdır. Bu bölümde kıyafetler çıkarılır ve hamama hazırlık yapılır. Hamama girmeden önce bir dinlenme mekânı olarak da sayılabilir. Bu mekân hacim olarak hamamın en büyük kısmıdır (Şekil 3.12).

Şekil 3.12. Şengül Hamamı soyunmalık kısımlarının planda gösterimi (Huriye Aslan 2020)

Eski hamam yapılarında soyunmalık kısmına rastlamak zordur. Farsça elbise çıkarılan yer anlamına gelen Camekân kelimesi de soyunmalık mekânını belirtmek için kullanılmaktadır. Soyunmalık mekânları genelde kare planlı ya da dikdörtgene yakın bir plan biçimindedir. Soyunmalık mekânlarının ortasında genellikle bir havuz bulunur. Havuzun amacı ortamı serinletmektir. Bu mekânda hamama gelen kişilerin oturması için duvar boyunca sekiler ve eşyaların saklanması için dolaplar bulunur (Şekil 3.13).

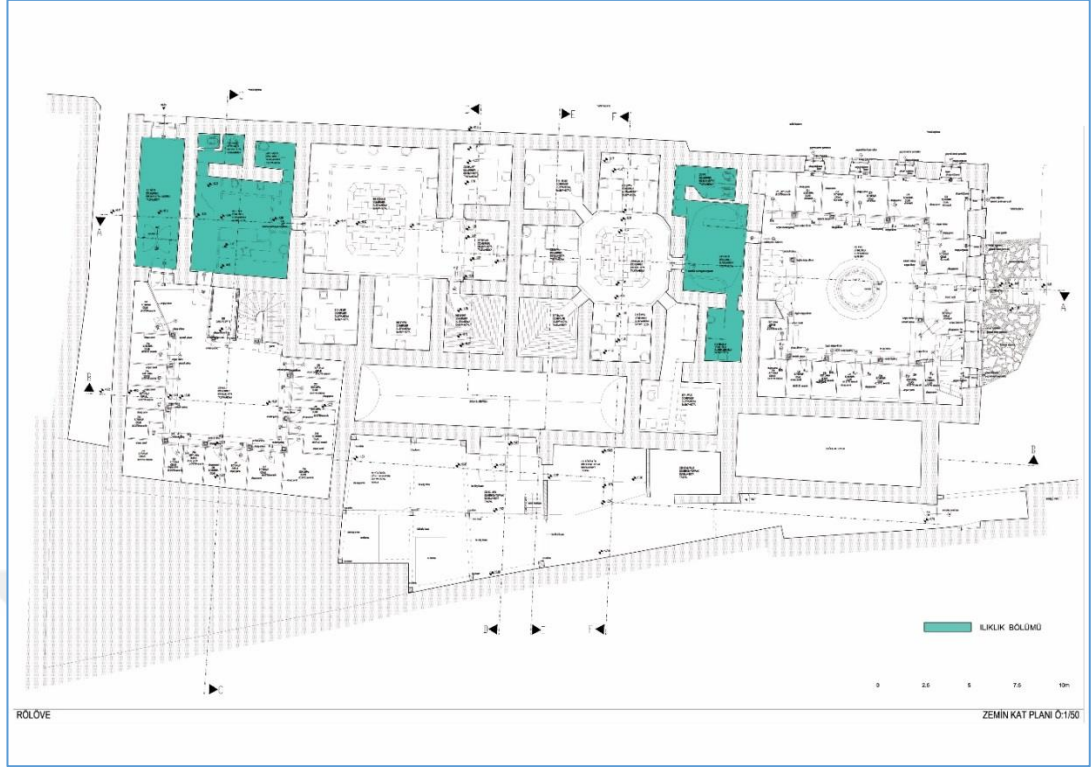
Şekil 3.13. Ankara Şengül Hamamı Erkekler kısmı soyunmalığı (Celalettin Aslan)

3.4.3.2. ılıkık

Bu kısım sıcaklık ve soğukluk arasında bir geçiş mekânıdır. Hamam kısmına ılıkık kısmından geçilerek gidilmektedir. Vücudun sıcak ve soğuk arasındaki etkiye alışması adına konulan bir bölümdür. Bu mekân genelde dikdörtgen formda tasarlanır. ılıkık kısmında dinlenmek için mermer setler ve ahşap sekiler yer almaktadır. Bazı hamamlarda bu kısımda traşlık adı verilen temizlik hücreleri ve tuvaletler de bulunmaktadır. ılıkık kısmının üst örtüsü genel olarak beşik tonoz ve kubbedir (Şekil 3.14).

Şekil 3.14. Ankara Şengül Hamamı kadınlar kısmı ılıkığı

Şekil 3.15. Şengül Hamamı ılıklik kısımlarının planda gösterimi (Huriye Aslan 2020)

3.4.3.3. Sıcaklık

Sıcaklık kısmı yıkanmanın gerçekleştiği kısımdır (Şekil 3.16). Sıcaklık iki alana ayrılmakta, ilk kısımda tekil yıkanma köşeleri bulunmaktadır. Bunlara halvet adı verilmektedir (Şekil 3.17). İkinci kısım ise genel alanlar arasındaki yıkanma nişlerinden meydana gelmektedir. Bu yıkanma nişleri de eyvan olarak adlandırılmaktadır. Sıcaklık kısmının merkezinde göbektaşı bulunmaktadır. Göbektaşı hamama gelen müşterilerin üzerinde yatıp terlediği ve masaj yaptırdığı alandır. Yerden 40-50 cm yükseklikte olup genelde dikdörtgen ve çokgen formda tasarlanırlar. Sıcaklık binanın en sıcak alanıdır. Bunun nedeni ise külhana en yakın alan olmasından dolayıdır (Aru 1949). Soyunmalık kısımlarının duvarlarının tamamı taş ya da mermerle kaplıdır. Bunun sebebi mahremiyet fikri ve nem dengesinin sağlanabilmesidir.

Şekil 3.16. Şengül Hamamı sıcaklık kısımlarının planda gösterimi (Huriye Aslan 2020)

Şekil 3.17. Şengül Hamamı sıcaklık kısımları

3.4.3.4. Isıtma Sistemi

Külhan, sıcaklık kısmının duvarının bitişiğinde bulunan hamamın ısıtılmasını sağlayan ateşin yakıldığı ve yakıtın depolandığı kısımdır. Hacim olarak hamamdan

hamama farklılık gösterebilir. Eski zamanlarda bu sistem odunla işlerken günümüzde mazot ve kömür kullanılmaktadır. Hamamın arka tarafında yer alır ve seviye olarak hamam zemin seviyesinden daha aşağıda kalırlar (Şekil 3.18).

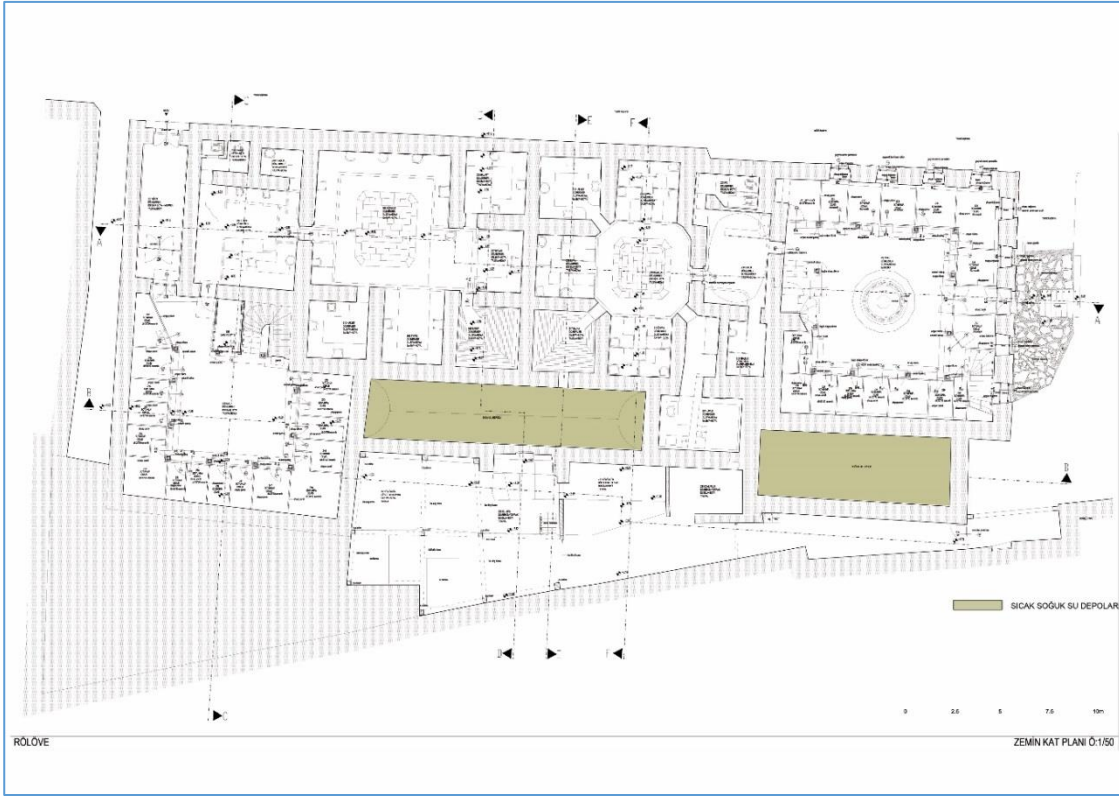
Hamamların ısınması sıcaklık, ılıklik ve halvet kısımlarının altında yer alan döşemenin arasından sıcak havanın dolaşması ile gerçekleşmektedir. Sıcak havanın dolaştığı kanallara cehennemlik adı verilmektedir. Cehennemliklerde dolaşan dumanın dışarı atılması ise sıva altına yerleştirilen tüfeklikler yardımıyla olmaktadır.

Şekil 3.18. Şengül Hamamı küllhan kısmının planda gösterimi (Huriye Aslan 2020)

3.4.3.5. Su Tesisat Sistemleri

Hamam yapılarını çalıştırmak için gerekli olan su; göl, çay gibi doğal kaynaklardan ya da kuyu, sarnıç gibi tesislerden elde edilmiştir. Eski dönem hamamlarında şehir şebekesinden faydalanan hamamlar dışında çoğu hamamda su ihtiyacı kuyulardan karşılanmıştır (Şekil 3.19).

Şekil 3.19. Şengül Hamamı su depolarının planda gösterimi (Huriye Aslan 2020)

Hamamlara getirilen su, su deposunun duvar örgüsü içerisine konulmuş olan maksem ya da maslak ismi verilmiş olan bir dağıtım merkezinden geçerek içerideki bölümlere aktarılmaktadır. Maslağa gelmiş olan su, sandığın dibindeki deliklerden biriyle soğuk su deposuna, bir başka delikten de soyunmalıkta şadırvan ve ılıklikteki tuvaletlere ve traşlığa yollarır.

Türk hamamlarında su, pişmiş topraktan yapılmış “pöhrenk” veya “künk” ismi verilen özel borularla dağıtılmıştır. Pöhrenklerle dağıtılmış olan su, mermerden çeşmeli ayna taşları ve kurna teknelerine gelir. Kurnalara yalnızca sıcak su deposunun suyu akıtılmıştır, soğuk su ise lüzumu halinde bir başka musluktan akıtılmıştır. Musluğun altınaysa daireye bezer veya çokgen planlı kurna teknesi konulmuştur.

3.4.3.6. Aydınlatma

Hamam yapılarında doğal ve yapay aydınlatma birlikte kullanılmaktadır. Bu yapılar kapalı yıkanma mekânları olduğu için mahremiyet ön plandadır. Mahremiyetin korunması ve ısı dengesinin sağlanabilmesi için aydınlatma tavanda bulunan ışıklıklarla sağlanmaktadır (Şekil 3.20). Soyunmalık mekânının aydınlatması için kubbede açılan küçük pencerelerden ve mekânın ortasındaki aydınlık fenerlerinden faydalanılır.

Aydınlık fenerleri genel olarak ahşap veya kâgirden yapılır. Soyunmalık bölümü tonoz örtü olanlardaysa aydınlık feneri olmaz; tonoz üstünde birkaç ışık gözüyle yan cephelerdeki mazgal pencereler bu işi yapmaktadır. Ahşap örtülü olanlarda ise ahşaptan aydınlık fenerleri bulunur (Önge 1978).

Şekil 3.20. Ankara Şengül Hamamı ışık gözleri

3.4.3.7. Tezyinat

Hamamlar yıkanma mekânları olup mahremiyetin ve ısı dengesinin sağlanabilmesi için genelde cepheleri hareketsizdir (Şekil 3.21). Duvar süslemelerinden çok kubbedeki süslemelerle kendilerini gösterirler. Soyunmalık mekânı hamamın büyük bir yer kaplayan kısmı olduğu için bu kısmın üzerindeki kubbe süslemeleri ön plandadır. Soyunmalık kısmının duvarlarına pencere açılması ise son dönemlerde olmuştur.

Şekil 3.21. Ankara Şengül Hamamı soyunmalık duvarları

Klasik devir hamamlarında, erkekler kısmının girişine özen gösterilmiştir ve kapılarda taş işçiliği yapılmaya başlanmıştır (Şekil 3.28). Dış duvarlar moloz taş duvardan yapılmış olup hareketsiz bir cepheye sahiptirler. Hamamların duvarları dışında diğer kısımları da basit malzemeler kullanılarak yapılmıştır ve sadece büyük hamam kubbeleri kurşunla kaplanmıştır. Daha küçük hamam yapıların üst örtüleri genelde taş ve kiremitle kaplanmıştır.

Hamamlarda sanatlı taş işçiliği, mermer kurnalar, sekilerin yan tarafında bulunan kol dayama yerleri ve geçiş kapılarında bulunmaktadır. Sıcaklık kısmında yer alan sütunlar baklavalı ya da mukarnaslı olarak işlenmiştir. Kadınlar bölümünde gelin kurnası ismi verilmiş olan bir kurna daha süslü ve özenli olarak işlenmiştir. Osmanlı Hamamlarında zemine ve duvarlara mermer döşenmesi Beylikler devrinden itibaren görülmektedir.

Şekil 3.22. Ankara Şengül Hamamı kurna arkası çiniler

Hamamlarda çini süslemelere Selçuk devrinden itibaren rastlanmaktadır. İstanbul Çinili Hamam ve Eyüp Türbe Hamamı da çininin süsleme ögesi olarak kullanıldığı hamamlara örnek gösterilebilir (Şekil 3.22).

3.5.Osmanlı Hamamları

Tarihte oldukça eski olan su kültürü, hem inanç hem de sosyal yaşam anlamında Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir parçasıydı. Hamamlar sadece temizlik amaçlı kullanılan mekânlar değillerdi. Osmanlıda hamamlar önemli toplanma mekânlarıydı. Romalılarda olduğu gibi Osmanlı kültüründe de yıkanmanın dışında insanları sosyalleşme için bir araya getirme yeteneğine sahiptir. Osmanlı döneminde hamam yapılarına büyük önem verilmiştir ve neredeyse sınırların ulaştığı her yere hamam yapılmıştır. Semavi Eyice'nin belirttiğine göre hamama en fazla önem veren Osmanlı Türkleri olmuştur (Eyice ve Semavi 1997).

Şekil 3.23. Ankara Şengül Hamamı (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Osmanlı döneminde bu kadar fazla hamam yapılmasının iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi yüksek gelir getirmeleri ve bu gelirin hayır kuruluşlarına katkı sağlaması, ikincisi ise hizmet amaçlı kullanılmalarıdır. Osmanlı döneminde hamam yapılarının tasarımında soğukluk, ılıklik ve sıcaklık sıralaması değişmemiştir sadece detaylar geliştirilerek kullanılmıştır. Osmanlı döneminin ilk hamamlarından biri Bursa da yapılmıştır (Şekil 3.23).

Erken Osmanlı dönemi hamamlarında kubbe süslemelerine özen gösterilmiştir. Kubbeler yıldızlı ve spiralli şekillerde süslenmişlerdir. Bergama da bulunan hamamlar bu dönemde yapılmış ve döneminin özelliklerinin belirgin bir şekilde taşıyan Erken Osmanlı Hamamlarının en önemli örnekleridir. Bu dönemde Balkanlarda da birçok hamam yapılmıştır fakat günümüze ulaşabilen hamam sayısı çok azdır. Üsküd Davud Paşa Hamamı bu örneklerin en önemlisidir.

İstanbul un fethiyle beraber bu bölgede de birçok hamam inşa edilmiştir. Bu bölgede yapılan hamamların çoğu çifte hamam olarak inşa edilmiştir. Kadınlar ve erkekler kısmının kapısının aynı sokakta yer alma özelliği bu hamamlarda da değişmemiştir. İstanbul da inşa edilen ilk hamam Irgat Hamamıdır ve Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır.

16. yüzyılda Mimar Sinan la birlikte imar faaliyetleri artmıştır ve bu dönemde 59 hamam inşa edilmiştir. Bu hamamlarda uygulanan farklı mimari detaylar bulunmaktadır. Haseki Hürrem Sultan Hamamı ve Payas Külliyesi ne ait hamam farklı

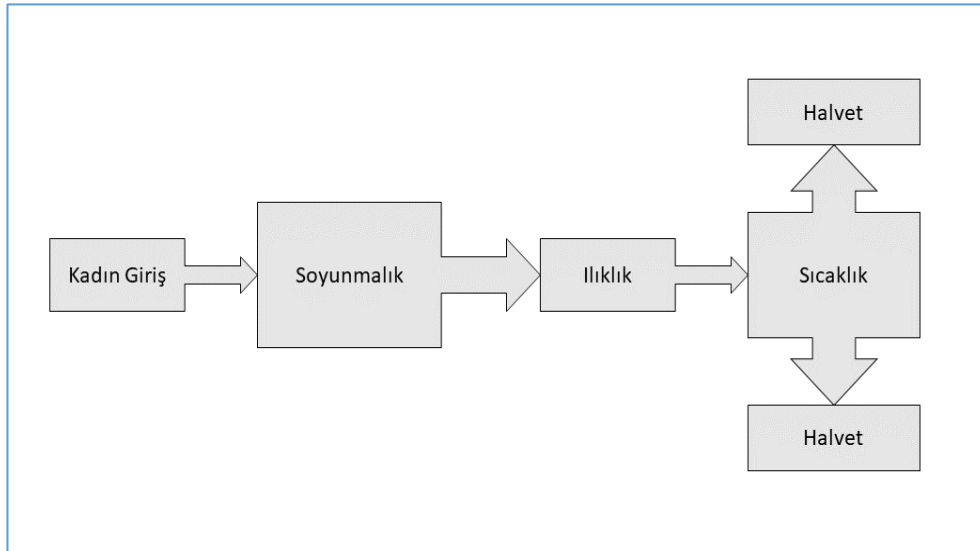
plan özellikleri ile bu duruma örnek gösterilebilir.

Nüfusun artmasıyla hamam yapılarının sayısı da artmıştır. Hamam yapıları odun ve su tüketimini arttırdığı için 18. yüzyılda yapımlarına kısıtlama getirilmiştir. Halk hamamları dışında kışla, saray ve tekkelerde de hamamlar inşa edilmiştir. Hamamlarda plan sistemi çok fazla değişmemiş dönemin üslubuna bağlı mimari detaylar geliştirilmiştir. Hamamlar Barok, rokoko ve ampir karakterlerdeki mimari detaylarla zenginleştirilmiştir.

Konutlarda yıkanma ihtiyacını gideren bölümlerin oluşturulmasıyla hamam yapımında bir düşüş olmuştur. Cumhuriyet döneminden sonra yeni hamam örneklerine rastlamak çok zordur. Türk Hamamını tanıtmak amacıyla otel yapılarında görülen hamamlar da turistik amaçlıdır.

3.5.1.Osmanlı Hamamlarına Ait Mekân Kurgusu

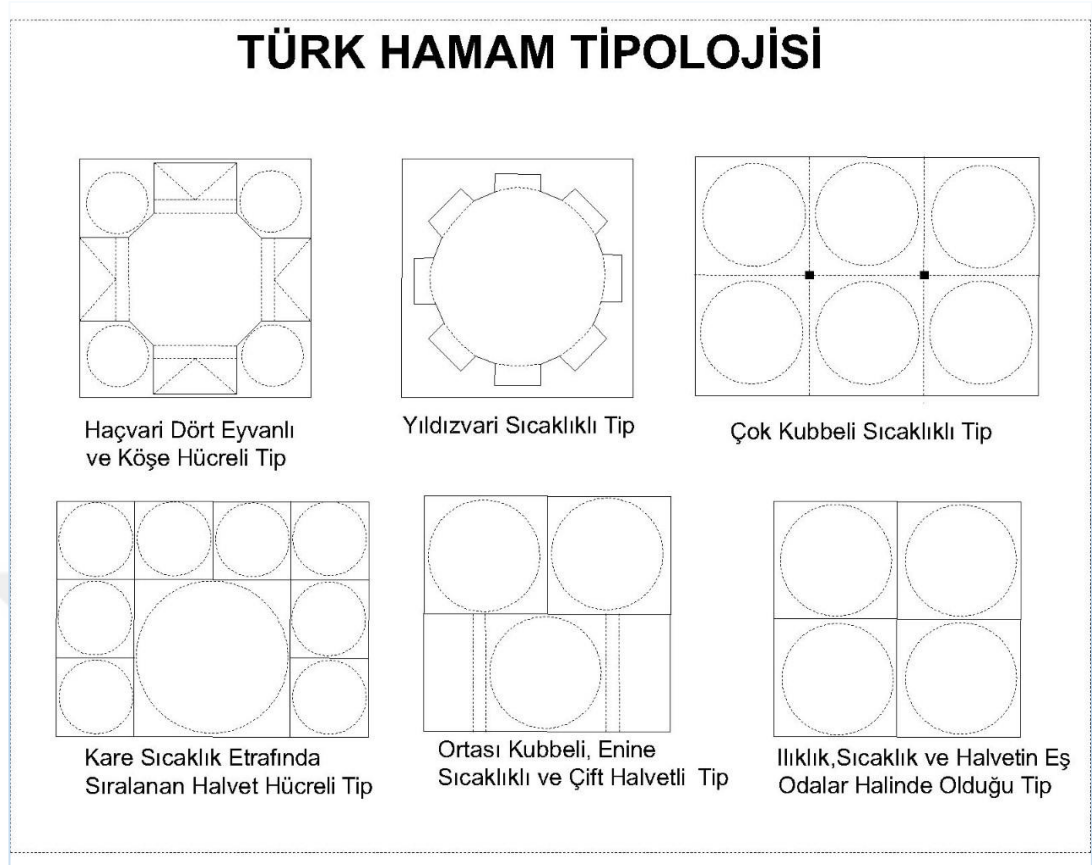
Osmanlı hamamları mekân kurgusu olarak Roma hamamlarının benzeridir (Şekil 3.24). Sadece mekân isimleri farklıdır. Tek veya çifte hamam şeklinde geliştirilmişlerdir. Sadece kadınlar veya erkekler için yapılmış hamamlara tek hamamlar, her ikisinin kullanımında olanlara ise çifte hamam denir.

Şekil 3.24. Türk Hamamları İç Mekân Düzenlemesi (Apaydın Başa, Banu 2009)

Türk hamamları sıcaklıklarına göre altı sınıfa ayrılmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. **Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Tip;** Medreselerde, camilerde ve evlerde kullanılan bir hamam tipidir. Kubbeye örtülü olan orta kısmın etrafında dört eyvan bulunmaktadır. Fakat tek, iki ve üç eyvanlı tipleri de vardır. Plan şeması haç biçimini andırdığı için bu isim verilmiştir. Bu plan tipi Topkapı Sarayı Harem dairesinde yer alan Hünkâr ve Valide hamamlarında uygulanmıştır. Mimar Sinan'ın 1557'de yaptığı Süleymaniye Külliyesi hamamı, Azapkapı Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi Hamamı ve Edirnekapı Hamamı diğer örneklerdendir (Yaman ve Tefvik Cem 2010).
2. **Yıldızvari Sıcaklık Tip:** Göbek taşının etrafında yedigen, sekizgen gibi yıkanma yerleri olan hamam tipidir.
3. **Kare Sıcaklık Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Tip:** Kare veya dikdörtgen olan sıcaklığın kenarına dizili halvet hücreleri bulunduran tiptir. Az sayıda örneği vardır.
4. **Çok Kubbeli Sıcaklık Tip:** Bu hamam tipinde sıcaklık eşit parçalara ayrılıp hepsinin üzeri kubbeye örtülür.
5. **Ortası Kubbeli, Enine Sıcaklık ve Çift Halvetli Tip:** Ortada bir kubbe, iki yanda tonozla örtülü halvetlerden oluşur. Ankara Karacabey Hamamı da bunun bir örneğidir.
6. **Ilıklık, Sıcaklık ve Halvetin Eş Odalar Halinde Olduğu Tip:** Bu hamam tipinde tüm mekânlar eşit büyüklükte ve kubbeye örtülüdür. Bu tipin en güzel örneği, İznik İsmail Bey Hamamı'dır.

Şekil 3.25. Türk Hamam Tipolojisi (Ertuğrul ve Dost 2009)

3.5.2. Ankaradaki Osmanlı Hamamları

Ankara şehrinde bulunan 6 adet Osmanlı hamam yapısından beşi günümüzde halen bulunmaktadır, ne var ki bunlardan yalnızca üç tanesi özgün görevinde kullanılmaktadır. Öbür ikisi viran biçimde, biri arşiv kayıtlarından belgelenmektedir. Yapıların vakıf kaydı ve tapu kaydı da tabloda yer almaktadır.

Hamam Adı	Vakıf Adı	Kurul eski eser tescil tarihi	Tapudaki malik adı
Eynebey Hamamı	Eynebey Hamamı Vakfı 1405 M.	14.10.1972	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Karacabey Hamamı	Karacabey Vakfı	14.10.1972	Mülhak Karacabey Vakfı
Ev Hamamı (Hacı Bayram ı Veli Camii avlusunda)		14.10.1972	Vakıflar Genel Müdürlüğü
Şengül Hamamı	Ishak Paşa Vakfı 1466 ve1487 M.Şeyhülislam Ankaravi Mehmed Efendi Vakfı 17.yy.	12.04.1980	Evkaf Vakfı
Hasan Paşa Hamamı	Hasan Paşa Vakfı 1508 M. Ve Şeyhü'l İslam Ankaravi Mehmed Efendi Vakfı 1673 M.		Evkaf Vakfı
Ev Hamamı (Eskicioğlu Camii bitişiğinde)		30.05.2008	Vakıflar Genel Müdürlüğü

Şekil 3.26. Ankara’da ki Osmanlı Hamamları (Günel ve Gökçe 2016)

3.6. Tarihi Eserlerde Restorasyon ve Koruma Yaklaşımları

Tarihi ve kültürel mirasımız sosyal, ekonomik ve coğrafi sebeplerden ötürü giderek yok olmaktadır. Zamanla yıpranan ve güncelliğini kaybeden tarihi yapıları; ayakta tutmak ve bunları gelecek nesillere aktarmak önemli bir görevdir.

Koruma kavramı yüzyıllar boyunca farklı amaçlara hizmet etmiştir. Bazı dönemler de bu kavram sadece belli siyasi ve dinsel yapıların korunmasına amaçlarken ilerleyen dönemler de tarihi ve kültürel değeri yüksek yapıların korunmasına amaçlamıştır. Fransız İhtilalinin yol açtığı tahribatları ortadan kaldırmak amacıyla kapsamlı çalışmalara başlanmıştır. Koruma kavramının belli bir sisteme oturtulması ise 19. Yüzyılda gerçekleşmiştir.

Koruma ve restorasyon adına çalışmalar başlatan Violet le Duc üslup birliğine dayalı bir anlayışı savunmuştur. Kişisel kararlara dayalı bir koruma anlayışını bir sistem haline getirerek Mimarlığın Akılcı Ansiklopedisi adlı bir kitap yazmıştır ve ilk defa

restorasyon kelimesini kullanmıştır. Violet le Duc üslup birliğine dayalı bir anlayışı savunmuştur.

Violet le Duc'ün üslup birliği anlayışına tepki olarak çıkan romantik görüşün savunucuları ise John Ruskin ve William Morris'tir. Savundukları görüş restorasyon yerine koruma anlayışına önem verir. Romantik görüşe tepki olarak 1880-1890 yılları arasında Tarihsel Restorasyon ve Çağdaş Restorasyon kuramları gelir. Bu akımın öncüsü Luca Beltrami tarihi belgelere dayalı bir restorasyonu savunur.

Çağdaş restorasyon kuramı ise tüm kuralları bir sistem haline getiren bir yaklaşımdır. 1883 yılında Camillo Boito oluşturduğu restorasyon ilkeleriyle bu akımın öncüsü olmuştur. Belgelere dayalı ve yapılan restorasyonların yapı üzerinde belirtilmesine dayalı bir yaklaşımdır.

Gustavo Giovannoni bu kuramı geliştirerek tarihi yapılarda yeniden kullanıma önem vermiştir. Tarihi yapıların tek yapı ölçeğinde değil çevreleriyle birlikte korunması gerektiğini savunmuştur. Atina konferansında bu ilkeler tartışılarak bir yıl sonra 1932 yılında "Carta Del Restauro Italiana" adı altında yasal bir hale getirilmiştir.

1964 yılında bu yasaların eksikliklerin tamamlanması için 2.Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi' nde Venedik Tüzüğü adı altında yeni bir yasa oluşturulmuştur. Bu tüzük çok fazla bir değişime uğramasa da koruma yönündeki aktiviteler devam etmiştir. 1972 Dünya Miras Kongresi ve 1975 yılının Avrupa Miras Yılı ilan edilmesi bunlar arasındadır. UNESCO ve ICOMOS gibi kuruluşların önderliğinde bu çalışmalar devam etmiştir.

1. Asar-ı Atika Nizamnamesi ,2. Asar-ı Atika Nizamnamesi, Eski Eserler Kanunu ,Kültür Varlıklarını Koruma Yasası ülkemizde yürürlüğe giren restorasyon yasalarıdır.

Tarihi yapıları koruyabilmek için yapının mevcut durumunun, fiziki koşullarının ve tarihi değerinin iyi anlaşılması gerekir. Yapının restorasyonuna başlanmadan önce yapılan arşiv araştırmaları ve belgeleme çalışmaları yapıyı detaylı bir şekilde tanıyabilmek adına önem taşır. Tarihi yapıların onarımı için farklı restorasyon teknikleri geliştirilmiştir. Bunları; bütünleme, yenileme, yeniden yapma, temizleme, taşıma ve çağdaş ek olarak sıralayabiliriz. Bazen bu tekniklerin sadece biri kullanılırken çoğu zaman da birkaçı bir arada uygulanmaktadır.

Sağlamlaştırma; yapının taşıyıcı sisteminin hasar gören kısımlarının sağlamlaştırılması işlemine verilen addır. Sağlamlaştırma yapının malzemesinin taşıyıcı sisteminin ya da zemininin sağlamlaştırılmasıyla üç biçimde gerçekleşir. Yapıya en çok zarar veren yapısal sorunlar belirlenerek bu yönde çalışmalar yapılır.

Yapı malzemesinin sağlamlaştırılması; günümüze ulaşabilen tarihi yapılar doğal malzemelerle inşa edilmişlerdir ve dış etkenlerden kolaylıkla etkilenebilmektedirler. Restorasyon uzmanları yapıda kullanılan malzemeleri etkileyen faktörleri belirleyerek uygun yöntemlerle yapının daha uzun süre ayakta durmasını sağlarlar.

Taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması; tarihi yapının bulunduğu çevrede gerçekleşen fay hareketleri yapının taşıyıcı sisteminde hasarlara yol açabilmektedir. Yapının ayakta kalmasını sağlayabilmek için taşıyıcı sistemin hasar gören kısımlarının modern yöntemlerle sağlamlaştırılması ve desteklenmesi işlemidir.

Bütünleme; yapının hasar gören kısımlarının özgün haline uygun olarak çağdaş veya geleneksel malzemelerle tamamlanması işlemine verilen addır. Bütünleme işlemi belgelere ve yapısal izlere dayanarak yapılır. Bütünleme yapıyı tamamen özgün haline getirmek için yapılan bir müdahaleden çok tarihi yapının eksik kısımlarını mevcut belgelere dayanarak tamamlama işlemidir. Yeni yapılan kısımların ayırt edilebilmesi için farklı bir yüzey dokusuyla uygulama yapılması ve yapının uygun bir yerine yapılan restorasyonun tarihinin yazılması yöntemlerden bazılarıdır.

Temizleme; yapının tarihi ve estetik değeri taşımayan eklerden arındırılması ve kullanıma bağlı olarak cephe yüzeyinde meydana gelen kirlere arındırılması işlemidir. Tarihi değer taşımayan eklerin kaldırılmasıyla ilgili karar yetkisi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna aittir.

Venedik Tüzüğü'nün 11.maddesi'nde;

*“**Madde 11.** Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda -yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine*

almış kimseye bırakılamaz” (Venedik Tüzüğü, 1964: Madde 11).

Yeniden yapım; tamamıyla yok olmuş bir anıtın eldeki belge ve verilere dayanarak yeniden yapılması işidir. Yeniden yapımın gerçekleştirilmesi için fotoğraf, rölöve ve bazı grafik belgelerin var olması gerekir. Yeniden yapılan anıtın tarihi bir niteliği olmasa da bir geleneğin sürdürülebilmesi açısından önemlidir. Nadiren tercih edilen rekonstrüksiyon işlemi tarihi yapıyı sadece biçim olarak ortaya koyar.

Rekonstrüksiyon işlemi özel durumlarda tercih edilen bir müdahale türü olup kent için anlam ifade eden yapıları canlandırmak için tercih edilir. Tarihi ve kültürel kimliği yaşatmak adına tercih edilen bir uygulamadır.

Taşıma; eserin yerinde korunması mümkün olmadığı durumlarda uygun başka bir yere taşınması işlemidir (Ahunbay ve Zeynep 2007). Yapının bulunduğu çevre de yaşanan doğal afetler ve yol, baraj gibi yapım çalışmaları taşımayı gerektiren durumlar arasında sayılabilir. Taşıma işleminden önce yapının rölövesi çıkarılmalı ve yapıya has detayların fotoğrafı çekilmelidir. Bu işlem yapının yapım sistemine ve malzemesine göre farklılıklar gösterebilir. En pratik olanı tüm elemanların sökülerek numaralandırılmasıyla başka bir yerde kurulmasıdır. Taşıma işlemi zor ve maliyetli olduğundan pek tercih edilmeyen bir yöntemdir. Yapının içerisinde bulunduğu çevreyle korunması en doğru yöntemdir.

Venedik Tüzüğü'nün 7.maddesi'nde;

*“**Madde 7.** Bir anıt, tanıklık ettiği tarihin içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına -anıtın korunması bunun gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir” (Venedik Tüzüğü, 1964: Madde 7).*

Venedik Tüzüğü'nün 7.maddesi'nde belirtildiği gibi taşıma işlemine sadece özel durumlarda başvurulmalıdır. Tarihi varlıkları koruyabilmek adına yapım işlerine başlamadan önce bu eserlerin konumları ve önemi göz önünde bulundurulmalıdır.

Yenileme; tarihi eserleri günümüz şartlarına uyarlayabilmek için yapılan sıhhileştirme çalışmalarına verilen addır. Yapılar oluştukları dönemin şartlarına uygun yapılar ve zamanla yıpranırlar. Günümüz konfor şartlarına uyum sağlayamayan yapılara işlevselliklerinin artırılması için müdahalelerde bulunulur. Yapının su, tesisat

sistemlerinin yenilenmesi ve iç mekânlarında yapılan değişiklikler bu yenileme çalışmalarından bazılarıdır. Bu müdahaleler yapılırken yapının özgünlüğünün bozulmamasına dikkat edilmelidir ve yapının kimliğini kaybetmemesine özen gösterilmelidir.

Çağdaş ek; tarihi yapılara verilen yeni işlevlerden ötürü yeni mekânlara duyulan ihtiyacı karşılamak için yapılan modern eklerdir. Yapıya zarar vermeyecek şekilde yapılmalı ve eski yapıyla uyumlu olmalıdır. Yapılacak olan ekin boyutu malzemesi ve rengi bütünlüğü bozmayacak şekilde seçilmeli ve tasarlanmalıdır.

Venedik Tüzüğü'nün 13.maddesi'nde;

“Madde 13. Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir” (Venedik Tüzüğü, 1964: Madde 13).

Çağdaş ekler eski yapının devamı niteliğindedir ve yeni fonksiyona hizmet etmek için yapılırlar. Tarihi yapıyla yeni yapı arasındaki fark belirgin olmalıdır ve eski yapıyı gölgelememelidir. 1993 yılında yapımı tamamlanan ve yapının giriş kısmı için tasarlanan Louvre Müzesi'nin avlusundaki cam piramit tarihi yapıya kontrast yaratacak şekilde tasarlanmıştır. Yarattığı etkiyle dünya üzerinde çok konuşulan bir çağdaş ek olmuştur.

3.6.1. Yeniden Kullanım

Tarihi yapılar oluştukları dönemin yaşam biçimini kültürünü yansıtmaları açısından önemlidir. Bu yapılar geçmiş hakkında bilgi sahibi olabilmek adına en önemli kaynaklardır. Fakat zamanın getirdiği değişim olgusu bu yapıların ayakta durabilmesi açısından tehlike arz etmektedir. Günümüzde nüfus artışı, kentleşme konfor şartlarının değişmesi gibi sebepler bu yapıların ayakta durmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebepler de tarihi yapıları ayakta tutmak için restorasyon ve koruma ihtiyacını önemli kılmaktadır. Bunların hepsi bir arada düşünüldüğünde tarihi eserleri çevresiyle yaşayan bir yapı haline getirmek ve yeniden değerlendirmek şart olmaktadır.

Tarihi yapıları yeniden değerlendirme olgusuna iten birçok sebep vardır. Bu sebepler iç ve dış müdahaleler sonucunda ortaya çıkmaktadır. İç müdahaleler, kullanıcı kaynaklı olup yapının yakın çevresindeki bilinçsiz yapılaşmaları ve müdahaleleri ifade

eder. Dış müdahaleler ise dokunun çevresindeki rant kaygısı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çalışmaları ifade eder. Bu iç ve dış müdahaleler yeniden kullanımı gerektiren sebepleri ortaya çıkarmaktadır. Bu sebepler sosyal, ekonomik ve çevresel sebeplerdir. Değişen sosyal hayata karşın işlevselliğini kaybeden ve sosyal çevresine uyum sağlayamayan yapılar için yeniden değerlendirme kavramı bir zorunluluğa dönüşmektedir.

Tarihi yapıların yeniden değerlendirilmesi çağdaş bir koruma yaklaşımıdır. Yapılar bu yaklaşımla yok olmaktan kurtularak çağın gereklerine uygun hale getirilir. Geçirdikleri bakım ve onarım çalışmalarıyla çevresiyle bir bütün içerisinde yaşarlar ve kültürel kimliklerini kaybetmezler.

Yeniden kullanım; geleneksel mekân değerlerinin iyileştirilerek günümüzün gereksinimlerine cevap verecek şekilde adapte edilerek yeniden kullanılmasıdır. Yeniden kullanım tarihi yapıların yıkılmaktan kurtarılması için bir araçtır. Günümüzde birçok yapı gerekli konfor şartlarını sağlayamadığı için terk edilmiştir. Tarihi yapıların ve çevrelerin rehabilitasyonlarla günümüz şartlarına uyarlanması ve işlev kazandırılması yapıyı harap olmaktan kurtarır ve çevresiyle yaşayan bir yapı haline getirir.

Tarihi eserlere koruma yaklaşımında; eser çok fazla hasar görmemiş ve rehabilitasyonlarla ayakta durabilecek nitelikteyse çağa uygun bir işlevle devamlılığını sağlamak iyi bir çözümdür çünkü eserin yeniden kullanımı kültürel mirasın korunmasının yanında sosyal hayata, ekolojiye ve ekonomiye de katkı sağlar. Yaşatarak koruma anlayışı yapılara toplumu etkileyici ve eğitici, bir anlam kazandırmanın en etkin halidir (Altınoluk 1998).

Günümüzde tarihi yapıların korunması ve devamlılığın sağlanması önemli olduğu kadar onları sosyal hayata kazandırmakta önemlidir. Tarihi yapıların korunmasında ortaya çıkan problemlerden biri de yapıların günümüz şartlarında kullanım dışı kalmasıdır. Kullanım değeri zamanla yok olan bir diğer deyişle işlevselliğini yitiren yapılar harap olmaktadır. Yeniden kullanım yapıların sürdürülebilirliğini sağlamak açısından önemli olmaktadır. Eğer bir yapı rehabilitasyon ve yenileme çalışmalarıyla ayakta durabiliyorsa ve eski işlevi günümüz şartlarına uyum sağlayabilecek nitelikteyse eski işlevine devam etmesi uygun bir yaklaşım olacaktır.

Yeniden kullanım çerçevesinde düzenlenen yasal mevzuatlar bulunmaktadır.

Yapılar işleve uygun hale getirilirken korunması gereken özgün dokular korunmalı , eski yapının tasarımına bağlı kalınmalıdır. Yapının işlevine adaptasyonunun sağlanması için gerekli kriterler araştırılmalıdır.

3.6.2. Yeniden Kullanımı Gerektiren Sebepler

Zamana bağlı olarak tarihi yapılarda fiziksel ,fonksiyonel ,sosyal ve teknolojik eskimeler meydana gelmektedir. Eskime kavramı için farklı tanımlar mevcuttur. Bu kavram bazılarına göre , yapının mevcut durumunun yeni amaca hizmet etmede yetersiz kaldığı durumlar olarak ifade edilmektedir. Bir başka tanımıyla da eskime yapının sağladığı faydaların azalması , işlevselliğinin yok olması ve çağın gereklerine uymakta zorluk çekmesidir.

3.6.2.1. Fiziksel Eskime

Fiziksel eskime, tarihi yapılarda kullanımdan ötürü meydana gelen aşınma ve yıpranmaları ifade eder. Yapılar dış ve iç etkenlere bağlı olarak zamanla yıpranırlar ve eskirler. Kötü kullanım ,bakımsızlık ,tahribatlar ve doğal afetler bu etkiler arasında sayılabilir. Yapılarda saydığımız iç ve dış etkenlere bağlı olarak görülen bozulmalar ve değişimler fiziksel eskimeler olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel yıpranmalar tarihi yapıların ayakta durmasını zorlaştırır ve değer kaybettirir. Tarihi yapıların bazı bakım ve onarım çalışmalarıyla bu etkilerden kurtulmaları sağlanır. Bu yapılar müdahalelerle günümüz konfor şartlarına uygun hale getirilir ve sürdürülebilirlikleri sağlanır. Fiziksel olarak yıpranan tarihi yapılar fonksiyonlarını yerine getirmekte ve ayakta kalmakta zorlanırlar bu yüzden bu yapıların rehabilite edilerek yeniden işlevlendirilmesi ve devamlılığın sağlanması gerekir.

3.6.2.2. Fonksiyonel Eskime

Tarihi yapılar yapıldıkları dönemin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlandığından değişen yaşam koşullarına uyum sağlayamayabilirler. Yapının fonksiyonel kapasitesini ve işlevselliğinin yitirmesi sonucu ortaya çıkan varlık ve değer kaybına fonksiyonel eskime denir. Yapının fiziki durumunun iyi olmasına rağmen işlevinin ve tasarımının çağın sosyal gereklerine uygun olmaması durumudur. Eskiden hamam ,medrese külliye gibi yapılar o dönemin şartlarında önemli ve değerliyen günümüz şartlarında işlev olarak kullanılamamaktadırlar. Bu sebeplerden ötürü bu

yapılara sosyal hayata kazandırabilmek için yeniden değerlendirme kavramı önem kazanmaktadır. Yapılara modern şartlara uygun işlev verilmesi yapıyı yok olmaktan kurtarır ve sosyal çevresiyle uyumlu bir yapı haline getirir. Tarihi yapılar yeniden değerlendirilerek hem devamlılığı sağlanır hem de kullanım değerleri artar.

3.6.2.3. Sosyo-Ekonomik Eskime

Tarihi yapıya içerisinde bulunduğu çevreden gelen olumsuz değişimlerin etkisiyle meydana gelen eskime türüdür. Yapının dışında fiziksel ekonomik veya çevresel değerlerden meydana gelen kayıptır. Değişen sosyal yapıya uyum sağlayamayan yapılar içerisinde bulundukları sosyal çevrenin dışında kalırlar. Kullanım değeri düşen ve kullanıcı sayısı azalan yapılar ekonomik fayda sağlamaktan çok gerektirdiği bakım onarım harcamalarıyla maliyet oluştururlar. Bu sebepten ötürü çağın gereklerine uygun bir işlevlendirme yapılması yapıya bulunduğu çevrede sosyal bir anlam kazandırması ve ekonomiye katılması açısından önem arz etmektedir. Yapılar işlevlendirilirken kullanıcı ihtiyaçları, sosyal gereklilikler ve çevre olgusu göz önünde bulundurulmalıdır.

3.6.2.4. Teknolojik Eskime

Teknoloji gün geçtikçe değişmekte ve yenilenmektedir. Yapılar oluştukları döneme hizmet ettikleri ve o dönemin izlerini taşıdığı için yeni çağa ve gereklerine uyum sağlamakta zorlanırlar. Teknolojik eskime, tarihi yapının günümüz teknolojisine ve konfor şartlarına uyum sağlayamamasından ötürü meydana gelen eskimedir. Yapının daha çok işleyiş sistemiyle alakalı bir durumdur. Yapıya hizmet eden kontrol sistemlerinin ve mekânizmaların yenilenmesi ile yapının günümüz teknolojisine ayak uydurabilmesi sağlanır. Yapı küçük müdahaleler ve sıhhileştirme çalışmalarıyla günümüz teknolojisine uygun bir hale getirilebilir. Böylelikle yapı daha kullanılabilir bir hale gelmiş olur.

3.6.3. Yeniden Kullanımla İlgili Yasal Düzenlemeler

Tarihi yapıların işlevlendirme ve yeniden kullanım ile ilgili düzenlemelere ve kararlara birçok tüzükte yer verilmiştir. Alınan kararlarda bu yapıları yeniden kullanım çerçevesinde değerlendirirken toplumsal ihtiyaçların göz önünde bulundurulması gerektiği ve yapıların özgün dokusunun korunması gerektiği vurgulanmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

Tarihsel sırasına göre uluslararası kongrelerde ve tüzüklerde alınan kararları şöyle sıralayabiliriz :

Yılı- Yeri Toplantının Adı	Kurum	Alınan Kararlar
“1904- Madrid IV. Uluslararası Mimarlar Kongresi”	RIBA	1. “Eserler, eski bir uygarlığa ait olan veya artık bir amaca hizmet etmeyen ölü eserler ve hala en başta belirlenen amaçlara hizmet etmeye devam eden yaşayan eserler olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilir”. 2. “Mimarlıkta işe yararlık, güzelliğin esaslarından biri olduğu için, yaşayan eserler yeniden kullanılmaları için onarılmalıdır”.
1931-Restorasyon Tüzüğü		4. “Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uygulamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir”.
“1964- Venedik Tüzüğü- II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi”		5. “Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle planı ya da süslemesi değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde fonksiyon değişikliğinin gerektiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir”.
“1966- Viyana Tavsiye Kararı (Tavsiye Kararı:B): Kültürel Öneme Sahip Ancak İlk Amaçlarını Artık Daha Fazla Yerine Getiremeyen Anıtlar İçin Doğal ve Estetik Çevrelerinde Yeni Kullanım Alanları Bulmak”	Avrupa Konseyi	“Anıtların tüm sorumluluğunu üstlenmekten kaçınmanın hükümetlerin çıkarına olduğunu ve sonuç olarak aşağıda belirtilen unsurların gerekli olduğunu göz önünde bulundurarak; b. Anıtlar artık sahipleri tarafından kullanılmıyorsa bu yapıların yeni işlevler kazanması için gerekli katkıları yapmak”. 4. “örneğin, kabul salonları ve kayıt ofisi olarak kullanılmak için organizasyonlar tarafından hazırlanan bu tür anıtların geliştirilmesini ve kazanımını kolaylaştırmak”, 6. “B sempozyum raporunda belirtildiği gibi anıt sahiplerinin anıtların ne şekilde kullanılabileceği konusunda daha bilgili olmalarını sağlamak”
“1967- Quito Normları: Sanatsal ve Mimari Değeri Olan Anıt ve Arazilerin Korunması ve Kullanımına İlişkin Toplantının Son Raporu”	ICOMOS	VI. Kültürel Mirasın Kullanırlığı ve Değerini Artırmak 4. “Toplamak gerekirse, anıtsal ve sanatsal miras değerlerini ve kullanabilirliğini artırmak, bu özelliklerin her birini ve hepsini doğasıyla uyum içinde kullanılabilir hale getirme amacıyla karakteristiklerini ve değerlerini, kendilerine atanan yeni işlevi tamamen gerçekleştirebilecek bir noktaya vurgulayarak ve zenginleştirerek sistematik, başlıca teknik bir aksiyonu ima etmektedir”.

“1975- Amsterdam Bildirgesi: Avrupa Mimari Miras Kongresi”	Avrupa Konseyi	f. “Eski dokunun sağıklaştırılması, dokunun sosyal kompozisyonunda köklü bir değışiklik gerektirmeyecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Kamu kaynaklarınca gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı yarardan tüm toplum kesimleri pay almalıdır”. “...insan yapısı çevreye akıllı, duyarlı ve ekonomik bir saygıyla yaklaşan böyle bir politikayı uygulamak için yerel yetkililer; - yapıları, onların karakterine,saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler vermeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalı”;
“1982-Deschambault Bildirgesi: Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük”	ICOMOS	9. Mirasımızın dinamik ve işlevsel karakterinin korunması, o mirasın bütünleşmiş parçası olan ve onun korunmasına ve canlılığına katkıda bulunan yerel sakinlerce sağlanır. “9a. Mirası kullanmada müze ve turistik merkezlerin yapay hayatındaysa onu günlük hayata dahil etmeyi tercih etmeliyiz. Geleneksel uğraşlar tercih edilmelidir. Sakinlerin meşru amaçları ve ihtiyaçları mirasın kendisine has kullanımından farklı bir kullanım kabul etmeyi gerektirse bile buna her durumda saygı duymalıyız”. “9b. Başka bir değışle yerel nüfusun yerleşik haklarına saygı duymayı teşvik etmek gereklidir. Yapıların yerleşme işlevine diğer kullanım seçeneklerine göre öncelik verilmelidir”.
1983- Roma Bildirgesi	ICOMOS	20. Adaptasyon “Kültürel miras değeri taşıyan bir yerin muhafaza edilmesi genellikle o yerin sosyal, kültürel ya da ekonomik olarak faydalı bir amaca hizmet etmesiyle kolaylaşmaktadır. Sürekli kullanım için gerekli oldukları ya da kültürel anlamda arzu edilir oldukları, ya da yerin muhafazası için tek yol oldukları bazı durumlarda değışiklikler ya da eklemeler kabul edilebilir. Ancak, değışiklikler asgari gereklilikler olarak kalmalı ve yerin kültürel miras değerinden uzaklaşmamalıdır. Tüm koşul ve değışiklikler orijinal doku ile uyum göstermeli, ancak sonradan yapılan bir iş oldukları belli olacak kadar da belirgin olmalıdır”. 22. Tanımlamalar Bu tüzük ile ilgili olarak: □ “Adaptasyon bir yeri uygun kullanım için, mümkün olan en az kültürel miras değeri kaybı ile değıştirmek anlamına gelmektedir”.

3. MATERYAL VE METOT

“1985- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi”	Avrupa Konseyi	11. “Her bir taraf, kültür mirasının mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından, - Korunan varlıkların, çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde kullanımını”, - “Uygun olan durumlarda, eski binaların yeni kullanımlara intibaklarını teşvik etmeyi taahhüt eder”.
“1987-Washington Tüzüğü-Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü”	ICOMOS	8. “Yeni işlev ve etkinlikler tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmalıdır. Bu alanların Çağdaş yaşama uyarlanması için gerekli teknik servislerin getirilmesi veya iyileştirilmesi işlemleri özenle yapılmalıdır. 10. Yeni binalar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekânsal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir. Çevreye uyumlu çağdaş öğeler yöreyi zenginleştirebileceğinden, yeni tasarımlar engellenmemelidir”.
1994- Nara Özgünlük Belgesi	ICOMOS	9. “Maddesi, Kültür mirasının tüm biçimleri ve tüm tarihsel dönemleriyle korunabilmesi, bu mirasa değerler atfedildiği ölçüde kolaylaşır. Bu değerleri olabilecek en doğru bir biçimde algılama yeteneğimiz, bu değerler hakkındaki bilgi kaynaklarının inanılır olmasına ve doğru anlaşılmasına da bağlıdır. Bu değerleri tanımak, anlamak ve kültür mirasının ilk tasarımına ve sonradan kazandığı özelliklerine, tarihsel varlığına ve anlamına bağlı olarak yorumlamak, söz konusu yapıtın özgünlüğü konusunda varılacak yargının temelini oluşturur ve hem biçimle, hem de malzemeyle ilgilidir”.
1996- San Antonio Bildirgesi	ICOMOS	1. Genel Tavsiyeler C maddesi, v. Bendinde kullanım ve işlev, “O siti ayırt eden geleneksel kullanım modelleridir.”

1999- Burra Tüzüğü	ICOMOS- Avustralya	Madde1.11 “Uygun kullanım; o yerin kültürel değerine saygılı ve uygun şekilde kullanımına denir”. Madde 7.1. “Bir yerin kullanımı kültürel bir önem taşıyorsa bu mutlaka korunmalıdır”. Madde 7.2. “Bir yer mutlaka amacına uygun kullanılmalıdır. Belirlenecek politikalarda söz konusu yerin kültürel değerini koruyacak bir kullanım alanı ya da kullanım alanları ile bu kullanım alanlarına ilişkin kısıtlamalar tespit edilmelidir. Bir yerin yeni kullanım alanları o yerin önemli dokusu ve kullanım alanlarında en asgari düzeyde değişiklik yapmalı, bunların anlamına saygı göstermeli ve uygun olduğu taktirde söz konusu yerin kültürel önemine katkıda bulunacak uygulamaların devamlılığı sağlanmalıdır”. Madde 21. Uyarlama “Uyarlama. Madde 6 ve 7’ de tanımlanan bir yerin kullanımı için gerekli olan ölçüde uygulanmalıdır. 21.1 Uyarlama, ancak söz konusu yerin kültürel değerinde çok az derecede etkili olacağı durumlarda kabul edilebilir. 21.2 Uyarlama tarihsel dokuyu diğer alternatifleri de düşünerek en az şekilde değiştirmelidir”.
“1999- Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü”	ICOMOS	5. Yeni işleve uyarlama “- Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımlarında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir”.
“2003- Mimari Mirasın Analizi, Korunması Ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler”	ICOMOS	1.4. Bir Kullanım veya işlev değişikliği önerildiğinde, bütün koruma kuralları ve güvenlik koşulları dikkate alınmalıdır.
“2011- Tarihi Kentler, Kasabalar ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valletta İlkeleri”	ICOMOS	4- Öneriler ve Stratejiler b- Yeni işlevler “- Yeni işlev ve etkinlikler tarihi kasaba veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmalıdır. (Washington Tüzüğü) ... Bu tür yeni işlevler, ayrıca eşsiz ve yeri doldurulamaz bir ekosistem olan tarihi kent kavramı çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınma ihtiyacına cevap vermelidir”.

“2012- Paris Deklarasyonu Gelişmenin İtici Gücü; Kültürel Miras”	ICOMOS	Zorlukları aşmak. “Sürdürülebilir gelişme çerçevesi içinde bir kültürel mirası işlevlendirmeye çalışmak, yaşam kalitesinin gelişmesinin, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu gösterecek ve bu sayede kültürel mirasın, toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın önemli bir çarpanı olduğunu anlatacaktır”. I- Kültürel Miras ve Ülkesel Gelişim: Küçük Yerleşmeleri ve Yerel Ekonomileri Yeniden Canlandırmak “- Sosyo-ekonomik açıdan yeniden canlanmayı desteklemek amacıyla nitelikli koruma uygulamalarını, kasabalar ve kırsal yerleşimlerdeki somut mirasın yeniden kullanımını teşvik etmek; yapıların düzensiz dağılımını kontrol etmek için yerleşim merkezlerini yoğunlaştırmak”. II- Yapı Sanatına Dönüş: Korumak “Nitelikli kentsel ya da kırsal, anıtsal ya da vernaküler yapı mirasını kendi fiziki ve sosyo-kültürel ortamında, malzeme zenginliği, özgün konstrüksiyonu ve mimari işlevsel düzeni ile korumak. Yeni kullanım ve işlevi mirasa adapte etmek, (tersi değil), ve kullanıcılarının modern konfor konusundaki taleplerini karşılayabilmek”.
--	--------	---

Şekil 3.27. Uluslararası belgelerde tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesine ilişkin maddeler (Yırcalı ve Sema 2019)

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Ankara Şengül Hamamının Tarihçesi

Şengül hamamını yaptıran İshak Paşa Bursa-İnegöl'de yaşamıştır. Enderun'da yetişen İshak Paşa, Rumeli ve Anadolu Beylerbeyliği, Sultan II. Murad zamanında vezir olmuş ve İstanbul'un fethi esnasında Anadolu Beylerbeyliği görevinde bulunmuş, fetihle yer almıştır. Selanik'te 1497 yılında yaşamını yitiren İshak Paşa, vasiyeti gereği memleketi İnegöl'de yaptırmış olduğu caminin ön tarafına toprağa verilir. Devlet yönetimindeki başarısını, yaptığı hayrî ve sosyal amaçlı eserleriyle de (cami, medrese, imaret, hamam, zaviye, han ve çeşmeler) süsleyen İshak Paşa, Edirne, İstanbul, Selanik, Kütahya, Ankara, Çankırı ve Bursa'nın İnegöl ilçesinde vakıf eserler yaptırmıştır (Uzunçarşılı Hakkı 1958).

Şekil 4.1. Ankara Şengül Hamamı (Celalettin Aslan)

İshak Paşa; Kütahya, Edirne, İstanbul ve İnegöl yaptırmış olduğu hayır işletmeleri için Hicri 891 Safer ayı ortalarında (Şubat 1486) Arapça bir vakfiye tanzim ettirir. Memleketi olan İnegöl'de yaptırdığı imaretin giderlerini karşılamak için Ankara şehir merkezinde Tahte'l-kale (Kale altında) hamamı, bu hamamın önünde bulunan dokuz dükkân, "Ahî Mamak Değirmeni" ismiyle ünlü değirmen yaptırmış. Diğer taraftan Ankara'da yaptırmış olduğu Hamamın tadilatı için kadrolu bir mimarla Ankara'daki vakıf akarlarının toplanması için bir tahsildar vazifelendirilmesi, mimara günlük üç dirhem ve cabiye (tahsildar) beş dirhem ödenmesini şart kılar (Tamer Vehbi

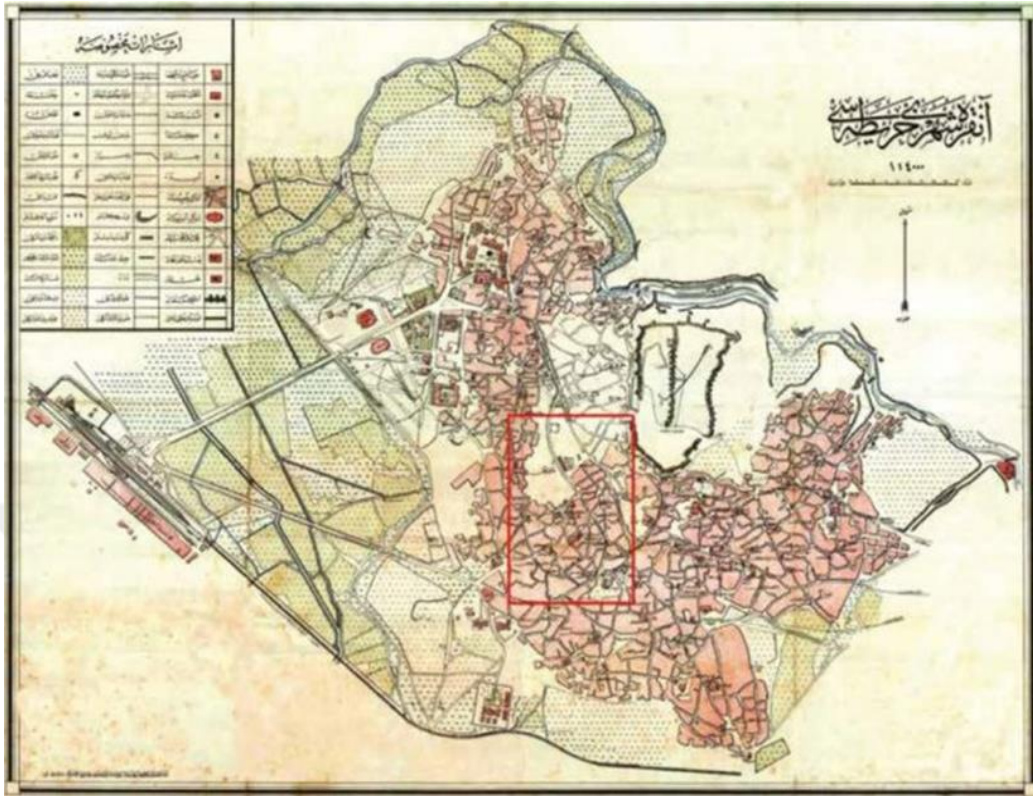
1958). Mezkûr vakfiyeye sonradan yapılan zeyl ise şöyledir:

Vakfiyedeki zeyle(Bu ne demek Türkçesini yazalım) göre İshak Paşa, hayatta iken vakıfları için Sinan Bey'i nazır (yönetici) tayin eder ve 142.500 dirhem miktarında nakit para vererek Ankara'da İskender Taşı Mahallesi'nde yeni bir hamam yapmasını ister. Sinan Bey'de hamamı yaptırır. İshak Paşa'nın evlatları da yeni yapılan bu hamamın İnegöl'deki imâretin vakfı olduğunu kabul ederler.

Vakıf kaydına göre İshak Paşa Evkâfı'nın Ankara'da bulunan emlak ve akarı şöyledir: Tahtakale semtinde bulunan bir hamamın hissesi, Seng-i İskender (İskender Taşı)'de bulunan bir hamamın hissesi, Tahtakale'de bulunan hamamın bitişiğinde bulunan on bir dükkân, Akşehir vadisinde iki değirmen, Ahurcuk Köyü'nde bir değirmen, şehir su harkı başında iki dönüm yer, Tahtakale'de bulunan hamamın yakınında hamam görevlilerinin kalması satın aldığı yer ve bir başhane. Bu vakıf akar ve emlakın yıllık kira geliri ise toplam kırk bir bin akçedir. "Seng-i İskender" (İskender Taşı), ilk defa bu vakıf kaydında geçmektedir. Bu taşın "Belkıs Minaresi" adıyla anılan "Julien Sütunu" olması ihtimal dâhilindedir. İshak Paşa'nın Seng-i İskender Mahallesi'nde yaptırdığı hamamın yıllık geliri Ankara'da bulunan diğer hamamlara göre yüksektir.

Şengül Hamamı daha sonraki yıllarda (1673) Ankaralı Şeyhülişlâm Mehmed Emin Efendi tarafından vakıf evladından satın alınarak Zincirli (Kadıasker) Camisi'ne vakfedilir (Özdemir 1998). Kitabesi olmayan Şengül Hamamı, zaman içinde onarımlar görmüştür.

4.1.1. Kentsel Konum

Şekil 4.2. Mahallenin Osmanlı döneminden kalma haritası (Ahmet Yüksel Arşivi 1924)

Osmanlının birçok şehri gibi de Ankara Müslüman ve Müslüman olmayan halka ev sahipliği yapmıştır. Şengül hamamı bugünkü adıyla İstiklal mahallesinde yer alır. Ankara'nın güneybatısında yer alan bu mahalle de eskiden Yahudiler yaşadığı için Yahudi Mahallesi olarak bilinirdi. 16-19. yüzyıllar arasında Yahudi nüfusuna ev sahipliği yapmıştır. İstiklal mahallesi kentsel koruma projelerine konu olmadığı için fiziksel yapısını korumuştur. Bu yüzden Ankara'nın önemli tarihi bölgelerinden biridir.

İstiklal (Yahudi) mahallesi, Ankara'nın eski yerleşim yerlerinden biri olan Ulus'ta yer alır. Bu bölge Ankara Kalesinin güneybatısında bulunur. Yahudilerin buraya ne zaman yerleştiği ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır.

Bugün, bu bölgede düşük gelirli insanlar oturmaktadır. Evlerin çoğu konut olarak kullanılmaktadır. Bu bölgede Şengül Hamamı dışında birçok önemli tarihi eser bulunmaktadır. Bu yapılar dini yapılar, kamu ve eğitim yapıları, hizmet yapıları, ticari yapılar ve konutlardır.

Osmanlı Ankara'sında, Yahudi Mahallesi'nin dokusunun oldukça erken dönemlerde olduğu mahallenin içinde ve çevresinde bulunan dini yapılar, cami ve

mescitler gibi anıtsal yapıların inşa tarihlerinden anlaşılmaktadır. Hacendi Mescidi ve Öksüzce Mescidi 14.-15. yüzyılda, Leblebici Mescidi ve Molla Büyük Mescidi 15. yüzyılda, Yeğenbey Cami ise 1438-39'da inşa edilmiştir (Ergenç 1980).

İstiklal Mahallesi'nin sokakları dardır ve kıvrımlı bir yapıya sahiptir. Mahallede çıkmaz sokaklar bulunur. Mahallenin kuzey kısmı geçirdiği bir yangın sonrasında yeniden inşa edilmiştir. Bu kısım dışındaki kalan bölgeler hala özgünlüğünü korumaktadır.

Şengül Hamamı, Ankara'nın tarihi şehir merkezinde, Osmanlı döneminden kalma, daha sonra Yahudi Mahallesi olan İstiklal semtinde bulunmaktadır.

4.2. Plan Özellikleri

Şengül Hamamı çifte hamam olup kadınlar ve erkekler kısmı bulunmaktadır. Erkekler kısmı hamamın kuzeyinde, kadınlar kısmı ise güneyde yer alır. Doğu kısmı tepedir.

4.2.1. Zemin Kat Planı

Erkekler kısmının girişi kuzeyde yer alır ve ana cadde üzerindedir. Erkekler kısmının ilk kısmı olan soyunmalık mekânına kuzeyden kemerli bir kapı ile girilir. Soyunmalık mekânı kare olarak tasarlanmıştır ve iki katında da kabinler vardır. Bu mekânın ortasında üst örtüsü alaturka kiremitlerle kaplı bağdadi bir kubbe olan sekizgen şeklinde bir havuz bulunmaktadır. Soyunmalıktan dikdörtgen formdaki tonozla örtülü bir ılıklik mekânına geçilir. Ilıklık mekânının sol tarafında tıraşlık yer alırken sağ tarafında tuvalet bulunmaktadır. Sıcaklık kısmına girildiğinde mekânın ortasında kare bir göbek ve üç köşede birer eyvan, bir halvet ve bir sauna mekânı yer almaktadır.

Şekil 4.3. Şengül Hamamı Zemin kat planı (Huriye Aslan 2020)

Kadınlar kısmının girişi güneybatıda yer alır ve yan yol üzerindedir. Kadınlar kısmına barok karakteristikleri taşıyan sivri bir çatılı bir kapıdan girilir. Tonozlu bir koridorun ardından ılıklik mekânına geçilir. Bu kısmın güneyinde sıcaklık mekânı yer alır. Sıcaklık mekânın erkekler kısmına göre daha büyüktür. Bu mekân kare planlıdır ve içerisinde üç halvet yer almaktadır. Erkekler kısmına göre daha geniş bir alanı kaplayan kare planlı kubbeli orta mekânın doğusunda ve kuzeyinde, birer kubbeli eyvan ile eyvanların iki yanında toplam üç halvet yer almaktadır. Halvetlerden biri şu an sauna olarak kullanılmaktadır. Hamamın her iki kısmının sıcaklığı boyunca uzanan su deposunun gerisinde külhan bulunmaktadır. Hamamın doğu cephesinde iki adet su deposu bulunmaktadır.

4.2.2.Soyunmalık Kat Planı

Soyunma odaları, 19. yüzyılda yapılan restorasyonla tamamen yenilenmiştir. Soyunma odalarının yapımında ahşap malzeme kullanılmıştır. Soyunma odaları her iki bölümün de en geniş alanıdır. Erkekler kısmının kare planlı soyunmalığında iki katlı kabinler bulunur. İçinde sekizgen havuzu vardır. Üst kat sekizgene döndüğünden, ortadaki alan fenerlik yerine bağdadi bir kubbe ile örtülmüştür ve üstü alaturka kiremit

kaplıdır. Aynı şekilde kadınlar kısmı soyunmalığının da sekizgen kasnaklı bağdadî kubbesi vardır. Erkekler kısmının soyunmalığı kadınlarınkine göre daha güzeldir.

Şekil 4.4. Şengül Hamamı soyunmalık planı (Huriye Aslan 2020)

4.2.3.Cephe Özellikleri

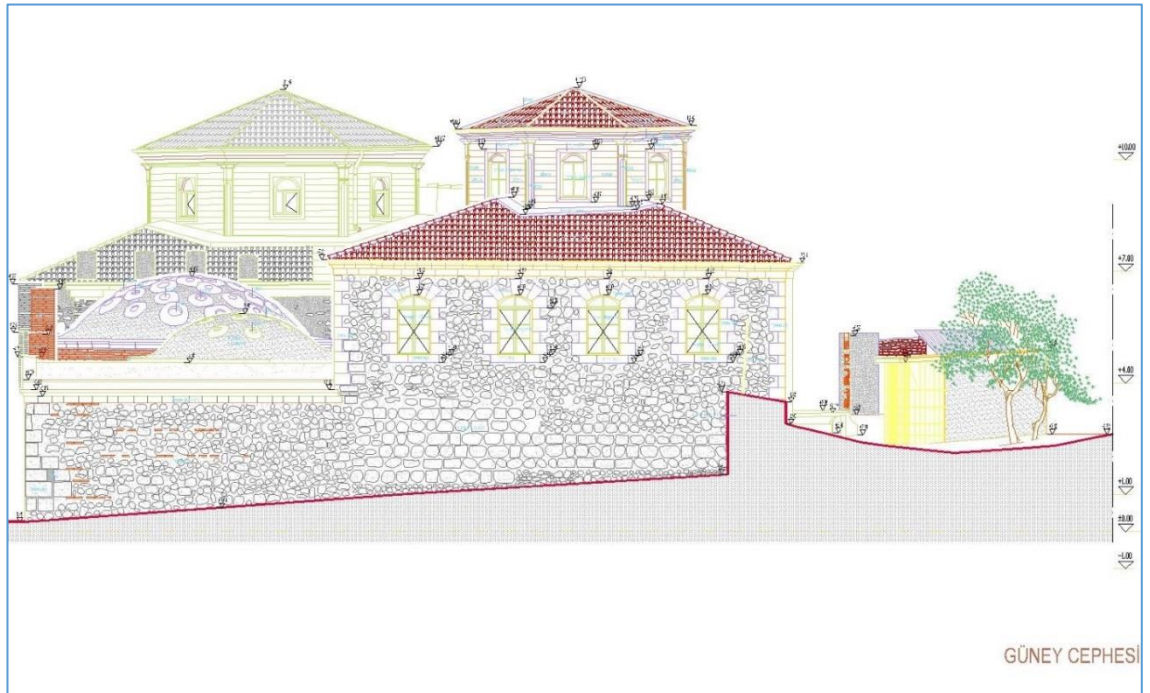
Kuzey-güney doğrultusunda uzanan hamamın erkekler bölümü kuzeyde, kadınlar kısmı güney tarafındadır. Soyunmalık duvarları moloz taş örgülüdür. Çok sayıdaki pencerelerde ve köşelerde şaşırtmalı kesme taş kullanılmıştır. Batıya bakan beden duvarları da kesme taşlarla kaplıdır.

Yapının kuzey cephesinde erkeler kısmına açılan kemerli ahşap bir kapı bulunur. Erkekler kısmının girişinin üzerinde hamamın isminin yazıldığı pvc pano bulunmaktadır. Kapının sağ tarafında cephe bitiminde yağmur iniş boruları yer almaktadır. Kuzey kısmında zemin ve soyunmalık katlarında ahşap pencereler bulunmaktadır. Pencere kenarlarında kesme taş kullanılmıştır. Zemin katın bitiminde yonu taşından bir silme bulunmaktadır. Soyunmalık katının üzeri alaturka kiremitlerle kaplanmıştır.

Şekil 4.5. Şengül Hamamı kuzey cephesi (Huriye Aslan 2020)

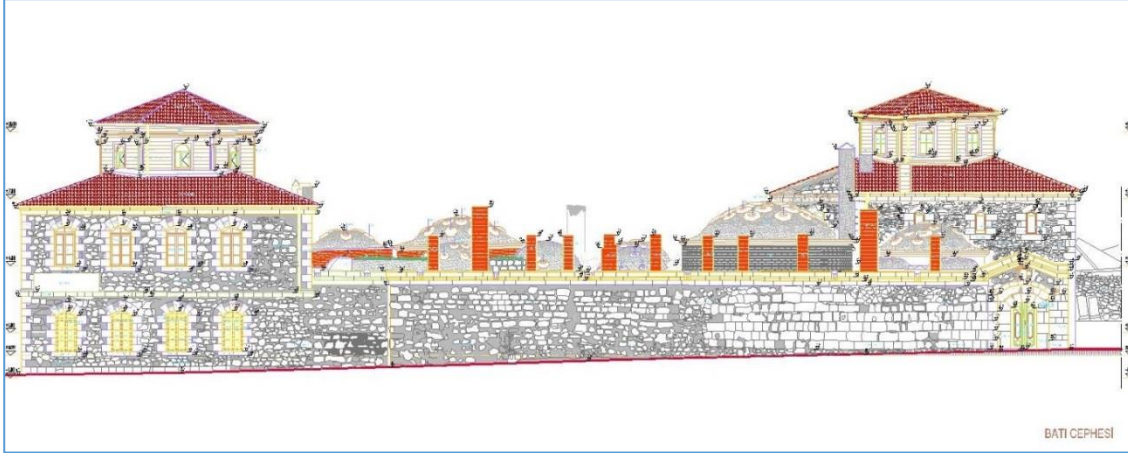
Yapının güney cephesinde zemin katta pencere bulunmazken soyunmalık katında ve kubbede ahşap pencereler yer almaktadır. Bu cephede soyunmalık kısmının ahşap bağdadi kubbesi bulunmakta ve üzeri alaturka kiremitlerle kaplıdır.

Şekil 4.6. Şengül Hamamı güney cephesi (Huriye Aslan 2020)

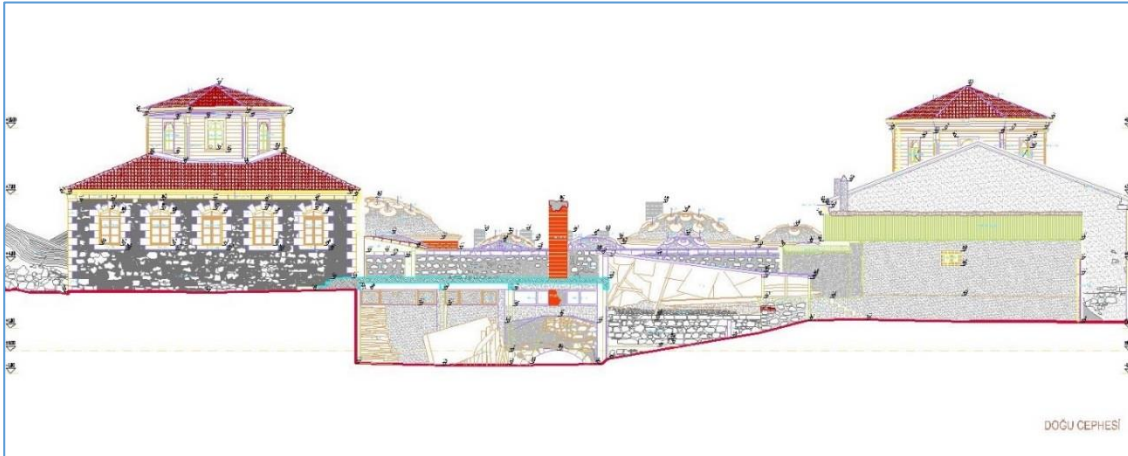
4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapının batı cephesinde kadınlar kısmına açılan barok karakteristikleri taşıyan sivri çatılı bir kapı yer almaktadır. Bu cephede zemin katta pencere bulunmazken soyunmalık katında ve kubbede ahşap pencereler yer almaktadır. Soyunmalık kısmının ahşap bağdadi kubbesi bulunmakta ve üzeri alaturka kiremitlerle kaplıdır. Moloz taş duvar örgüsünün üzerinde tuğla kaplı bacalar yer almaktadır. Halvetlerin üzerini örten mozaik kaplı kubbelerde bu cepheden görülmektedir.

Şekil 4.7. Şengül Hamamı batı cephesi (Huriye Aslan 2020)

Yapının doğu cephesi külhan kısmının duvarına denk gelmektedir. Moloz taş duvar örgüsünün arasında demir doğramalı küçük pencereler bulunmaktadır.

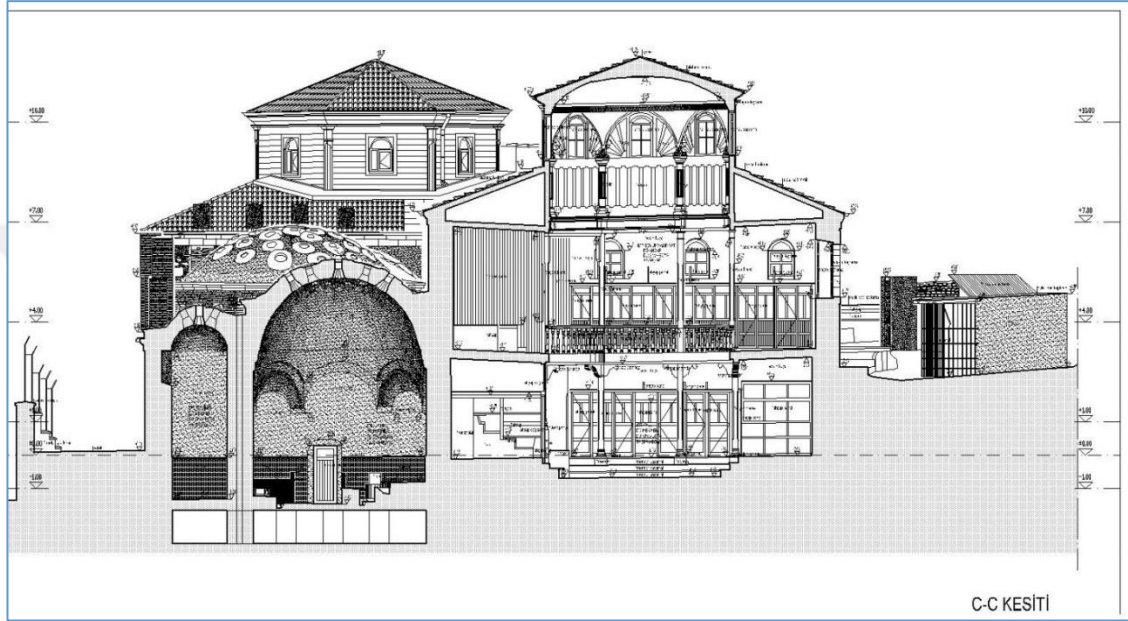

Şekil 4.8. Şengül Hamamı doğu cephesi (Huriye Aslan 2020)

4.2.4.Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri

Ankara Şengül Hamamı 15. yüzyıl hamam yapısıdır ve yığma yapılar grubuna girmektedir. Yapının düşey taşıyıcılarını duvarlar oluşturmaktadır. Duvarlar moloz taş ve horasan harcından oluşmaktadır. Moloz taş duvarlar taş ocağından çıkartılan taşların işleme tabi tutulmadan kullanılmasıyla yapılan duvarlardır. Duvar örgüsünde düşey

derzler şaşırtılarak küçük ve büyük moloz taşlar bir arada kullanılır ve taşlar arasına harç doldurulur. Bu taşlar duvara konulurken fazla kısımları çekiçle kırılarak alınır. Duvarlarda belirli yüksekliklerde ve üst örtüye geçiş kısımlarında ahşap hatıllar bulunmaktadır. Yıkanma mekânlarının duvarların da yatay yönde su tesisat sistemine ait borular, düşey yönde ise ısıtma sistemine ait tüfeklikler bulunur. Köşe kısımlar büyük taşlar kullanılarak sağlamlaştırılmıştır.

Şekil 4.9. Şengül Hamamı C-C kesiti (Huriye Aslan 2020)

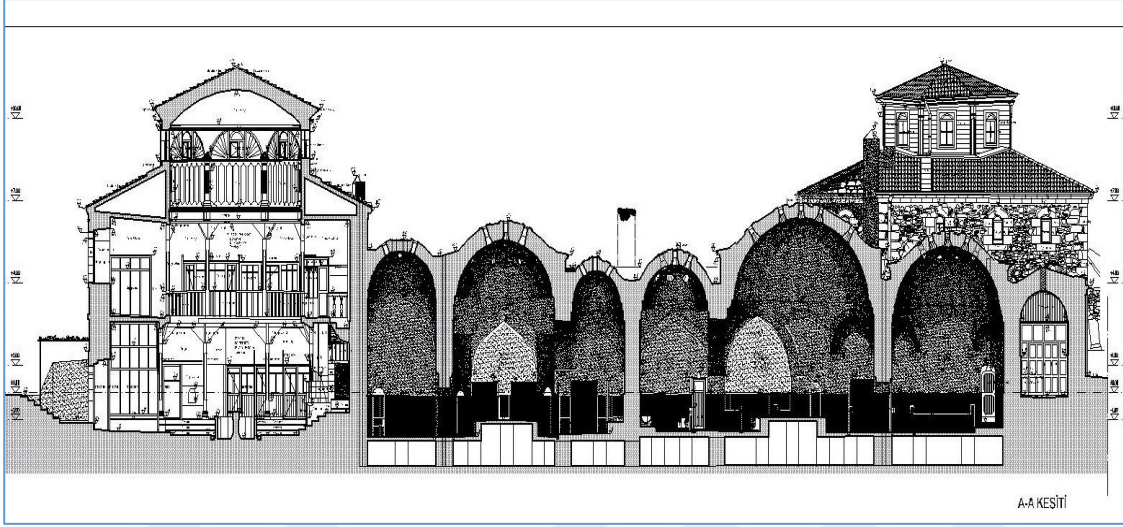
Hamamın örtü elemanları kubbe, tonoz ve ahşap çatıdır. Ahşap çatı, moloz taş yığma duvarlar üzerine ahşap kirişlerin oturtulmasıyla oluşturulmuştur. Soyunmalık mekânlarının üzeri ahşap çatıyla örtülmüştür. Kadınlar kısmının ılık mekânının üst örtüsü tonozdur. Tonoz genel olarak küçük ve dikdörtgen mekânların üst örtüsü olarak kullanılmaktadır. Tuğla ve harç ile örülmektedirler. Kadınlar kısmının üst örtüsü tonozdur. Şengül hamamında sıcaklık mekânının orta kısmı ve halvetlerin üstünde örtü elemanı olarak kubbe kullanılmıştır. Kubbeler tuğla ve harçla inşa edilmektedir.

Hamamın kömürlük ve külhan kısımları betonarme yapıdadır.

Hamamın soyunmalık katında ahşap malzeme kullanılmıştır. Kadınlar ve erkekler kısmının soyunma kabinleri ahşap malzemeyle yapılmıştır. Pencere ve kapı doğramalarında da ahşap malzeme kullanılmıştır. Kadınlar ve erkekler kısımlarının soyunmalık üst örtüsünde de kullanılan malzeme ahşaptır.

Hamamın döşemesi mermer malzemeyle kaplanmıştır. Soyunmalık kabinlerinin

döşemesi de seramikle kaplanmıştır.

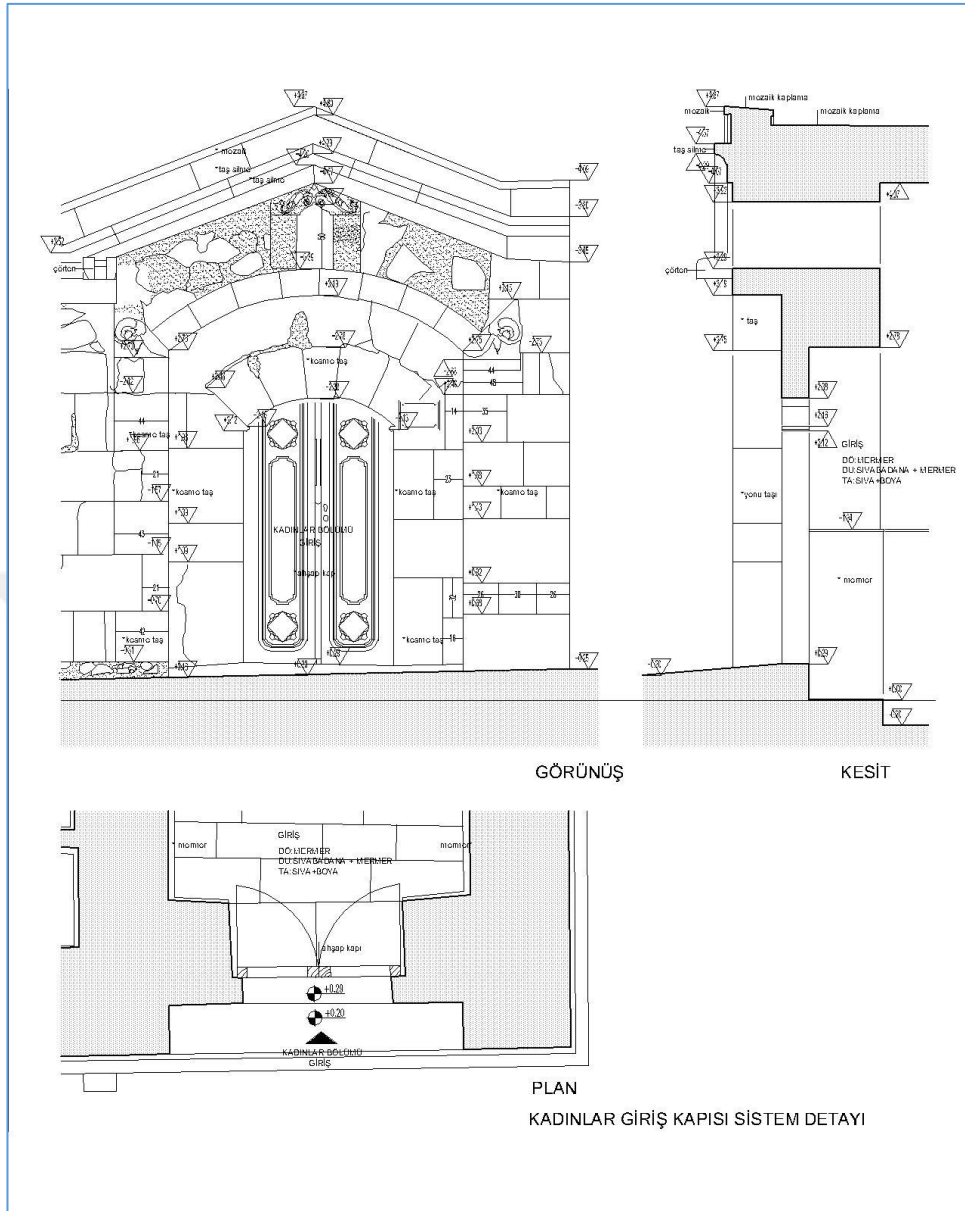
Şekil 4.10. Şengül Hamamı A-A kesiti (Huriye Aslan 2020)

Pencerelerde ve köşelerde şaşırtmalı kesme taş kullanılmıştır. Kesme taşlar oldukça az görünen işçiliği yoğun taşlardır. Derinlikleri duvar kalınlıklarına eşit birbirlerine geçmeli şekilde kullanılırlar. Batı yönüne bakan duvarlarda da kesme taş kullanılmıştır. Yıkarmalık kısmının üstü mozaikle kaplıdır. Erkekler kısmının soyunmalığının üstü bağdadi kubbe ile örtülmüştür. Bu kubbenin üstü ise alaturka kiremitlerle kaplanmıştır. Osmanlı çifte hamamlarında erkeklerin bulunduğu alanların genelde kadınlardan daha büyük olduğu gerçeğinin aksine, Şengül Hamamında kadınların sıcak bölümü erkeklerinkinden daha büyüktür. Benzer şekilde, kadınların sıcak bölümündeki merkezi kubbeli alan, erkeklerinkinden daha büyüktür. Çoğu Osmanlı çifte hamamda olduğu gibi, erkeklerin bölümü de kadınlardan daha süslüdür. Erkeklerin sıcaklıklarındaki üst yapı üzerindeki karmaşık süslemelerde buna en iyi örnektir.

4.2.5.Mimari Öğeler

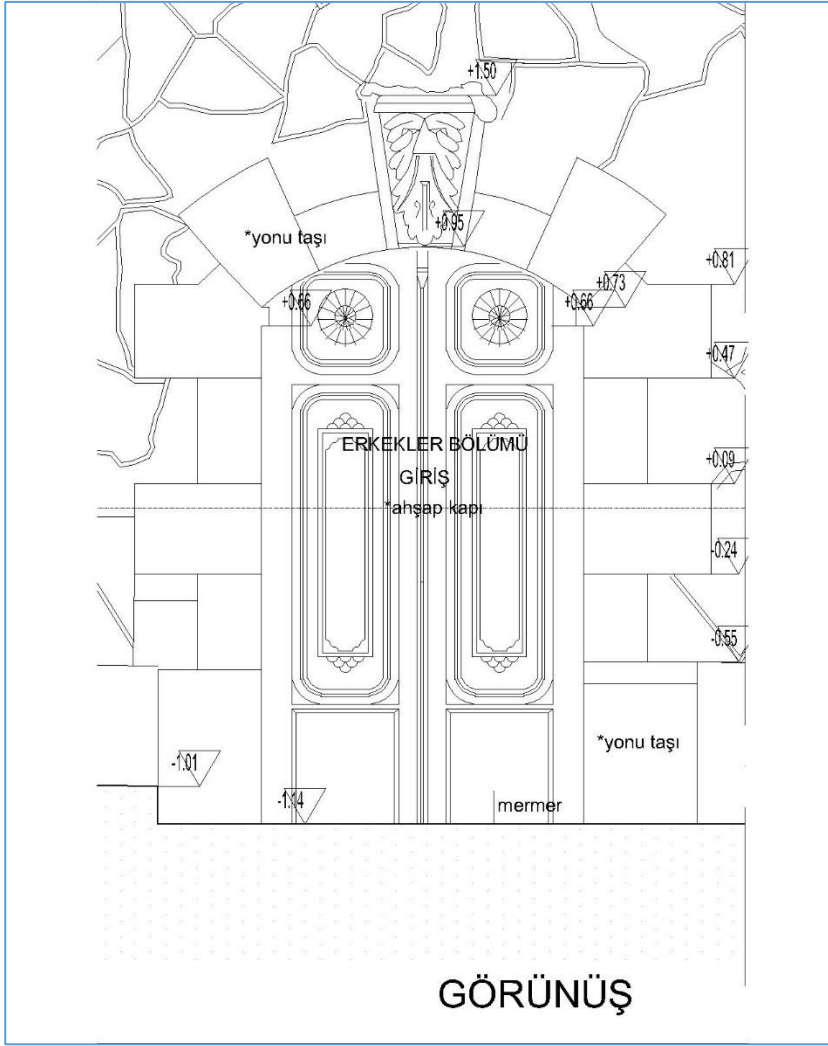
4.2.5.1.Kapılar

Kadınlar kısmının kapısı batı cephesinde yer alır, barok karakteristikleri taşıyan sivri bir çatı ile örtülmüştür. Ahşap kapı çift kanatlıdır ve beşik tonozlu bir koridora açılmaktadır. Kapının yüksekliği 238 cm olup,120 cm genişliğindedir. Kapının kenarlarında kesme taşlar yer almaktadır. Barok karakteristik özellik taşıyan sivri çatıda taş silmeler bulunmaktadır.

Şekil 4.11. Şengül Hamamı kadınlar kısmı giriş kapısı (Huriye Aslan 2020)

Erkekler kısmının kapısı kuzeyde yer alır ve kemerlidir. Ahşap çift kanatlı olan kapının kenarlarında ince yonu kesme taşlar yer almaktadır. Osmanlı hamamlarında erkekler kapısının daha süslü yapılmasına rağmen Şengül Hamamında durum tersidir.

Şekil 4.12. Şengül Hamamı erkekler kısmı giriş kapısı (Huriye Aslan 2020)

4.2.5.2.Pencereler

Ahşap malzemeden yapılan pencereler çift kanatlı olup 1.83 cm yüksekliğinde ve 92 cm genişliğindedir. Pencere kenarlarında kesme taş kullanılmıştır. Pencereler bölmeli yapıda olup üst kısımları kemer şeklindedir. Bazı pencerelerde demir parmaklıklar bulunurken bazılarında bulunmamaktadır.

Şekil 4.13. Şengül Hamamı pencere görünüşü (Huriye Aslan 2020)

4.5.Restorasyon

Restorasyon, tarihi yapıların özgün dokularının korunarak modern yöntemlerle onarılması ve yenilenmesi işlemine verilen addır. Restorasyon işleminin amacı yapının devamlılığını sağlamak ve tarihi eseri gelecek nesillere en özgün biçimiyle aktarabilmektir.

Hamamlar sadece tarihi ve mimari açıdan değil aynı zamanda sosyo-kültürel yönleriyle de önemli bir kültürel mirastır. Bu çalışmada hamam yapılarının örneklerini incelemek, bu yapıların günümüz sosyal faaliyetler ile canlı kültürel miras olarak nasıl çalışabileceğini göstermek ve sosyo-kültürel değerlerin mimari ve restorasyon incelemeleri ile birlikte nasıl değerlendirilebileceğini görmek amaçlanmıştır.

Tarihi kent dokusunda yer alan ve önemli bir anıt olan bu hamamın özgün mimari özellikleri korunmalıdır. İstenilen korumanın sağlanabilmesi için yapının mimari özellikleri detaylı bir şekilde tanımlanabilmeli ve yapıyı tehdit eden unsurlar ve yapısal unsurlar belirlenmelidir.

4.5.1.Restorasyon Yaklaşımı

Şengül Hamamının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. 2009 yılında Aslanlar Hamam Tic. Ltd. Şirketi tarafından restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Tarihi Şengül Hamamı'nın restorasyon projesinin hazırlanma süreci bir ay sürmüştür ve

Türkiye, Avusturya, Cezayir, Fas, Filistin, Fransa, İngiltere, ABD, Lüksemburg, Mısır ve Suriye’den gelen 42 bilim adamı yer almıştır. Projenin yöneticilerinden Viyana Şehir Enstitüsü’nden Heidi Dumreicher bir ay boyunca hamamın restorasyon projesini hazırlamak için hamamda bulunmuştur.

Tarihi kent dokusunda yer alan ve önemli bir kültürel miras yapısı olan Şengül Hamamı’nın restorasyonun da özgün ve tarihi dokuları korumaya yönelik bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu amaçla yapıyı tehdit eden malzeme ve yapısal sorunlar incelenmiştir. Yapı da gerçekleştirilen restorasyon daha çok hamamın işlevsel yönlerini geliştirmeye yönelik olmuştur. Uygulanan restorasyon teknikleri sağlamlaştırma, yenileme ve temizleme işlemleridir.

Temizleme; yapının tarihi ve estetik değeri taşımayan eklerden arındırılması ve kullanıma bağlı olarak cephe yüzeyinde meydana gelen kirlerden arındırılması işlemidir.

Şengül Hamamı’nın dış duvarları moloz taş örgülüdür. Cephe üzerindeki tuzlar temizlenerek, çimento harçlar çıkarılmıştır. Dış cephenin moloz taş duvarları kumlama sistemiyle temizlenerek derzler horasan harcıyla doldurulmuştur ve özgün taş dizilimi meydana çıkarılmıştır. Horasan harcının seçilme sebebi nefes alan bir yapıya sahip olması ve nemi kolayca dışarı atabilmesidir. Bu da yapının kolay nefes alabilmesini sağlamaktadır. Sıcaklık mekânındaki motifli olan kurnalar da bu yöntemle temizlenerek korunmuştur. Hamamın etrafında tarihi değeri olmayan ve sonradan yapılan nitelsiz ekler kaldırılmıştır. Hamama bitişik olarak yapılan muhdes bir sundurmayla kapatılan kulübe ve bununla birlikte yapılan muhdes olduğu tespit edilen yapılar kaldırılmıştır.

Sağlamlaştırma, yapının taşıyıcı sisteminin ve malzemesinin zarar gören kısımlarının onarılması işlemine verilen addır. Yapının hasar gören kısmı tespit edilerek uygun işlem gerçekleştirilir.

1915-1917 yılları arasındaki yangınlarda İstiklal Mahallesinin kuzey kısmı yanmıştır ve bu alandaki yapılar büyük ölçüde zarar görmüştür. Bu yangınlarda hamamın karkas sistemi zarar görmüştür. Hasar gören çatının karkas sisteminde onarım gerçekleştirilerek , çatının üzeri kiremit ile kaplanmıştır.

Yenileme; tarihi eserleri günümüz şartlarına uyarlayabilmek için yapılan sıhhileştirme çalışmalarına verilen addır. Bu müdahaleler yapılırken yapının

özgünlüğünün bozulmamasına dikkat edilmelidir ve yapının kimliğini kaybetmemesine özen gösterilmelidir.

Şengül Hamamı'nın, ahşap pencere ve kapı doğramaları özgün malzemeye uygun olarak değiştirilmiştir.

Hamamın kadınlar ve erkekler kısmının soyunma odalarındaki muhdes ahşap paneller kaldırılarak özgün malzemeye uygun ahşap paneller kullanılmıştır. Soyunma odalarının ahşap döşemesi de özgün detaya uygun olarak yenilenmiştir. Tamamen yenilenen soyunma odaları ahşap çerçeveli asma katlara ve ahşap üst yapıya sahiptir.

Hamamın sıcaklık kısımlarının üst örtüsü olan kubbelerde pek bir değişiklik yapılmamıştır. Kubbelerde bozulmuş olan sıvalar raspa edilerek özgün horasan sıva uygulanmıştır ve üst kaplamasındaki mozaiklere dokunulmamıştır. Kubbe üzerinde yer alan ve dışarıdan içeri doğal ışığın girmesini sağlayan düz olan kubbe camları fil gözü camlarla değiştirilmiştir.

Andezit yapıda olan yağmur olukları aynı taş, aynı motif ve aynı malzemeyle değiştirilmiştir.

Hamamın iç kısmındaki döşeme ve duvar kaplamaları sökülerek özgün malzemeyle yenilenmiştir. Duvarlardaki motifler korunarak duvarlardaki sıvalar raspa edilerek özgün horasan sıva uygulanmış ve zemin döşemesi mermerle kaplanmıştır. Sıcaklık kısmındaki göbektaşı ve sekiler de mermer ile kaplanmıştır.

Cehennemlik kısmındaki küller temizlenerek buradaki taş sütunlar onarılmıştır. Hamamın hasarlı olan döşeme kısımları 1x1 ölçülerdeki doğal andezit taşıyla değiştirilmiştir.

Sıcaklık mekanındaki motifli olan kurnalar kumlama yöntemiyle temizlenerek korunmuştur. Kurna arkası kısımlara çini motifler eklenmiştir.

Tuğlaları hasar gören bacaların tuğla onarımı yapılarak özgün haline getirilmiştir. Onarılan tuğla kubbe ve bacalar dekoratif amaçlı alaturka kiremit ile kaplanmıştır.

Su deposunun üst döşemesi andezit malzeme ile kaplanmıştır. Külhan kısmının üst döşemesi mozaik ile kaplanmıştır.

Hamamın iç mekanın da yağlı boya ile boyanan taş malzeme temizlenerek özgün duruma getirilmiştir.

Yapılan bu çalışmalara ek olarak koruma programında hamamın tüm sistemlerindeki yenileme çalışmaları şöyledir:

Isıtma sistemi: Geleneksel ısıtma sistemi, sıcak su deposu, bir ana baca ve tüfekliklerden oluşur. Bu sistem hala kullanılmaktadır ancak bazı bacalar kapatılmıştır ve yakıt odundan kömüre dönüşmüştür.

Sıcak ve soğuk su sistemi: Şengül Hamamı'nda, sıcaklık mekânlarının yanındaki geleneksel sıcak ve soğuk su depoları hala kullanılmaktadır, ancak geleneksel boru sistemi kullanılmamaktadır. Önceden demir olan su tesisat boruları plastik borular ile değiştirilmiştir. Duvarın dış kısmında açık halde bulunan tesisat boruları duvar içine alınmıştır.

Aydınlatma: Hamam da doğal aydınlatma kullanılmaktadır. Mekânlara gün ışığı veren hamam kubbe camlarına ek olarak suni aydınlatma eklenmiştir. Böylece hamam da doğal ve yapay aydınlatma bir arada kullanılmıştır.

Yağmur drenaj sistemi: Hamamın yağmur drenaj sisteminde görülen yapısal ve işlevsel bozukluklar onarılmıştır. Çatıdaki nemlilik problemleri ile kubbe ve tonoz üzerindeki drenaj sistemine sorun yaratan beton kaplama rehabilite edilmiştir. Yağmur iniş boruları yenilenmiştir. Andezit yapı da olan yağmur olukları özgün malzemeye değiştirilmiştir.

Havalandırma: Soyunma odalarındaki fenerler ve pencereler, ılık bölümlerdeki havalandırma bacaları havalandırma için kullanılmaktadır. Şengül Hamamı'ndaki havalandırma sistemi de iyileştirilmiştir.

Özetle, Şengül Hamamı'nın ana koruma müdahale konuları, çatı drenaj sisteminin ve yağmur drenaj sisteminin rehabilitasyonu, taş duvarların rehabilitasyonu: çimento harçlarının raspası, tuzların temizlenmesi ve geleneksel harçla onarılması, yapısal problemlerin analizi, uyumluluk ve dayanıklılığı sağlamak için benzer onarım malzemelerinin kullanılmasıyla tuğla duvarlarının rehabilitasyonudur.

4.6.Yeniden Kullanıma İlişkin Değerlendirmeler

Ankara Şengül Hamamı 15.yüzyıla ait bir Osmanlı hamam yapısıdır. Ankara'da

Osmanlı zamanında yapılan çifte hamam yapılarındandır. 1486 yılından önce Anadolu Beylerbeyliği ve vezir-i âzamlık yapan İshak Paşa b. İbrahim tarafından yaptırılmıştır. Şengül Hamamının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. Aslanlar Hamam Tic. Ltd. Şirketi tarafından işletilmektedir.

Şengül Hamamı 2009 yılında bir restorasyon geçirmiştir. Viyana Enstitüsünden gelen araştırmacılarla Heidi Dumreicher öncülüğünde hamamın tarihine dair araştırmalar yapılarak hamamın restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Hamamın restorasyon projesinin hazırlanmasında Türkiye, Avusturya, Cezayir, Fas, Filistin, Fransa, İngiltere, ABD, Lüksemburg, Mısır ve Suriye'den gelen 42 bilim adamı yer almıştır.

Tarihi yapılar oluştukları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik durumlarını yansıtırlar ve ait oldukları dönemin tarihini yansıtan en önemli kaynaklardır. Fakat zaman içerisinde değişen sosyal hayat uyum sağlayamayan ve fiziksel ömrünü tamamlayan yapılar işlevselliklerini kaybederler. Bu yapıları harap olmaktan kurtarmak için geliştirilen koruma yaklaşımları vardır. Yapıların sürdürülebilirliğini sağlamak ve çevresiyle yaşayan bir yapı haline getirmek için başvurulabilecek en etkin yol yeniden kullanımdır.

Ankara Şengül Hamamı rehabilitasyonlarla ayakta kalabilmiş ve yeniden işlev kazanmış bir hamam yapısıdır. İşlevlendirilen hamam hem tarihi ve kültürel değerleri ön plana çıkarılmış hem de sosyal ve ekonomik hayata katkı sağlamıştır. Hamama verilen işlev yapının orijinal işlevidir ve işlevin getirdiği kullanım değerinin etkileri çeşitli başlıklar altında araştırılmıştır.

4.6.1.Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi

Tarihi eserler geçmiş dönemde yaşayan insanların yaşayışları, alışkanlıkları ve inançları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan en önemli kaynaklardır. Bu eserler eski dönemlerde yaşayan insanların kültürlerini ve yaşam tarzlarını yansıtırlar. Geçmiş kuşaklardan günümüze kalan, korunarak gelecek nesillere aktarılan yaşadığı dönemin izlerini taşıyan ve temsil eden tarihi eserler kültürel miras olarak nitelendirilir. Tarihi yapılar kültürel mirasın aktarılmasında etkin rol oynarlar. Kaybolan tarihi kent dokusunun yaşatılmasında ve ait olunan kültüre ait olguların yitirilmemesi açısından tarihi ve kültürel mirasın korunması önemlidir.

Şengül Hamamı 15. yüzyılda inşa edilmiş bir Osmanlı Hamam yapısıdır. Bu yapı geçirdiği onarımlarla ayakta durabilmiş ve bazı rehabilitasyonlarla modern çağa uyumu sağlanmıştır. Şengül Hamamı Osmanlı dönemine ait bir yapının korunması ve hamam kültürünün devamlılığı açısından önemlidir. Şengül Hamamı'nın işlevselliğini kaybetmemesi kültürel mirasın korunmasının yanında sürdürülebilirliğini de sağlamıştır. Hamamın bu özelliği tarihi değerinin korunmasının yanı sıra ülkemize gelen yabancı misafirlere de Türk Hamam kültürünün tanıtılmasında etkin rol oynamıştır. Türk hamam kültürüne ait ritüellerin, geleneklerin yaşatılması o millete ait kültürel kimliğin kaybolmaması açısından önemlidir. Şengül Hamamı bu kültürü hem kendi sosyal çevresi içerisinde yaşatmayı başarmış hem de sosyal çevresinden çıkarak yabancı misafirlerin de Türk hamam kültürünü deneyimleyebilmesi için olanak sunmuştur.

Tarihi yapıların eski işlevleri modern çağa hizmet edecek durumdaysa ve bir kültüre ait olguların yaşatılması açısından önem taşıyorsa bu yapıyı yeniden kullanım yaklaşımıyla korumak ve çevresiyle yaşayan bir canlı haline getirmek en uygun koruma yaklaşımı olacaktır. Bu yaklaşım yapının kullanım değerini arttırarak kendi içerisinde sürdürülebilirliğini sağlaması açısından en doğru yaklaşımdır.

4.6.2.Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi

Hamamlar ilk kapalı yıkanma mekânları olarak ortaya çıksa da zamanla sosyal aktivitelerin, eğlencelerin ve ritüellerin gerçekleştiği toplanma mekânları olarak kullanım görmüşlerdir. Bu durum Roma ve Yunan uygarlıklarında olduğu gibi Osmanlı uygarlığında da değişmemiştir. Türk Hamam kültürü çeşitli evlilik ritüellerinin

Şengül Hamamının tarihi değerinin korunmasının yanında yapının işlevselliğini kaybetmemesi ve içerisinde bulunduğu sosyal çevreye hizmet etmesi yapıyı sürdürülebilir bir yapı haline getirmiştir. Hamam çevresinde yaşayan halk tarafından aktif olarak kullanılan bir sosyal mekan olarak kullanım görmekte ve buna ek olarak bulunduğu çevredeki insanlara istihdam olanağı da sunmuştur. Tarihi yapılar günümüz şartlarına uyarlanabildiklerinde ve aktif hayata katılabildiklerinde kendilerine ve sosyal çevrelerine faydalı olurlar. Şengül Hamamı da özgün yapı ve fonksiyonunu koruyarak, tarihi ve kültürel mirasın aktarımını sağlamaktan öte modern hayatın işleyen bir parçası olmuştur. Çevresindeki ticari ve sosyal mekanlar da bundan fayda görmüşlerdir.00000

Şengül Hamamı, Türk hamamının ve özgün işlevinin, dönemin sosyal yaşamının getirdiği sınırlamaların aşıldığı ve sosyal ilişkilerin serbestçe deneyimlendiği bir yer olması açısından örnek bir hamam olmuştur. Böylece hem yaşadığı hem de yaşatıldığı dönemin sosyal yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Somut ve somut olmayan kültürel mirasımızın yaşatılması adına da önem teşkil etmektedir.

4.6.3.Çevresel Açıdan Değerlendirilmesi

Osmanlı Dönemi'nde Ankara, diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Müslüman halkın yanı sıra, Ermeni, Rum ve Yahudi gibi Gayrimüslim halkın yaşadığı bir yerleşim yeridir. Özellikle 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Ankara'nın Yahudi halkının büyük bir bölümü bugün İstiklal Mahallesi olarak adlandırılan Yahudi Mahallesi'nde yaşamıştır. Şengül Hamamı da İstiklal Mahallesi'nde bulunmaktadır. İstiklal Mahallesi, sokak dokusu, geleneksel konutları ve önemli tarihi yapılarıyla döneminin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısını yansıtan önemli bir kültürel miras alanıdır. Günümüzde Yahudi nüfusunu tamamen kaybetmiş olan İstiklal Mahallesi, sosyal ve fiziksel sorunları olmasına rağmen özgün fiziksel yapısını ve doku bütünlüğünü hala korumaktadır.

Yapının çevresindeki doğal çevre organik yapısını koruduğundan çevrede yarattığı etki bozulmamıştır. Tarihi yapının çevresine belli fonksiyonlar için eklenen niteliksiz ve özgün olmayan ekler kaldırılarak yapının çevrede yarattığı etki kaybolmamıştır.

Hamamın işlevselliğini koruması ve günümüzde de sosyal hayata katılan bir yapı olması çevresindeki yapılara da fayda sağlamıştır. Yapının önündeki otopark alanı hamama gelen müşterilere hizmet ettiği için hamamdan faydalanmaktadır. Hamamın etrafında yer alan ticari alanlarda hamama gelen müşterilere hizmet etmektedir. Tarihi yapı yakın çevresinde yaşayan insanlar için sosyal bir merkez olmanın yanında onlara istihdam sağlamıştır. Yapı tarihi bir bölgede bulunduğu için çevresinde bulunan tarihi yapılar da birbirlerinin ziyaretçilerinden faydalanmaktadır.

4.6.4. Mimari Açıdan Değerlendirilmesi

Şengül Hamamının mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir. 2009 yılında Aslanlar Hamam Tic. Ltd. Şirketi tarafından restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Tarihi Şengül Hamamı'nın restorasyon projesinin hazırlanma süreci bir ay sürmüştür ve

Türkiye, Avusturya, Cezayir, Fas, Filistin, Fransa, İngiltere, ABD, Luksemburg, Mısır ve Suriye’den gelen 42 bilim adamı yer almıştır. Projenin yöneticilerinden Viyana Şehir Enstitüsü’nden Heidi Dumreicher ve 42 araştırmacı bir ay boyunca hamamın restorasyon projesini hazırlamak için hamamda bulunmuştur.

Şengül Hamamının yakın çevresinde bulunan niteliksiz ekler kaldırılmıştır. Hamam fonksiyonel değişikliğe uğramadığı için geleneksel mekanlara dokunulmamış ve özgün plan tasarımında değişiklik olmamıştır. Yapıya yapılan müdahaleler zarar gören malzemelerin ve taşıyıcı sistemin onarılması şeklinde olmuştur. Yapıda bazı sistemlerde ve malzemenin tümüyle zarar gördüğü kısımlarda yenileme işlemi gerçekleştirilmiştir. Yapının kirlenen yüzeylerinde kumlama sistemiyle temizleme gerçekleştirilmiştir. Hamamın elektrik, su ve ısıtma sistemleri yenilenmiştir. Yapıya özgün dokuya hasar verecek bir müdahalede bulunulmamıştır. Özgün kütle ve hacim korunarak iç mekân tasarımında değişikliğe gidilmemiştir. Dış duvarları ve soyunma odaları yenilenmesine rağmen, geri kalan kısımları ile Şengül hamamı, 16. yüzyıl Osmanlı hamam mimarisinin özelliklerini göstermektedir.

4.6.5.Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi

Ekonomik ömür, yapının mülkün değerine katkı sağlayabildiği süreye denir. Ekonomik ömür genel olarak fiziksel ömürden daha kısadır. Ekonomik ömür yapıda yenileme ve işlevlendirme yaklaşımları ile uzatılabilir.

Şengül Hamamı kendi çağına uygun olarak yapıldığı için ayakta kalabilmiş fakat günümüz şartlarına uyum sağlayamamıştır. Bu yüzden geçirdiği restorasyonlar ve yapılan rehabilitasyonlarla modern çağa adaptasyonu sağlanmıştır. Bu da yapının özgün işlevini devam ettirebilmesini ve yapının ekonomik olarak kalkınmasını sağlamıştır. Böylece yapı sürdürülebilirliğini devam ettirebilmiş ve ölü bir yapı olmaktan kurtulmuştur. Şengül Hamamı sadece kendi ekonomik ömrüne faydalı olmamış çevresindeki ticari alanların ekonomisine de katkı sağlamıştır. Hamamın önündeki otopark yakınındaki dükkânlar, kafeler ve lokantalarda hamamın müşterilerinden faydalanmıştır. Hamamın özgün işlevinin değişmemesi ve tarihi değerinin korunması hamamı eş işlevli yapılardan daha farklı bir noktaya taşımıştır. Avrupa Birliği’nce örnek hamam seçilen Şengül Hamamı sadece kendi sosyal çevresinden değil yurtdışından da birçok misafire hizmet etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihi eserler geçmiş dönemde yaşayan insanların yaşayışları, alışkanlıkları ve inançları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan en önemli kaynaklardır. Bu eserler eski dönemlerde yaşayan insanların kültürlerini ve yaşam tarzlarını yansıtır. Geçmiş kuşaklardan günümüze kalan, korunarak gelecek nesillere aktarılan yaşadığı dönemin izlerini taşıyan ve temsil eden tarihi eserler kültürel miras olarak nitelendirilir. Tarihi yapılar kültürel mirasın aktarılmasında etkin rol oynarlar. Kaybolan tarihi kent dokusunun yaşatılmasında ve ait olunan kültüre ait olguların yitirilmemesi açısından tarihi ve kültürel mirasın korunması önemlidir.

Koruma ve restorasyon ihtiyacının tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Koruma ihtiyacı her dönemde farklı bir amaca hizmet etmiştir. İnsanlar yüzyıllar boyu farklı koruma yaklaşımları geliştirmişlerdir. Koruma yaklaşımlarının belli bir sisteme oturması 19. Yüzyılda olmuştur. Fransız İhtilalinden sonra harap olan tarihi bölgelerin canlandırılması amacı ile koruma yaklaşımları belli bir sisteme oturtulmuştur. Tarihi yapıların ayakta tutulabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için farklı koruma yöntemleri uygulanmakta ve yeniden kullanımda bu koruma yöntemleri arasında sayılmaktadır.

Tarihi yapılarda yeniden kullanımı gerektiren durumlar incelediğinde bakımsızlık ve terk ilk sıralarda yer almaktadır. Tarihi alanlar günümüzde sosyo-ekonomik yapının değişmesi ve kullanıcı ihtiyaçlarının değişmesi gibi sebeplerden ötürü terk edilmektedirler. Terk edilen alanlar bakımsızlık sebebiyle fiziksel olarak yıpranarak ve harap olarak çöküntü alanlarına dönüşmektedir. Tarihi yapıların yeniden kullanımını zorunlu kılan sebepler arasında fiziksel, sosyal, ekonomik ve teknolojik eskimeler sayılmaktadır. Eskime kavramı yapılarda mevcut durumunun yeni amaca hizmet etmede yetersiz kaldığı durumlar olarak ifade edilmektedir. Bir başka tanımıyla da eskime yapının sağladığı faydaların azalması , işlevselliğinin yok olması ve çağın gereklerine uymakta zorluk çekmesidir. Fiziksel eskimeler, tarihi yapılarda kullanımdan ötürü meydana gelen aşınma ve yıpranmaları ifade eder. Fonksiyonel eskimeler yapının işlevselliğini kaybetmesi durumudur. Tarihi yapıya içerisinde bulunduğu çevreden gelen olumsuz değişimlerin etkisiyle meydana gelen eskimeler olarak sosyo-ekonomik ifade edilmektedir. Teknolojik eskime ise değişen zamanın getirdiği konfor şartlarına uyum

sağlayamadığı durumlar için kullanılmaktadır.

Kent silüetini bozan ve tarihi değerlerin yok olmasına sebep olan bu alanlar için yeniden kullanım kavramı zorunlu olmaktadır. Yapılan restorasyon ve rehabilitasyon çalışmalarıyla tarihi yapılar günümüz konfor şartlarına adapte edilerek yeniden kullanım gösterirler. Bu yaklaşımla tarihi yapının kullanım değeri artırılarak yapı sürdürülebilirliğini sağlayan canlı bir yapı haline gelir.

Yeniden kullanım, tarihi yapıları ayakta tutmak ve kültürel devamlılığını sağlamak amacıyla benimsenen bir koruma yaklaşımıdır. İşlevselliğini yitirmiş yapıların, geleneksel mekân değerlerinin onararak, sıhhileştirilerek günümüzün gereksinimlerine cevap verecek şekilde donatılarak yeniden kullanılmasıdır. Bu yaklaşım tarihi alanları çöküntü alanlar olmaktan kurtararak kendi sosyal çevresiyle uyumlu olarak yaşayan canlı bir yapı haline getirmektedir.

Tarihi ve kültürel değerleri yansıtan ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan en önemli kaynaklar tarihi yapılardır. Bu yapılar yeniden kullanım kapsamında restore edilerek günümüz konfor şartlarına adaptasyonları sağlanmaktadır. Toplumların gelişmesi, tarihi ve kültürel mirasın korunması ve bu bilince varılması ile mümkündür.

Bu tez çalışması yeniden kullanım özelliği gösteren Ankara Şengül Hamamı'nın kullanım sonrası değerlendirmesi çerçevesinde geliştirilmiştir. Tarihi yapılarda yeniden kullanımı gerektiren sebepler araştırılmış ve kullanım sonrası değerlendirmelerine belli başlıklar altında yer verilmiştir.

Tarihi Ankara dokusu içinde yer alan ve Ankara'da halen kullanılmakta olan iki tarihi hamamdan biri olan Şengül Hamamı'nın mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü ne aittir. Fakat şu an Aslanlar Hamam Tic. Ltd Şirketi tarafından işletilmektedir. Tarihi ve özgün bir doku içerisinde bulunması ve işlev değişikliğine uğramaması sebepleriyle önemli bir hamam yapısıdır. Aynı zaman da hamam Avrupa Birliğince Tarihi Miras Kapsamında Türkiye de örnek Hamam seçilmiştir. Hamam yurt içi ve yurt dışından birçok önemli misafire hizmet etmektedir.

Şengül Hamamı, Ankara'nın tarihi şehir merkezinde, Osmanlı döneminden kalma, daha önce Yahudi Mahallesi olan İstiklal semtinde bulunmaktadır. Ankara'nın tarihî hamamlarından olan Şengül Hamamı, Altındağ ilçesi Anafartalar Mahallesi Acı Çeşme Sokak'tadır. Bugün, bu bölgede düşük gelirli insanlar oturmaktadır. Evlerin

çoğu konut olarak kullanılmaktadır. Bu bölgede Şengül Hamamı dışında birçok önemli tarihi eser bulunmaktadır. Bu yapılar dini yapılar, kamu ve eğitim yapıları, hizmet yapıları, ticari yapılar ve konutlardır. İstiklal mahallesi kentsel koruma projelerine konu olmadığı için fiziksel yapısını korumuştur. Bu yüzden Ankara'nın önemli tarihi bölgelerinden biridir.

Ankara Şengül Hamamı'nın restorasyon işlemi, 2006 yılında Avrupa Birliği'nin (AB) "Hamam Projesi" kapsamında yapılmıştır. Tarihi Şengül Hamamı'nın restorasyon projesinin hazırlanma süreci bir ay sürmüştür ve Türkiye, Avusturya, Cezayir, Fas, Filistin, Fransa, İngiltere, ABD, Lüksemburg, Mısır ve Suriye'den gelen 42 bilim adamı yer almıştır. Projenin yöneticilerinden Viyana Şehir Enstitüsü'nden Heidi Dumreişer 30 gün boyunca hamamın göbek taşına oturarak hamamı incelemiş ve tarihi Şengül Hamamı'nın örnek bir hamam olduğunu ifade etmiştir. 2009 yılında Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün gözetim ve denetiminde özel bir şirket olan Aslanlar Hamam İşletme Limited Şirketi tarafından restore edilerek tekrar hizmete açılmıştır.

Şengül Hamamı geçirdiği restorasyonlarla ayakta kalmayı başarmış ve çeşitli rehabilitasyon çalışmalarıyla günümüz konfor şartlarına adaptasyonu sağlanmıştır. Yeniden kullanım özelliği gösteren hamamın kullanım değeri artırılarak sürdürülebilir bir yapı haline getirilmiştir. Bu koruma yaklaşımının yapıya kattıkları sadece yapı ölçeğiyle sınırlı kalmamış sosyal ve çevresel olarak da fayda sağlamıştır.

Şengül Hamamı restorasyon kapsamında yapılan çalışmalar daha çok temizleme, yenileme ve sağlamlaştırma kapsamında olmuştur. Hamamın dış duvarlarında kirlenen yüzeyler kumlama yöntemiyle temizlenmiştir. Hamamın elektrik, ısıtma ve su tesisat sistemleri günümüz teknolojisine uygun olarak değiştirilmiştir. Hasar gören çatının karkas sistemin de onarım gerçekleştirilmiştir. Pencere ve kapı doğramaları özgün malzemeyle değiştirilmiştir. Yapılan rehabilitasyon çalışmaları ile hamam ayakta kalabilmiş ve günümüz şartlarına adaptasyonu sağlanmıştır.

Çalışmamda Şengül Hamamı'nın yeniden kullanım değerlendirmesine belli başlıklar altında yer verilmiştir. Bu başlıklar mimari açıdan, sosyal açıdan, ekonomik, kültürel açıdan ve çevresel açıdan değerlendirmelerdir. Hamam kültürel açıdan değerlendirildiğin de hamamın tarihi ve kültürel değeri korunarak gelecek nesillere aktarımının gerçekleştirildiği görülmektedir. Hamam yapıları soyut ve somut kültürel

mirası içerisinde barındırmaktadır. Bu yapı yeniden kullanım özelliği göstererek tarihsel değerinin korunmasının yanında hamam kültürünün hatırlanmasında etkin rol oynamaktadır. Sosyal açıdan bir değerlendirme yapıldığında içerisinde bulunduğu çevreyle bütünleşerek halk için sosyal ilişkilerin deneyimlendiği bir mekan özelliği gösterdiği görülmektedir. Yapının mimari değerlendirilmesi yapıldığında, dış duvarları ve soyunma odaların tamamen yenilenmesine rağmen geri kalan kısımları ile Şengül hamamı, 16. yüzyıl Osmanlı hamam mimarisinin özelliklerini gösterdiği görülmektedir.

Şengül Hamamı'nın işlevlendirilmesi ile yapı sürdürülebilirliğini devam ettirebilmiş ve ölü bir yapı olmaktan kurtulmuştur. Şengül Hamamı sadece kendi ekonomik ömrüne faydalı olmamış çevresindeki ticari alanların ekonomisine de katkı sağlamıştır. Hamamın önündeki otopark yakınındaki dükkânlar, kafeler hamamın işlevselliğini koruması ve günümüzde de sosyal hayata katılan bir yapı olması çevresindeki yapılara da fayda sağlamıştır.

Yeniden kullanım kavramı tarihi yapıların sürdürülebilirliğini sağlamak ve onlara günümüz sosyal hayatında bir işlev kazandırmak açısından önemlidir. Tarihi yapıları ayakta tutmak kadar onları işlevselliğini kaybetmiş ölü bir yapı olmaktan kurtarmakta önemlidir. Bu yaklaşımla tarihi yapıların kullanım değeri artırılarak bu yapılar kendi sürdürülebilirliğini sağlamanın ötesinde çevrelerine de faydalı olmaktadır.

Sonuç olarak, tarihi yapıların kendi sosyal çevrelerinde bir yer edinebilmeleri ve işlevsellik kazanmaları yeniden kullanımla mümkündür. Tarihi yapılar bu yaklaşımla yok olmaktan kurtulmanın ötesinde kendine ve çevresine faydalı sürdürülebilir bir yapı haline getirilmektedir. Yapıların restorasyon sürecin de bu yaklaşım göz önünde bulundurularak yapının eski fonksiyonu günümüz şartlarına hizmet edebilecek durumdaysa bazı rehabilitasyonlarla modern şartlara adaptasyonu sağlanarak yeniden kullanımı önerilmelidir.

6. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. 2007. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Akçura, 1971. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma
- Aru, K. A. 1949. Türk Hamamları Etüdü, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Doçentlik Tezi, İstanbul.
- Ata Acar, İlknur ve Eroğlu, Bahtiyar, 2019, Tarihi Yapıların Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesinde Çok Yönlü Değerlendirme: Niğde Ulukışla Öküz Mehmet Paşa Külliyesi Örneği
- Avcı, D., 2012. Upgrading the old: the adaptation of traditional residential buildings to the contemporary life/ Eskiye güncelleme: geleneksel konutların çağdaş yaşama uyarlanması. Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Güliz Bilgin Altınöz. Ankara: ODTÜ FBE Mimarlık Bölümü Restorasyon Lisansüstü Programı, Yüksek Lisans Tezi.
- Banu Apaydın Başa Fotoğraf Albümü, (2009).
- Başa, B. A. 2009. Türk Hamam Kültürünün SPA & Wellness Mekânlarının Tasarımına Etkileri, *ZfWT (Zeitschrift für die welt der Türken-Journal of World of Turks)*, 1(1):207-220.
- Baz Tuğba Nur ve Bahtiyar Karatosun Müjgan, 2017, Turkish Baths as Cultural Heritage in the Context of Tangible and Intangible
- Çalışkan, M., Aydın A. ve Tavukçuoğlu A., 2011. Tarihi Türk Hamamlarının Akustik Nitelikleri: Özgün Hali ve Bugünkü Durumu
- Dinçer, İ., 2010. Türkiye’de 1980 sonrası Yapısal Dönüşümün Mekansal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları. Mimarlık, 352, 10-12.
- Doğaner, S., 2001. Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Dumreicher, Heidi 2007, Hammam
- Erder, C., 1975. Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Ertuğrul, Ali, D., 2009. Hamam Yapıları ve Literatürü, Türkiye Araştırmaları Dergisi Cilt 7 ,Sayı 13,241-266
- Ertuğrul, M. D., 2002. Mimar Sinan’ın İstanbul’daki Mevcut Hamamları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 42-43.
- Erzen, A., 1946. İlkçağ ’da Ankara. Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Eyice, S., 1997. Hamam. İslam Ansiklopedisi, 15, 402-430.
- Glück, H., 1927. İslam Hamamının Menşei ve Tekamülü, Türk Yurdu, Cilt 5, No: 27, s. 269.
- Göker, M., 2009. “Hamam Kültürünün Günümüz Banyo Tasarımında Yeri, Önemi ve Hierapolis Örneği”. Türk Kültür Tarihinde Denizli ve Kentleşme Sorunları Sempozyumu
- Günel, G. ve Kılıcı, A., 2016. Ankara, Altındağ, Osmanlı Dönemi Hamamlarında Suyolları Üzerine Bir Araştırma, *The Journal of Academiz Social Science*, 4(35), 575.
- Kale, B., 2011. Tarihsel Kent Peyzajlarının Korunması, Hamamönü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara. 29.
- Karatosun, Müjgan Bahtiyar
- Kıral Ömer H., 2005. ‘Ulus’u Koruma X Ulus’u Değiştirme’, Arkitera, 28 Şubat 2005
- Kudde, M.E. 2009. Küçük Mustafa Paşa Hamamı Erkekler Bölümü Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Langston C. ve Shen Li-Yin., 2007. Application of adaptive reuse potential model in Hong Kong : A case study of Lui Seng Chun Douglas James, 2002 , Building Adaptation
- Langston Craig, K.W. Wong Francis, Shen Li-Yin ve C.M. Eddie, 2008. Strategic assesment of building adapive reuse opportunities in Hong Kong
- Önge, Y., 1978. Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma, *Vakıflar Dergisi*, S.12, Ankara. 121-136.
- Özdemir M., 2005. Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. Planlama Dergisi, 2005/1, 20-25.
- Özdemir, R., 1998. XIX. Yüzyılın İlk Yıllarında Ankara, Ankara, s. 69-70.
- Rouw, L.J.A., 2017. Hamam for refugees a temporary safeguard in a refugee camp, s. 28.
- Şahin, P., 2008. Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yaşanan Fiziksel ve Sosyo-Kültürel Değişim, Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi İstiklal Mahallesi Örneği
- Şengül Hamamı, 2017. <http://www.sengulhamami.com/tarihce.html>, 12.10.2019.
- Türkan, K., 2009. Türk Masallarında Mimari: Hamam ve İşlevleri, *Milli Folklor* 84, s. 162-174.
- Ürük, F., 2016. Medeniyetler İçinde Hamamın Gelişimi ve Kültürel Olarak Mekân Analizleri, Yıl 4, Sayı 28, s. 191.
- Wilkınson Sara J. ,Remoy Hilde ve Langston Craig, 2014. Sustainable Building Adaptation
- Yegül F., 2009. Anadolu Su Kültürü: Türk Hamamları ve Yıkanma Geleneğinin Kökleri ve Geleceği
- Yegül, F., 2006. Antik Çağ’da Hamamlar ve Yıkanma, Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul, 47-48.
- Yırcalı, F. S., 2019. İşlev Değişikliğinin Balıkesir’deki Tarihi Yapılar Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir

EKLER

EK-1: Tapu Kaydı

Türkiye Cumhuriyeti
Tapu Senedi

müvekkil

İş tarihi	30/9/1929	Vilâyeti	Ankara
İş numarası	51	Kazası	
Muamele numarası	Sahife No: 38	Nahiyesi	
Fis ve cilt No:	00	Köyü	
Pafta No:	38	Mahallesi	Hacıışhap
Ada No:	187	Semti	
Parsel numarası	12	Mevkii	
Vergi Eski		Sokağı	Acı çeşme
No: Yeni	14		

İktarı	:	Hududu	Cinsi
Arşın	:	Sağ tarafı Şengül hamamı	Hamam
Metre	: 1137	Sokağı solu samanpazarı	
Dönüm	:	Caddesi cephesi acı çeşme	
Parmak	:	Sokağı arkası tariki has	
Santimetre	:	ve kısmen bakkal Ömer ağa	
Evlek	:	hanesi ve kısmen uncu Mi-	
		keden metrük hane.	

Mülkiyetin gayri aynı haklar olup
olmadığını anlamak için sicile
bakmak lazımdır.

İktisap sureti

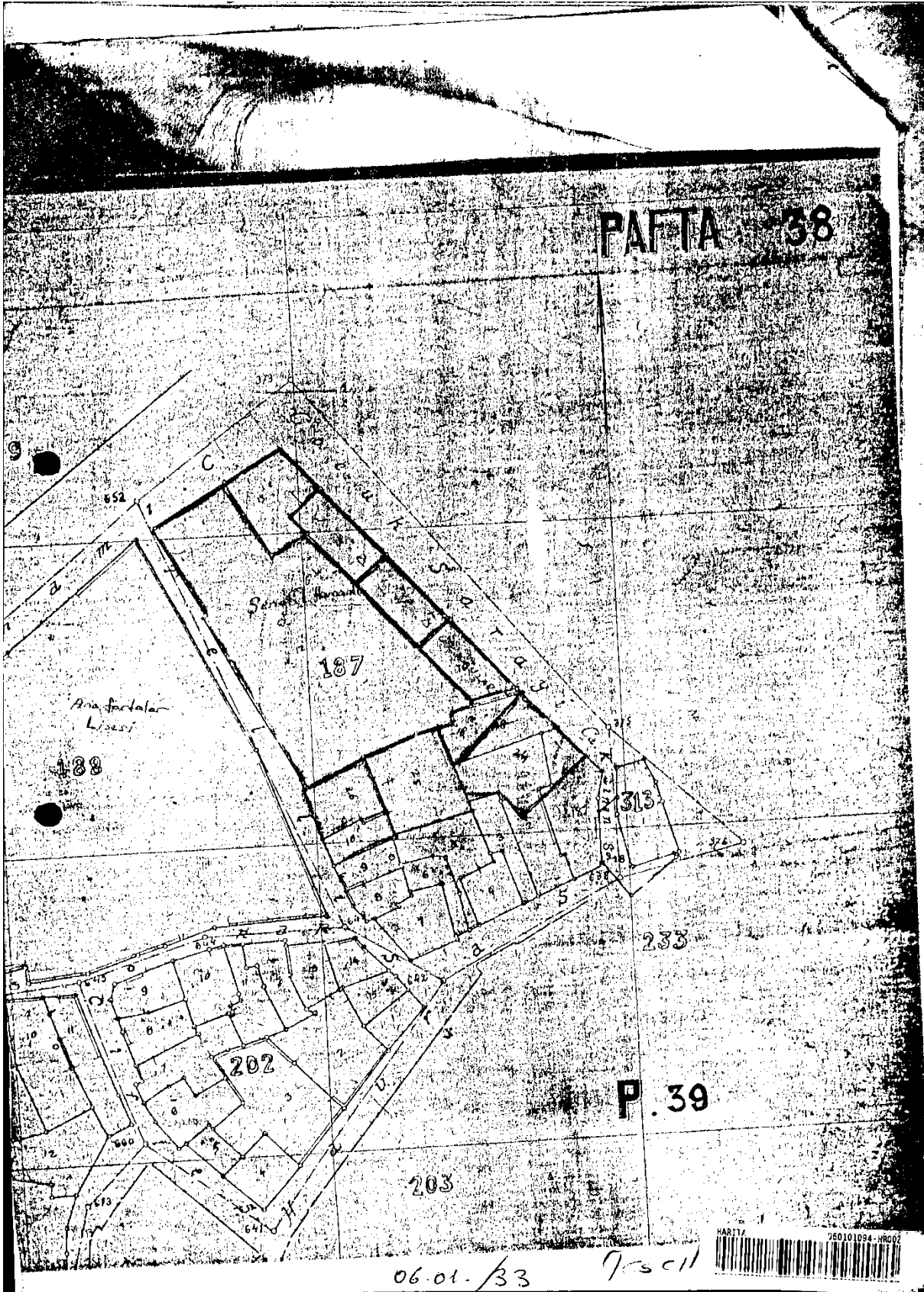
Tebaası Adı ve sanı
T.C. Ankara Evk-
Müdüriyeti

Mezkur hamam icarei vahideli
Evkaftan ve Şeyhülislam Mehmet
ef.vakfından olup senetsiz Evk-
ın uhdesinde olduğu merbut 6 şev-
vâl 926 tarihli ilâm sureti ve
mahallen icra kılınan tahkikattan
anlaşılmış ve tasarrufu idare hey-
tinin 9/30/926 tarih ve 445 numaralı
kararı ile tasdik kılınmış olmakla kaydı
icra kılınmıştır.

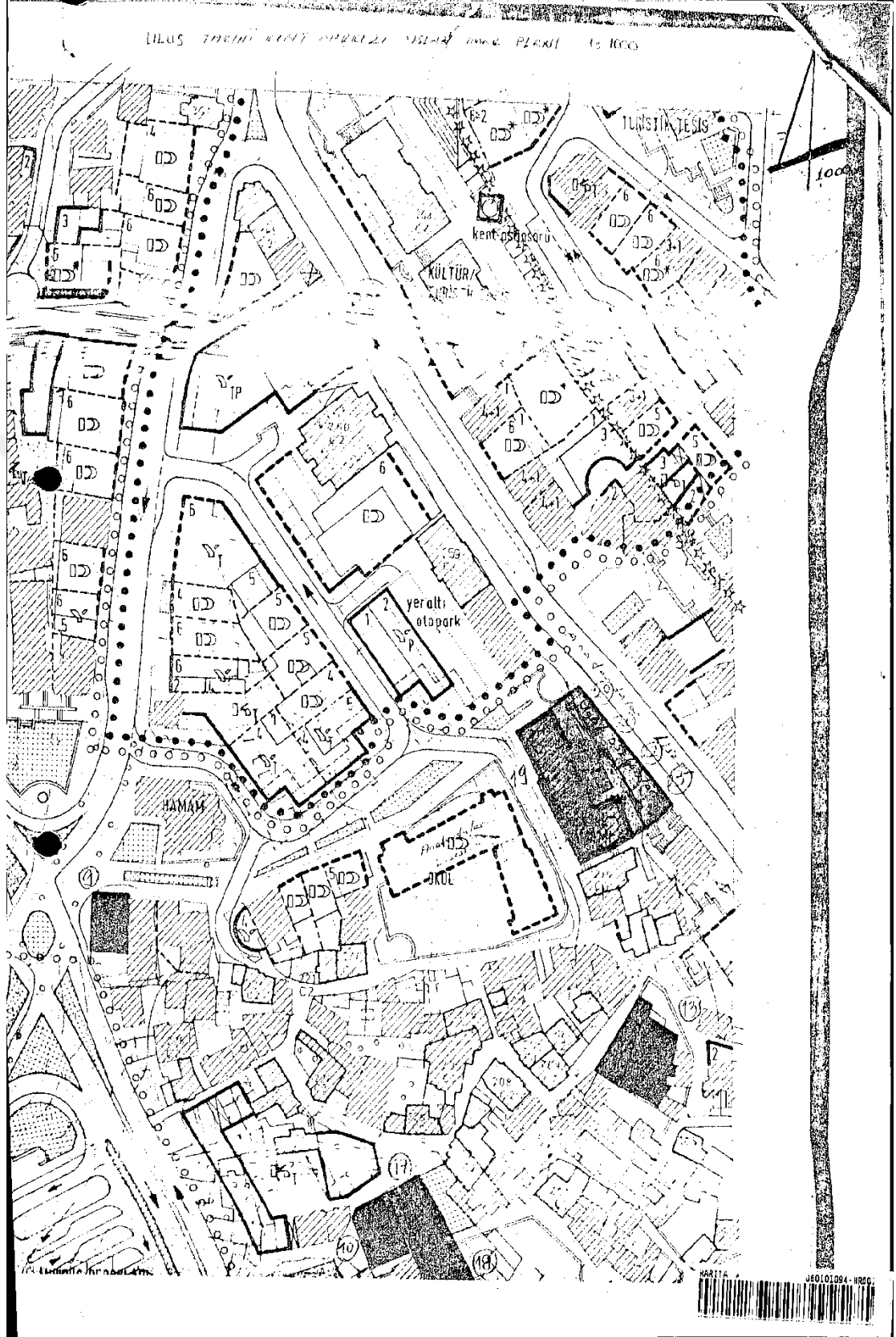
Aslı gibidir. 27.5.946

Sureti gibidir . 20/7/1966

EK-3:İmar Planı

EK-4:Şengül Hamamı Eski Resimleri –Kuzey Cephesi Erkekler Bölümü Girişi (Celalettin Aslan)

EK-5:Şengül Hamamı Eski Resimleri- Güney Cephesi (Celalettin Aslan)

EK-6:Şengül Hamamı Eski Resimleri Kubbe Görüntüleri (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

EK-7:Şengül Hamamı Eski Resimleri Erkekler Bölümü Sıcaklık Kısım(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

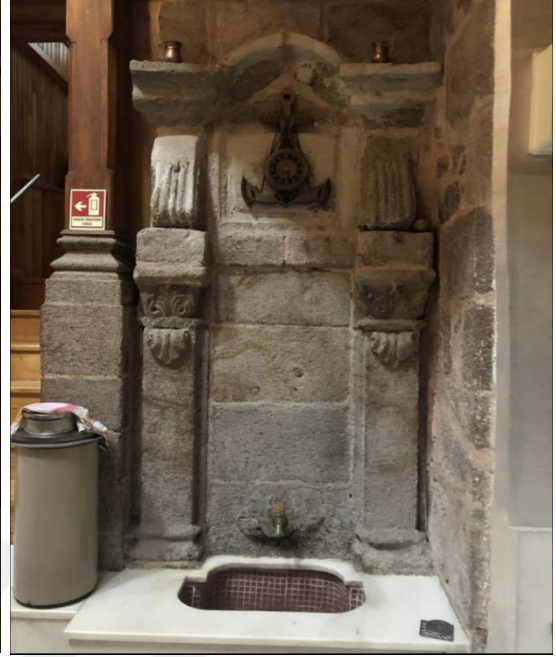
EK-8:Şengül Hamamı Kuzey Cephesi (Celalettin Aslan)

EK-9:Şengül Hamamı Doğu Cephesi (Celalettin Aslan)

EK-10:Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Soyunmalık

EK-11:Şengül Hamamı Erkekler Kısmı Soyunmalık

EK-12:Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Sıcaklık

EK-13:Şengül Hamamı Erkekler Kısmı Sıcaklık

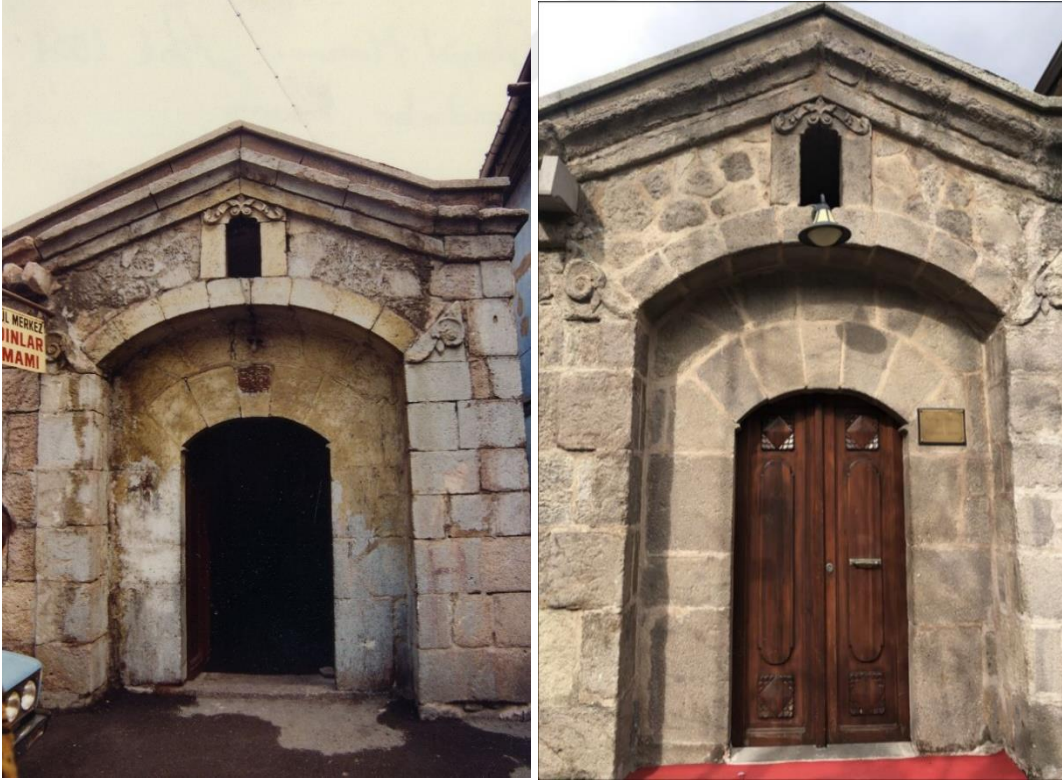
EK-14:Şengül Hamamı Erkekler Kısmı Restorasyon Esnası (Huriye Aslan)

EK-15:Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Ilıklık Restorasyon Öncesi-Sonrası

EK-16:Şengül Hamamı Kadınlar Kısmı Giriş Restorasyon Öncesi-Sonrası

EK-17:Şengül Hamamı Soyunma Odaları Restorasyon Öncesi-Sonrası

EK-18:Şengül Hamamı Erkekler Bölümü Soyunmalık Kısmı Restorasyon Öncesi-Sonrası

EK-19: Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması 1 –Cephede temizlik (Celalettin Aslan)

EK-20:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-2-Soyunma odaları yenilenirken (Celalettin Aslan)

EK-21:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-3-Soyunma Odaları Yenilenirken (Celalettin Aslan)

EK-22:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-4- Kubbe Onarımı (Celalettin Aslan)

EK-23:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-5-Erkekler Bölümü Sıcaklık Kısmı (Celalettin Aslan)

EK-24:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-6-Soyunma Odalarında Yenileme (Celalettin Aslan)

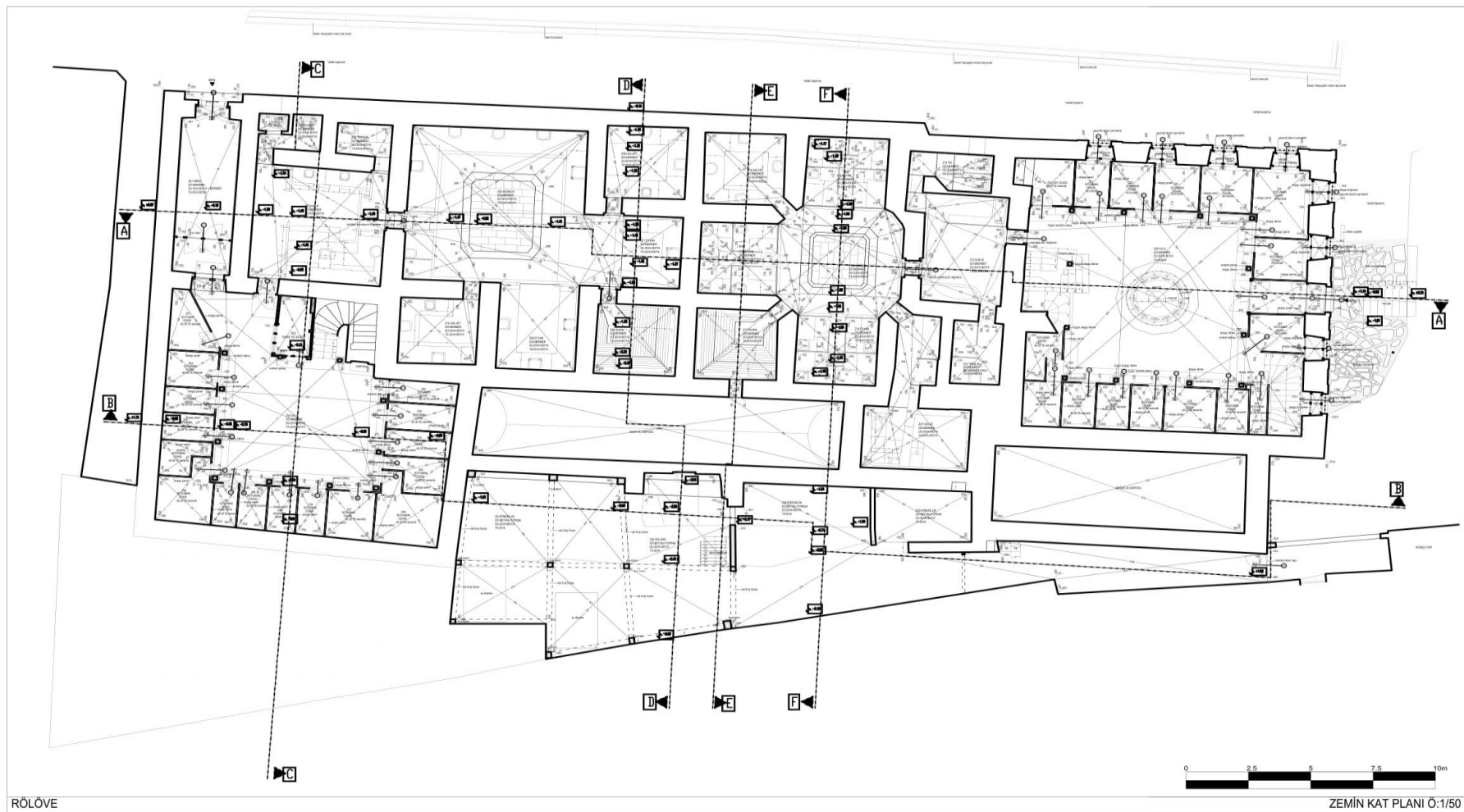
EK-25:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-7-Erkekler Bölümü Soyumalık Kısmı (Celalettin Aslan)

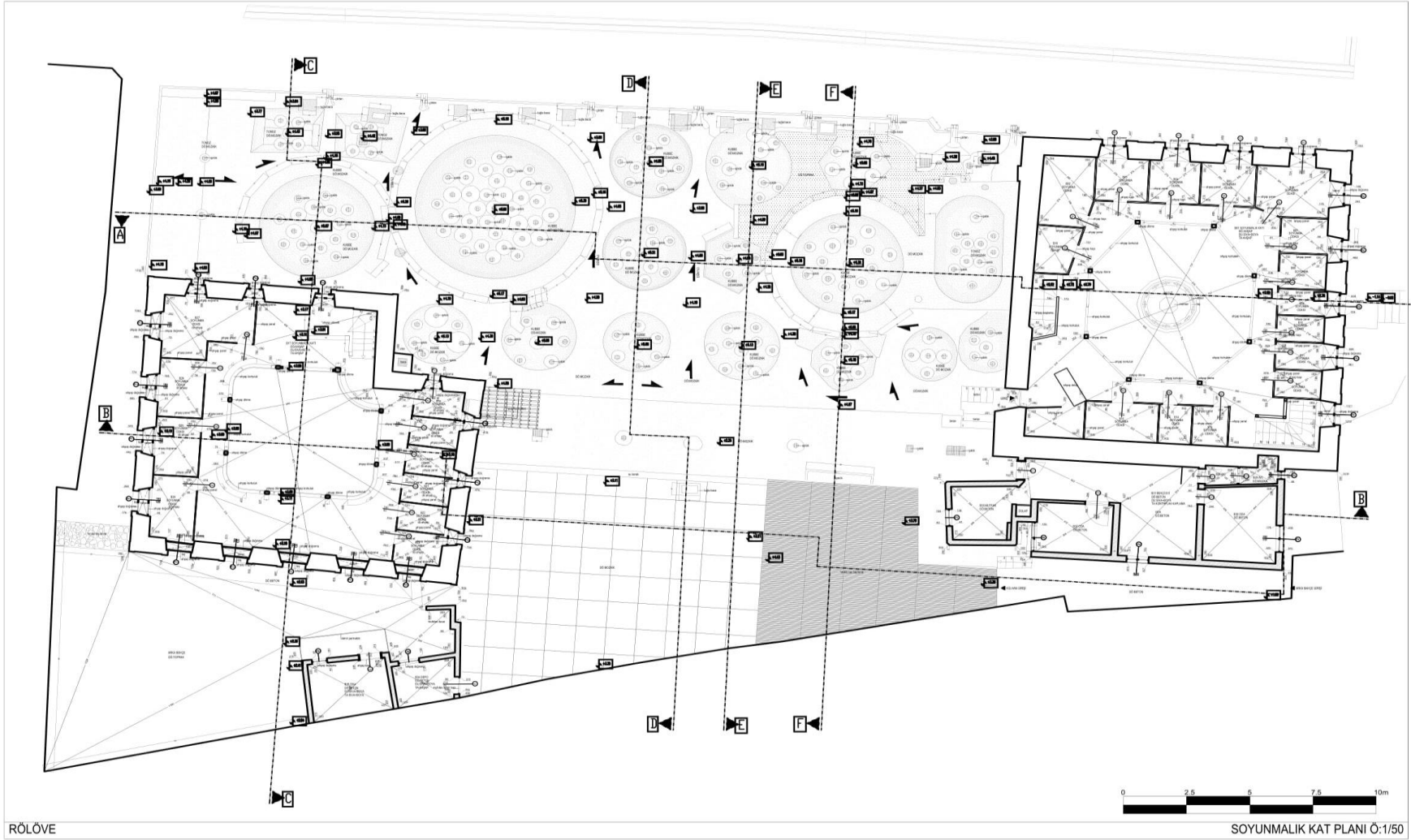

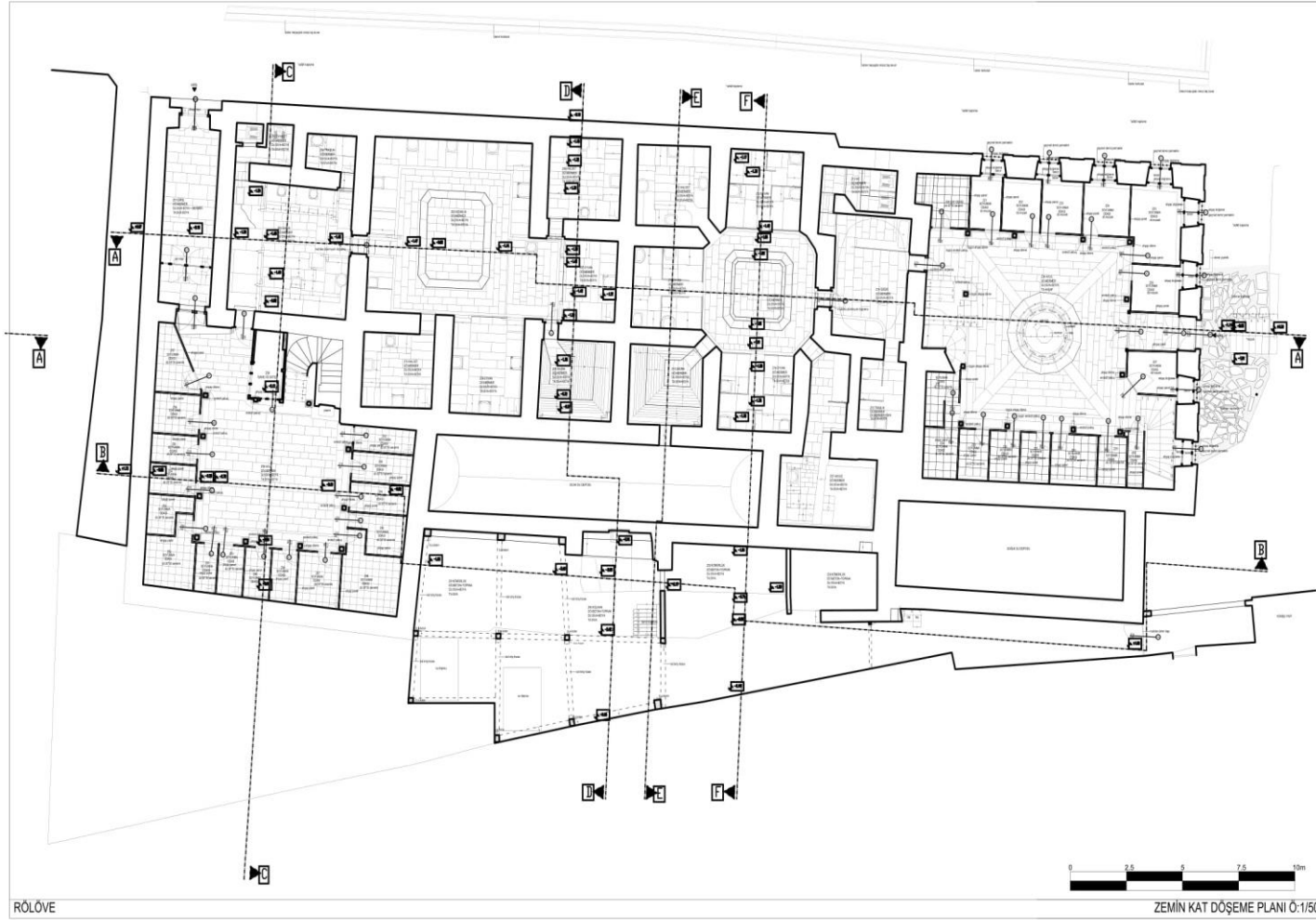
EK-26:Şengül Hamamı Restorasyon Aşaması-8-Kubbe Onarımı (Celalettin Aslan)

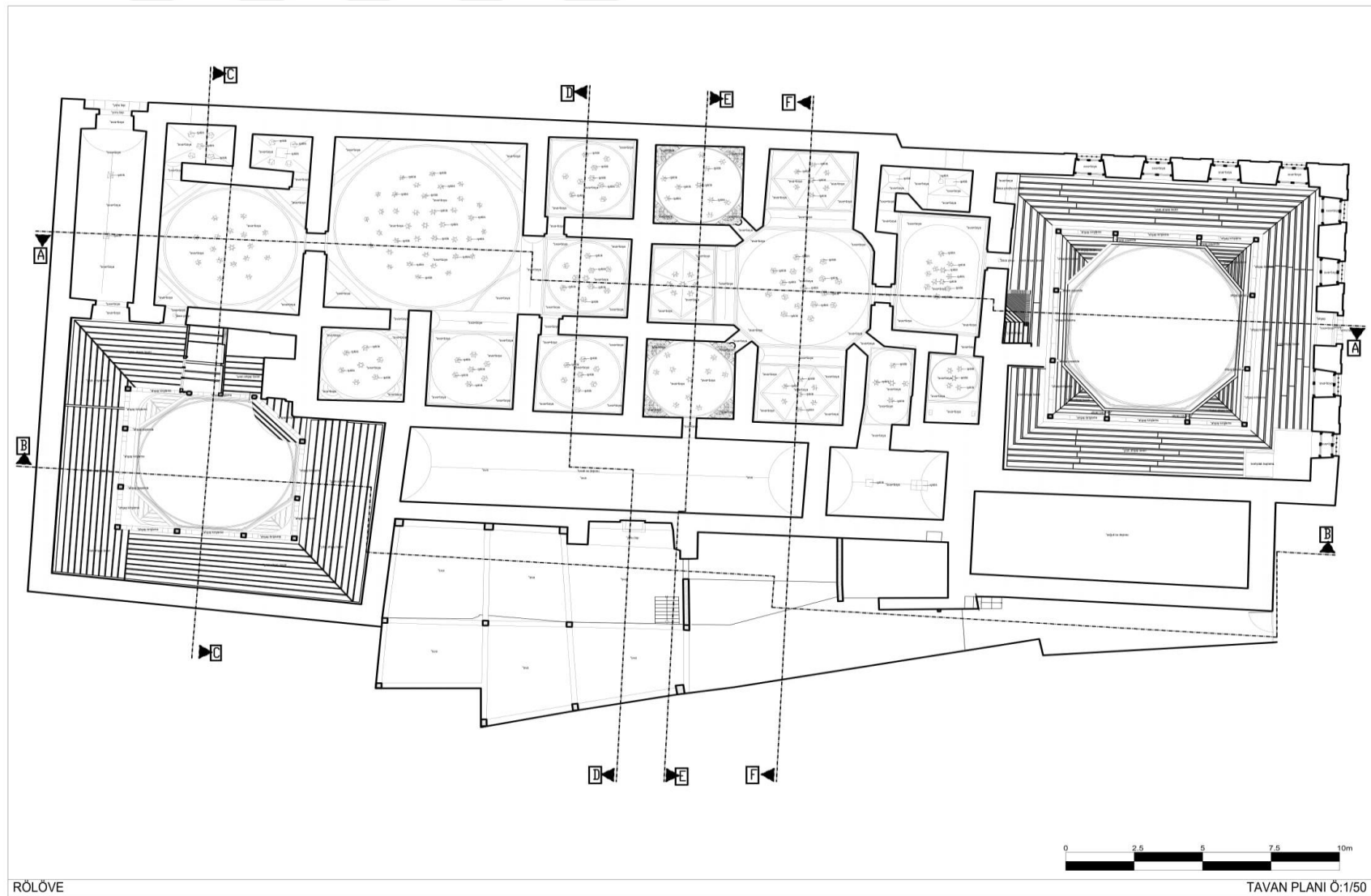

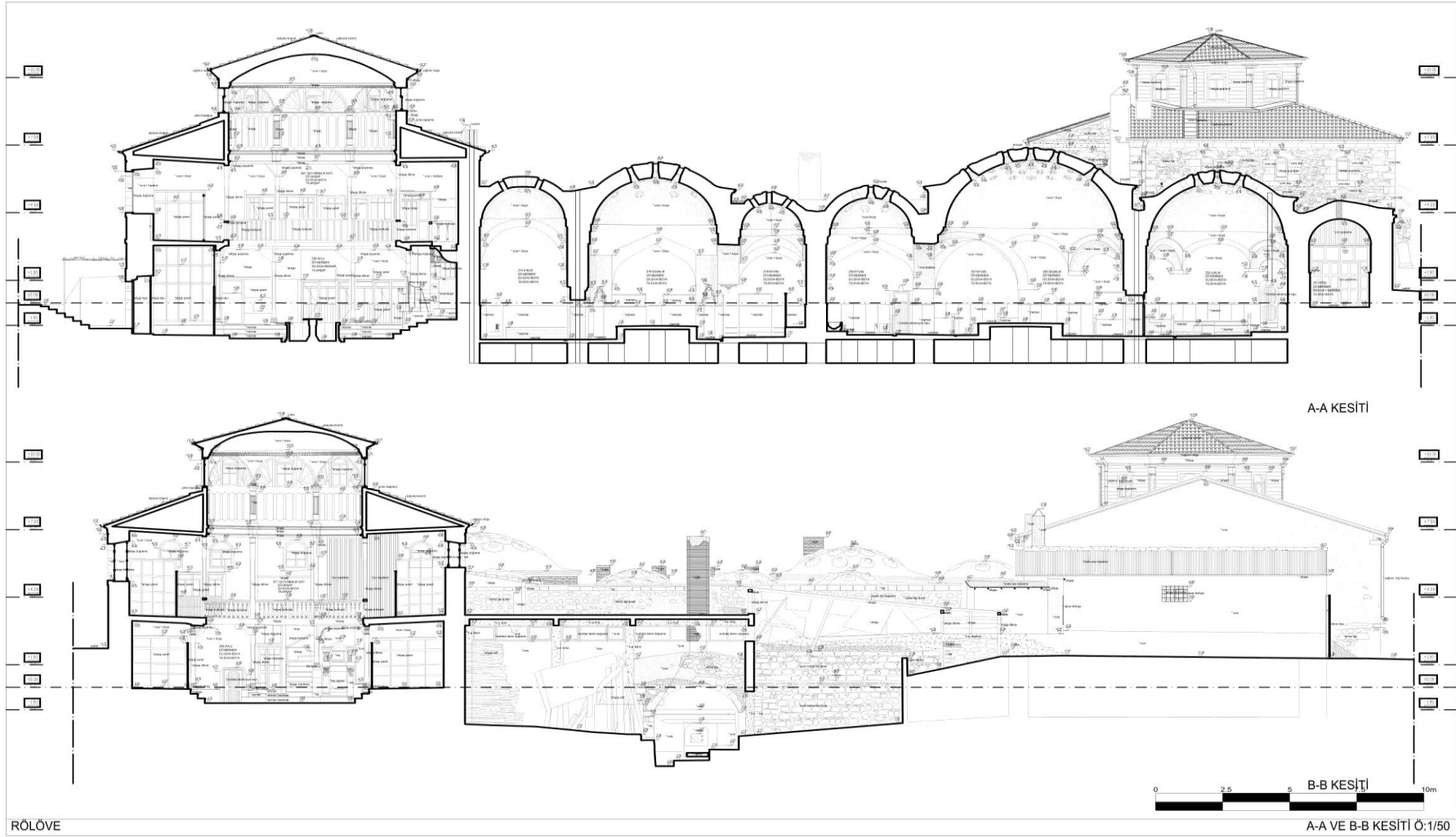

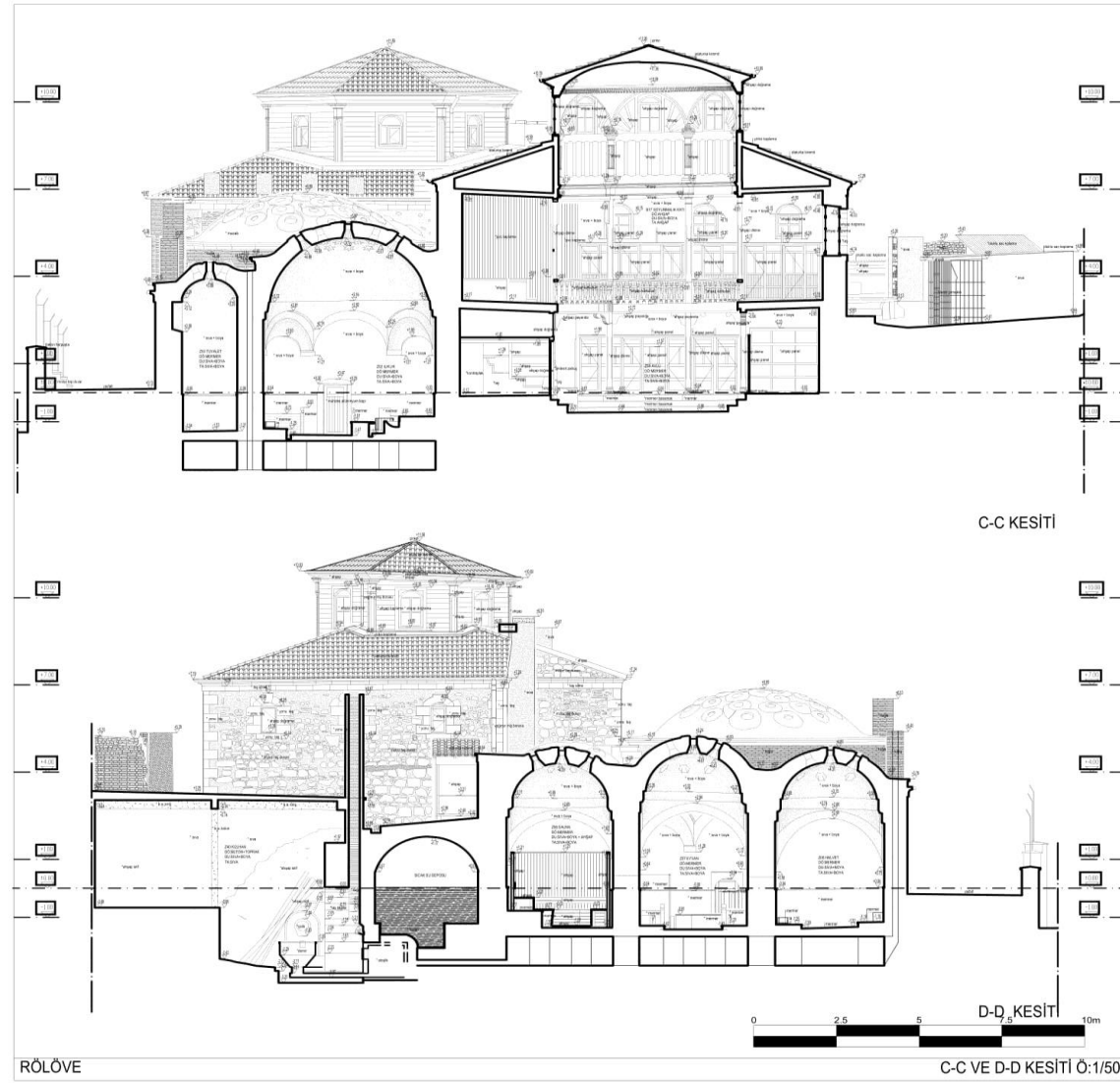

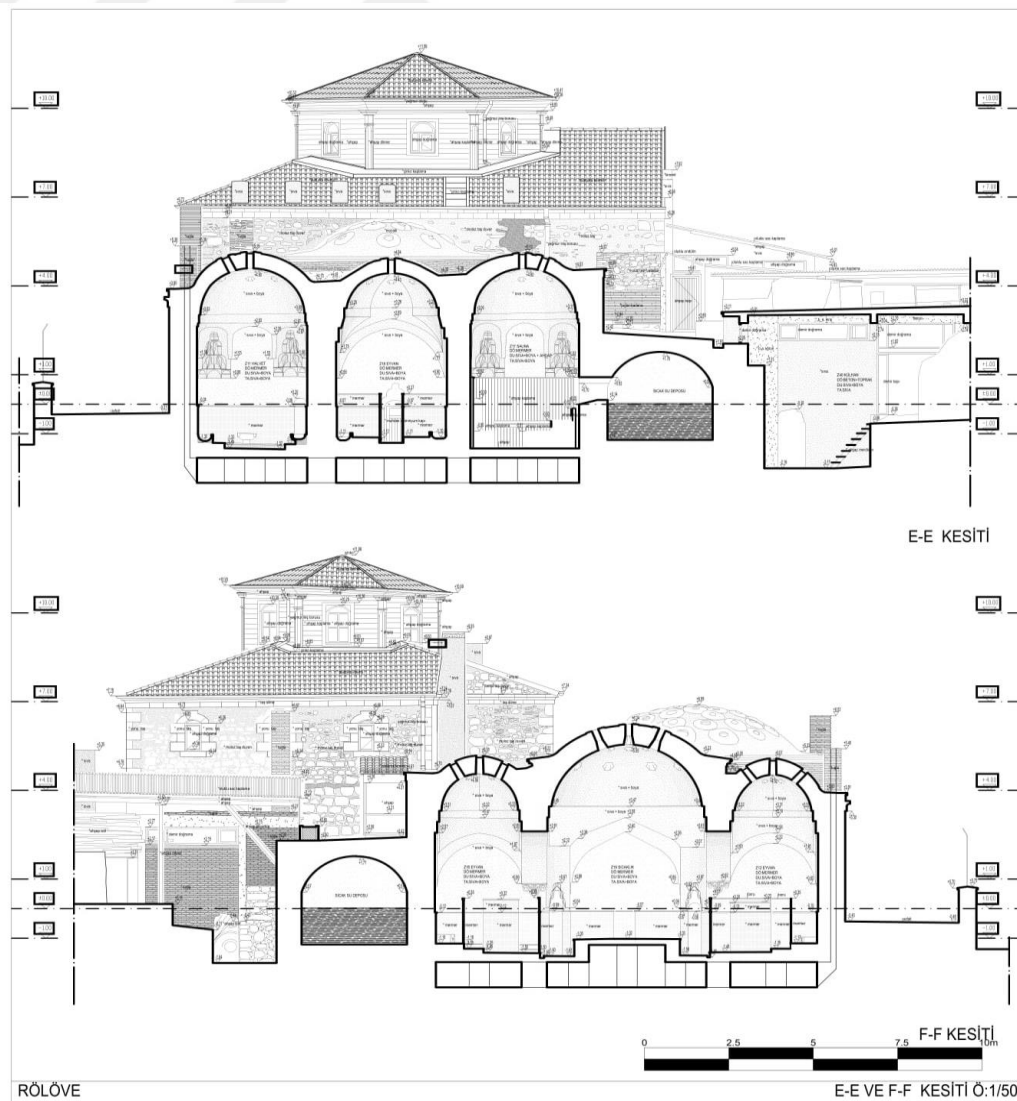

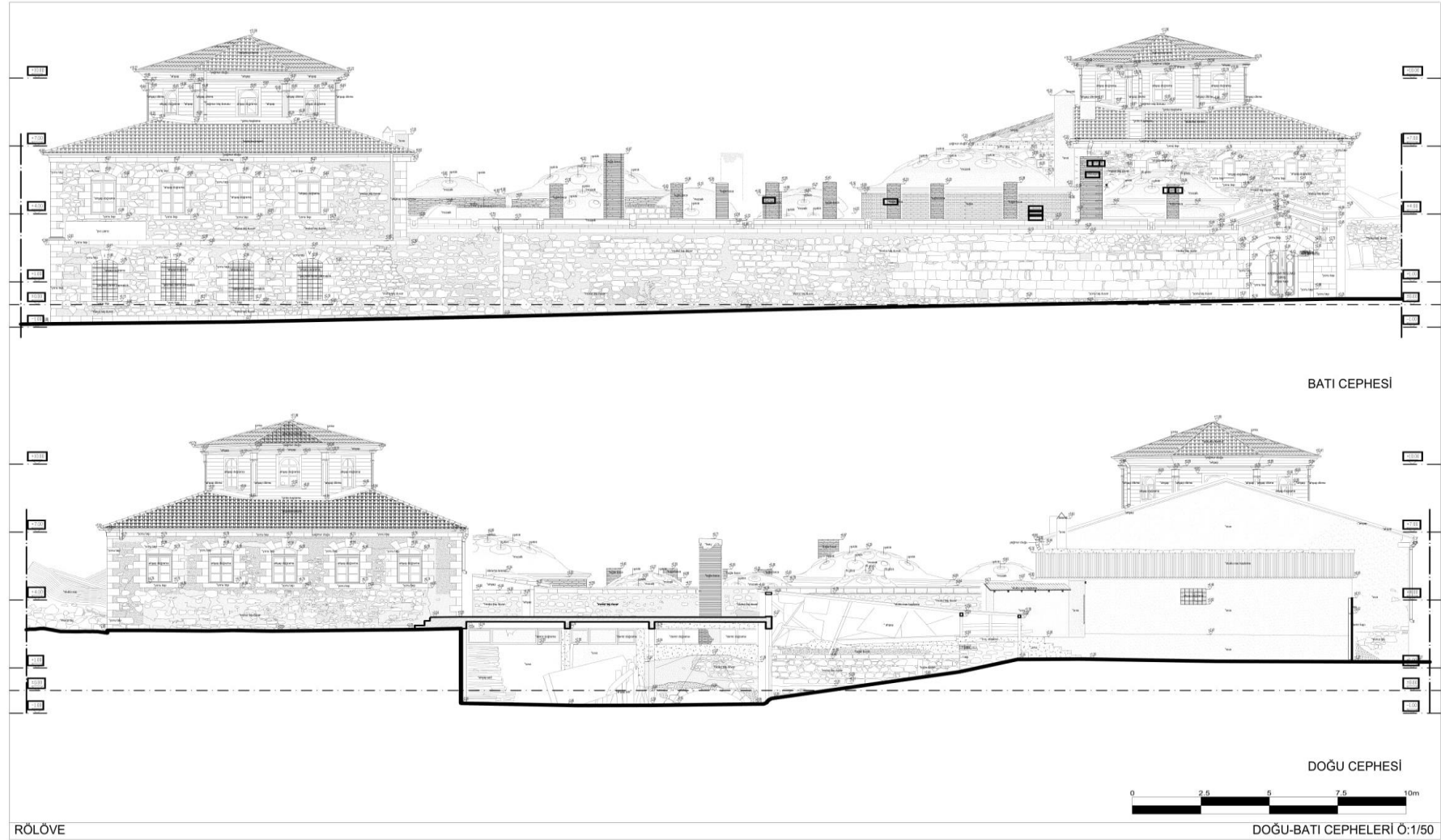

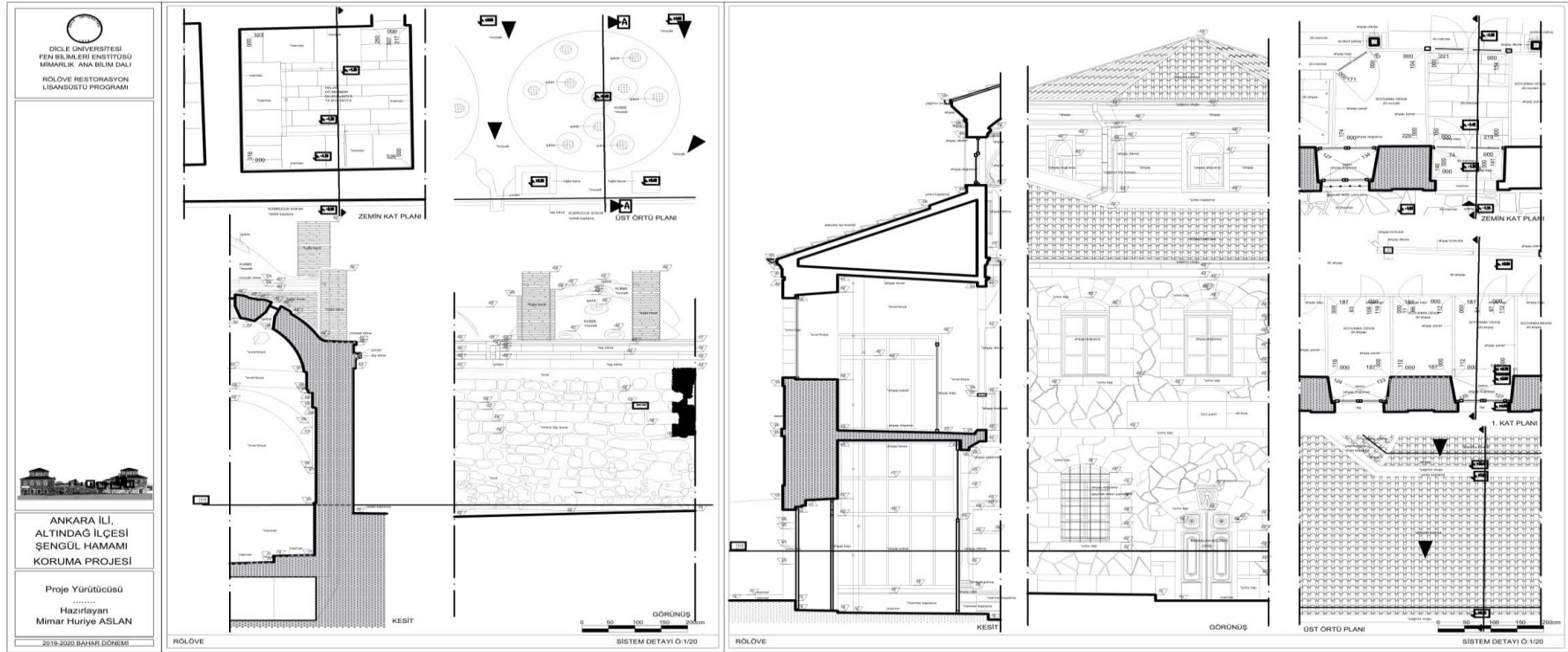

 DICLE ÜNİVERSİTESİ
 FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
 MİMARLIK ANA BİLİM DALI
 RÖLÖVE RESTORASYON
 LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MALZEME ANALİZİ

- TUĞLA
- MERMER
- DOĞAL TAŞ
- MÖLÖZ TAŞ
- BETONARME
- AHŞAP
- ÇİM
- SIVA + BOYA
- SAP
- SERAMİK
- CAM
- PVC
- METAL
- ALATIRKA KİREMET
- MARİLYA KİREMET
- AHŞAP İSKELET+BAĞDADI ÇİTA
- AHŞAP İSKELET+MERİPÇİ DOLGU
- TOPRAK
- ANDEZİT
- MOZAK

 ANKARA İLİ,
 ALTINDAĞ İLÇESİ
 ŞENGÜL HAMAMI
 KORUMA PROJESİ

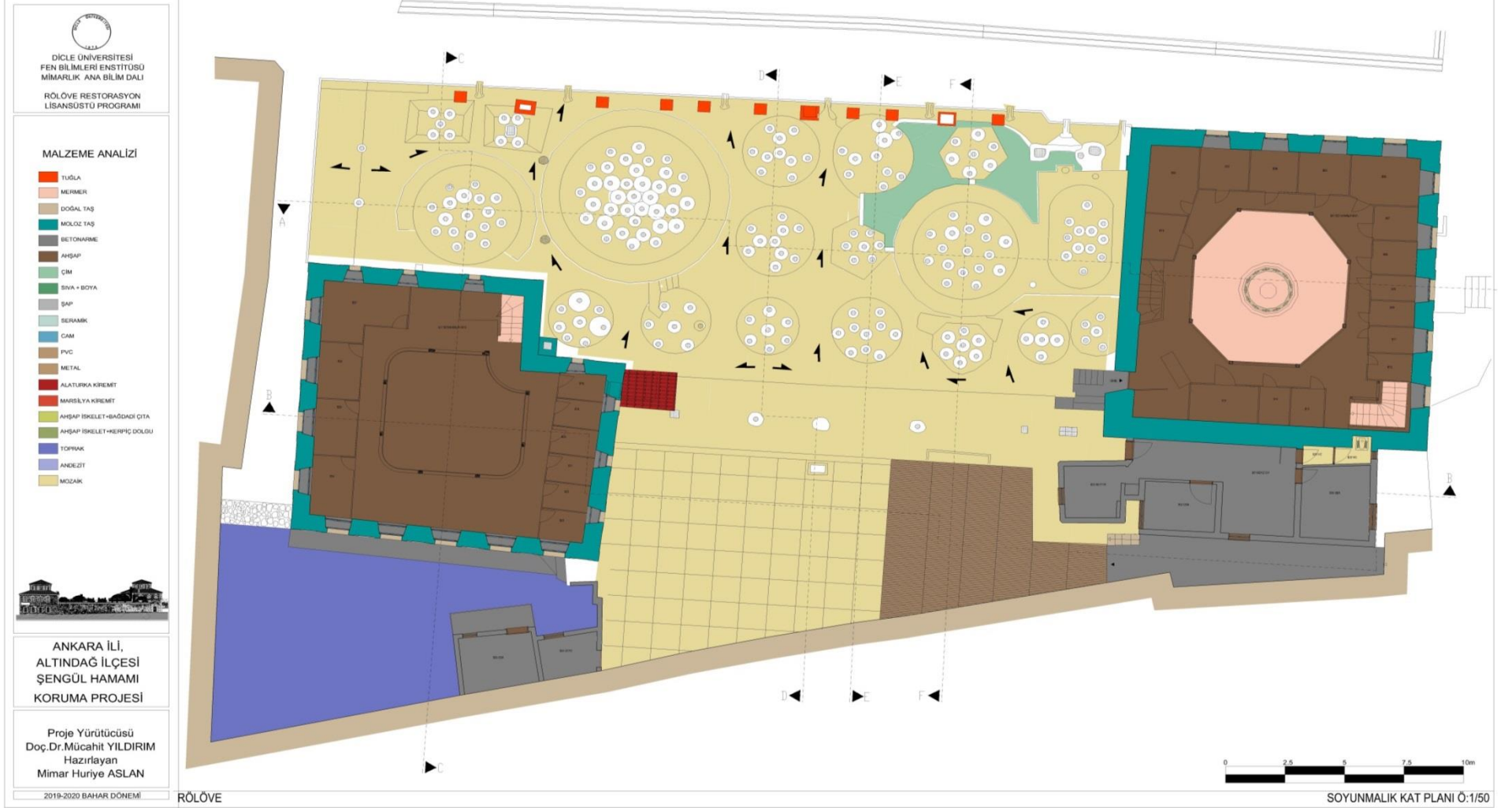
Proje Yürütücüsü
 Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
 Hazırlayan
 Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

RÖLÖVE

ZEMİN KAT PLANI Ö:1/50

 DİCLE ÜNİVERSİTESİ
 FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
 MİMARLIK ANA BİLİM DALI
 RÖLÖVE RESTORASYON
 LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MALZEME ANALİZİ
 TUĞLA
 MERMER
 DOĞAL TAŞ
 MİKOLİT TAŞ
 BETONARME
 AHŞAP
 ÇİM
 SIVA + BOYA
 GAP
 SERAMİK
 CAM
 PVC
 METAL
 ALATIRKA KİREMIT
 MARŞOLYA KİREMIT
 AHŞAP İSKELET-BAGDADI ÇİTA
 AHŞAP İSKELET-KERİPÇİ DOLGU
 TOPRAK
 ANDEZİT
 MOZAIK

 ANKARA İLİ,
 ALTINDAĞ İLÇESİ
 ŞENGÜL HAMAMI
 KORUMA PROJESİ
 Proje Yürütücüsü
 Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
 Hazırlayan
 Mimar Huriye ASLAN
 2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

DICLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MALZEME ANALİZİ

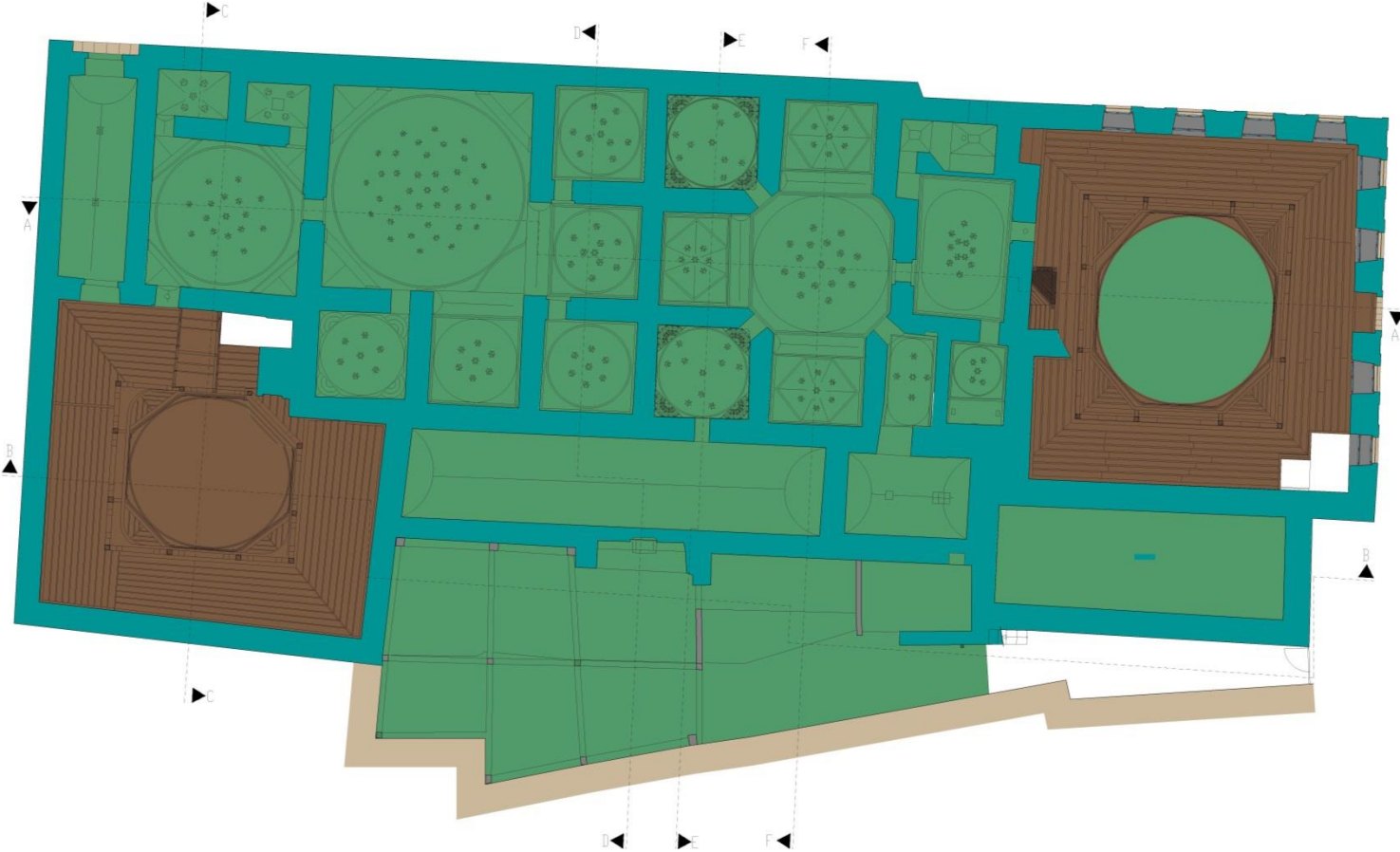
- TUĞLA
- MERMER
- DOĞAL TAŞ
- MİLEZ TAŞ
- BETONARME
- AHŞAP
- ÇİM
- SIVA + BOYA
- ŞAP
- SERAMİK
- CAM
- PVC
- METAL
- ALATURKA KIREMIT
- MARSILYA KIREMIT
- AHŞAP İSKELET+BAĞDADI ÇİTA
- AHŞAP İSKELET+KIRPIÇ DOLGU
- TOPRAK
- ANDEZİT
- MOZAK

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

RÖLÖVE

TAVAN PLANI Ö:1/50

DICLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MALZEME ANALİZİ

- TUĞLA
- HERMER
- DOĞAL TAŞ
- MOLİZ TAŞ
- BETONARME
- AHŞAP
- Çİİ
- SIVA + BOYA
- ŞAP
- SERAMİK
- CAM
- PVC
- METAL
- ALATURKA KIREMIT
- MARŞİLYA KIREMIT
- AHŞAP İSKELET+BAĞDADI ÇİTA
- AHŞAP İSKELET+KURPÇ DOLGU
- TOPRAK
- ANKERİT
- MOZAK

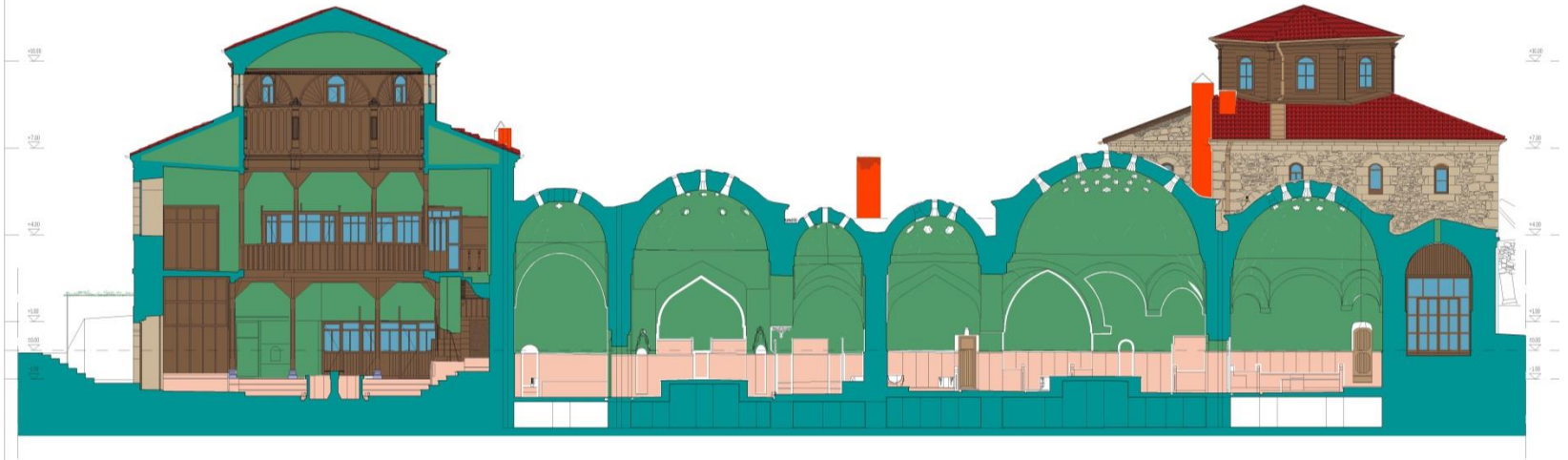

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

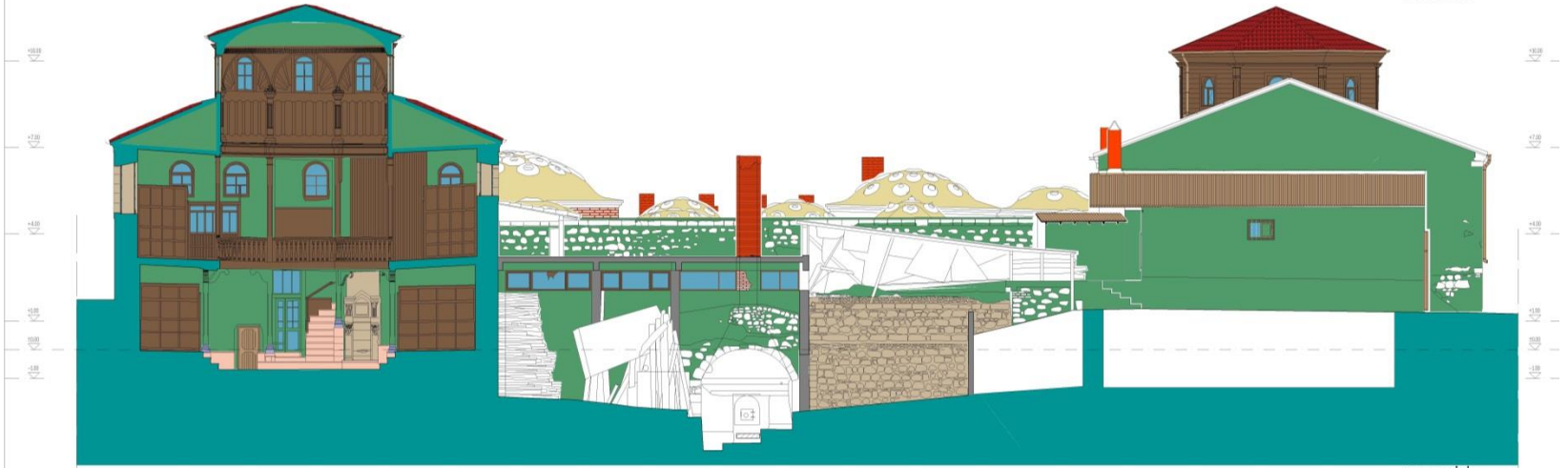
Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

RÖLÖVE

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

A-A VE B-B KESİTİ Ö:1/50

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MALZEME ANALİZİ

- TUĞLA
- MERMER
- DOĞAL TAŞ
- MOLÖZ TAŞ
- BETONARME
- AHŞAP
- ÇİM
- SIVA + BOYA
- ŞAP
- SERAMİK
- CAM
- PVC
- METAL
- ALATURKA KİREMIT
- MARİSÜL YAL KİREMIT
- AHŞAP İSKELET+BAĞDAZI ÇİTA
- AHŞAP İSKELET+KERPİÇ DOLGU
- TOPRAK
- ANDEZİT
- MOZAIK

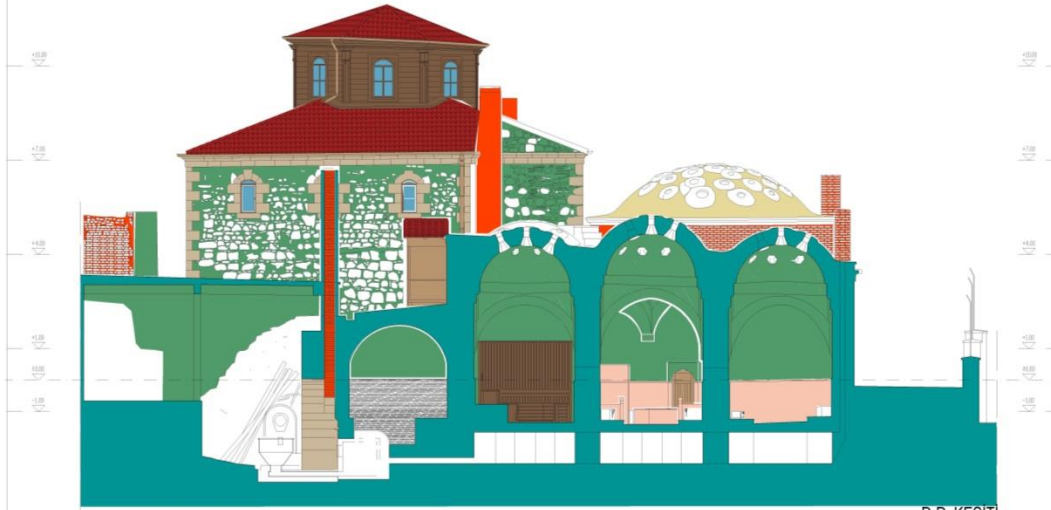
ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

RÖLÖVE

C-C VE D-D KESİTİ Ö:1/50

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MALZEME ANALİZİ

- TUĞLA
- MERMER
- DOĞAL TAŞ
- MOLOZ TAŞ
- BETONARME
- AHŞAP
- ÇİM
- SİVA + BOYA
- ŞAP
- SERAMİK
- CAM
- PVC
- METAL
- ALATURKA KİREMIT
- MARSLIYA KİREMIT
- AHŞAP İSKELET+BAĞDADI ÇİTA
- AHŞAP İSKELET+KIRPIÇ DOLGU
- TOPRAK
- ANDEZİT
- MOZAIK

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

E-E KESİTİ

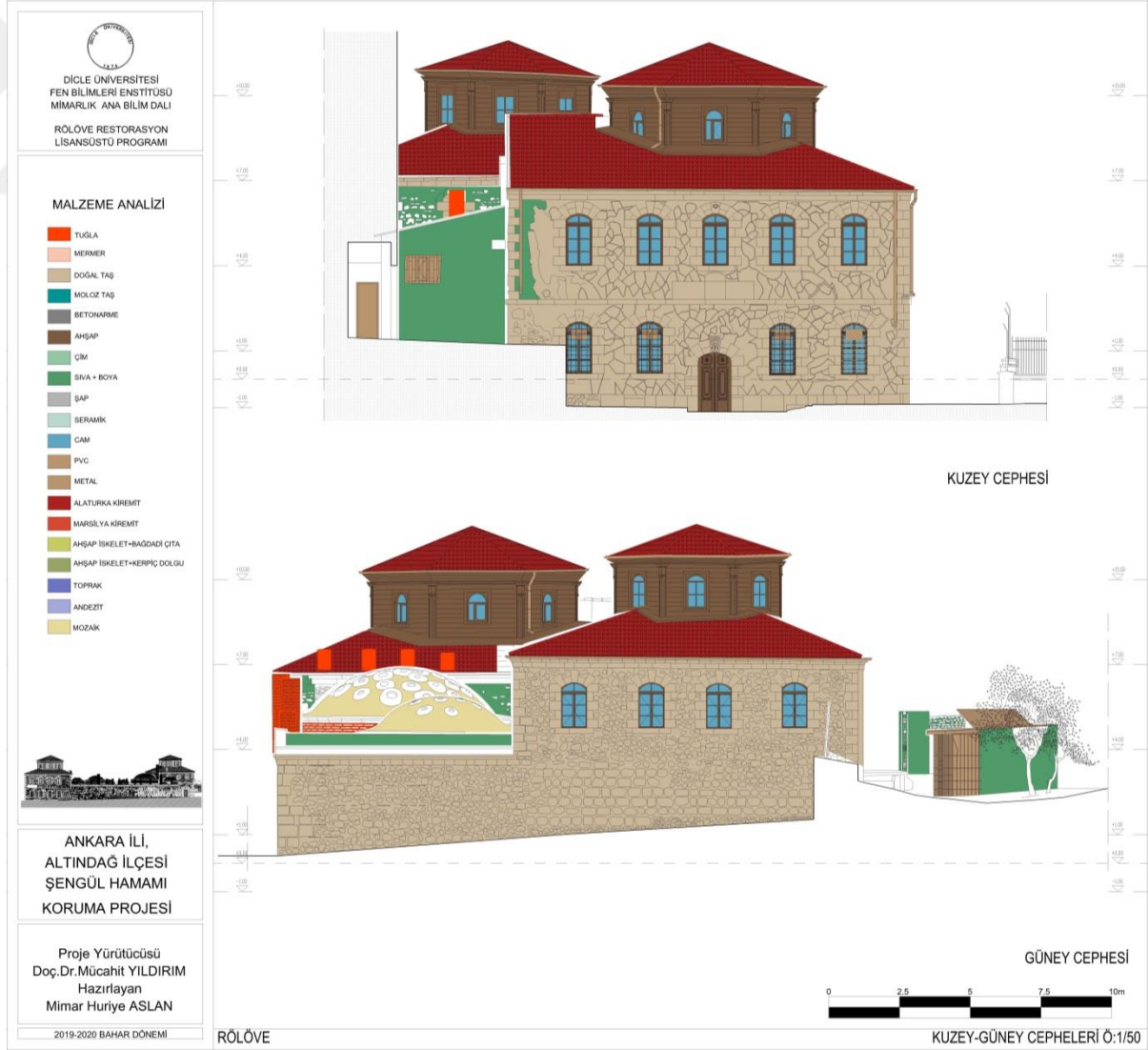

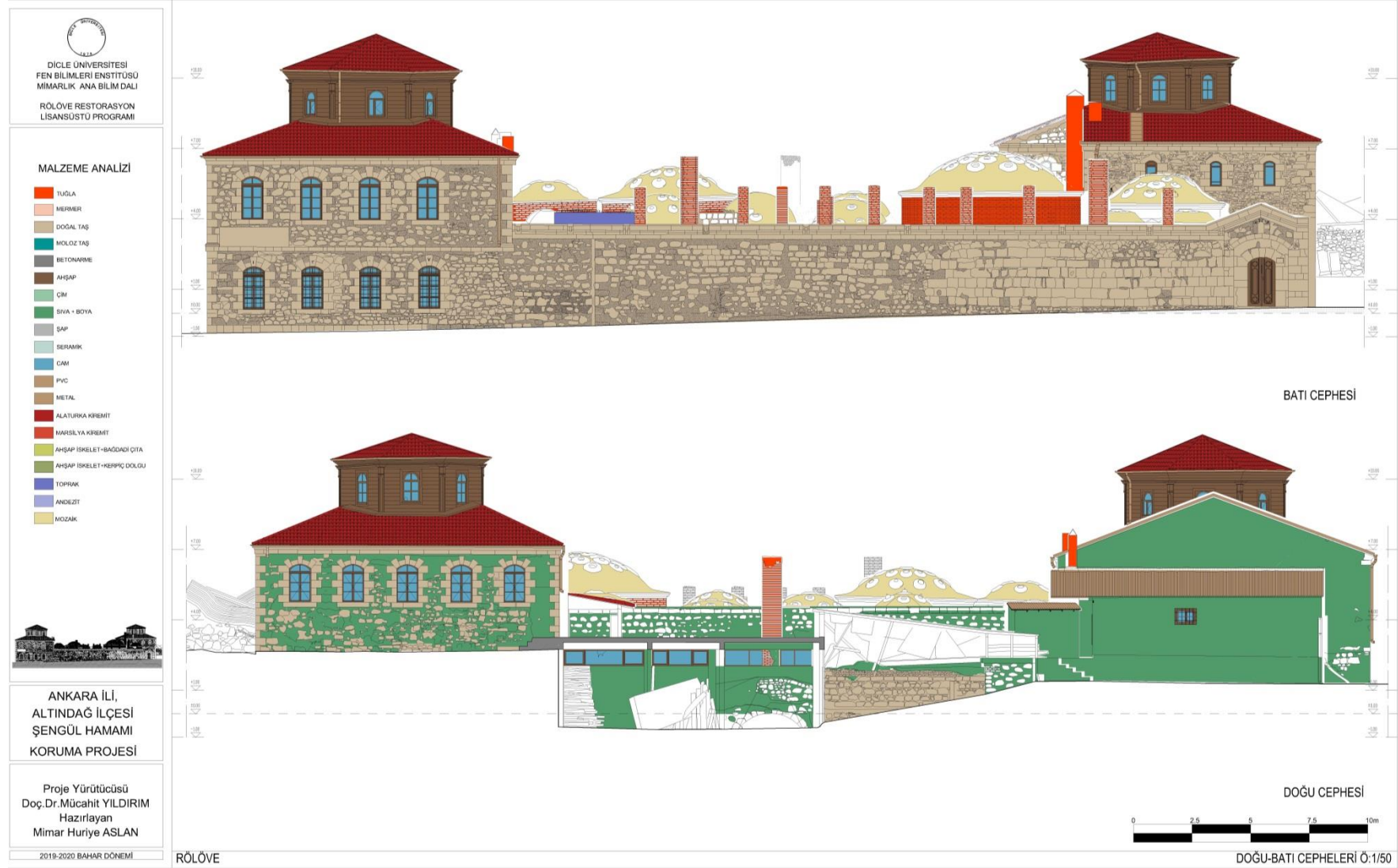
F-F KESİTİ

E-E VE F-F KESİTİ Ö:1/50

RÖLÖVE

DICLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTİ

- Moloz taşlara kireç harçyla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılarak yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozak yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onarılıp eksik olanlar tamamlanarak onanması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yapı yüzeyindeki bitkilerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki nitelsiz eklerin kaldırılması.
- Ahşap malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onanması.

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

RÖLÖVE

ZEMİN KAT PLANI Ö:1/50

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTİ

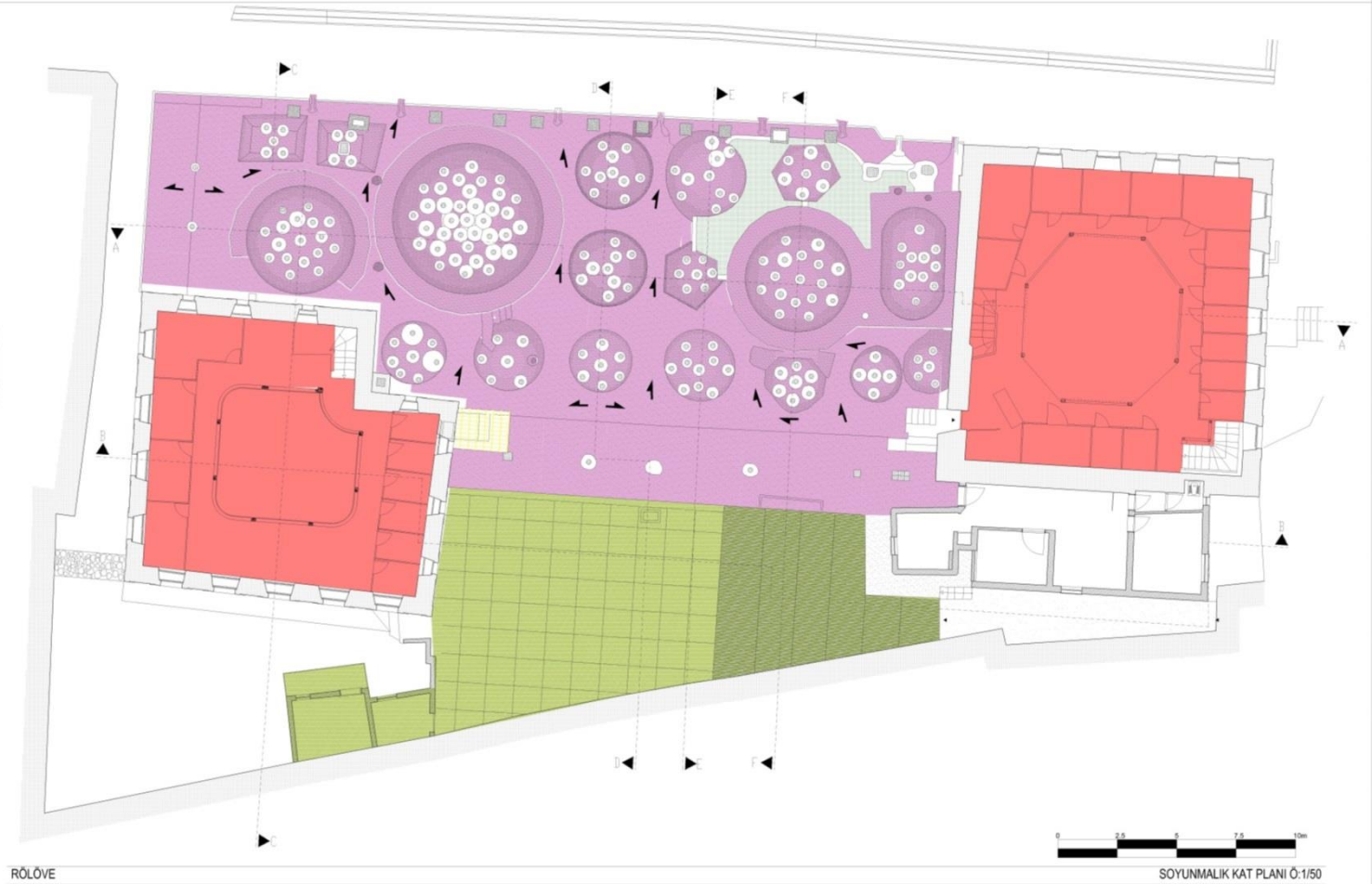
- Moloz taşlara kireç harçyla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılarak yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozaiik yüzeydeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onanıp eksik olanlar tamamlanarak onarılması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yapı yüzeyindeki bitkilerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki niteliksiz eklerin kaldırılması.
- Akışık malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onarılması.

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

 DICLE ÜNİVERSİTESİ
 FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
 MİMARLIK ANA BİLİM DALI
 RÖLÖVE RESTORASYON
 LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTİ

- Moloz taşlara kırık harçla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılacak yerlerinin yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozaik yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onarılıp eksik olanlar tamamlanarak onarılması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yayı yüzeyindeki bitkilerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki niteliksiz eklerin kaldırılması.
- Ahşap malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onarılması.

ANKARA İLİ,
 ALTINDAĞ İLÇESİ
 ŞENGÜL HAMAMI
 KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
 Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
 Hazırlayan
 Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTI

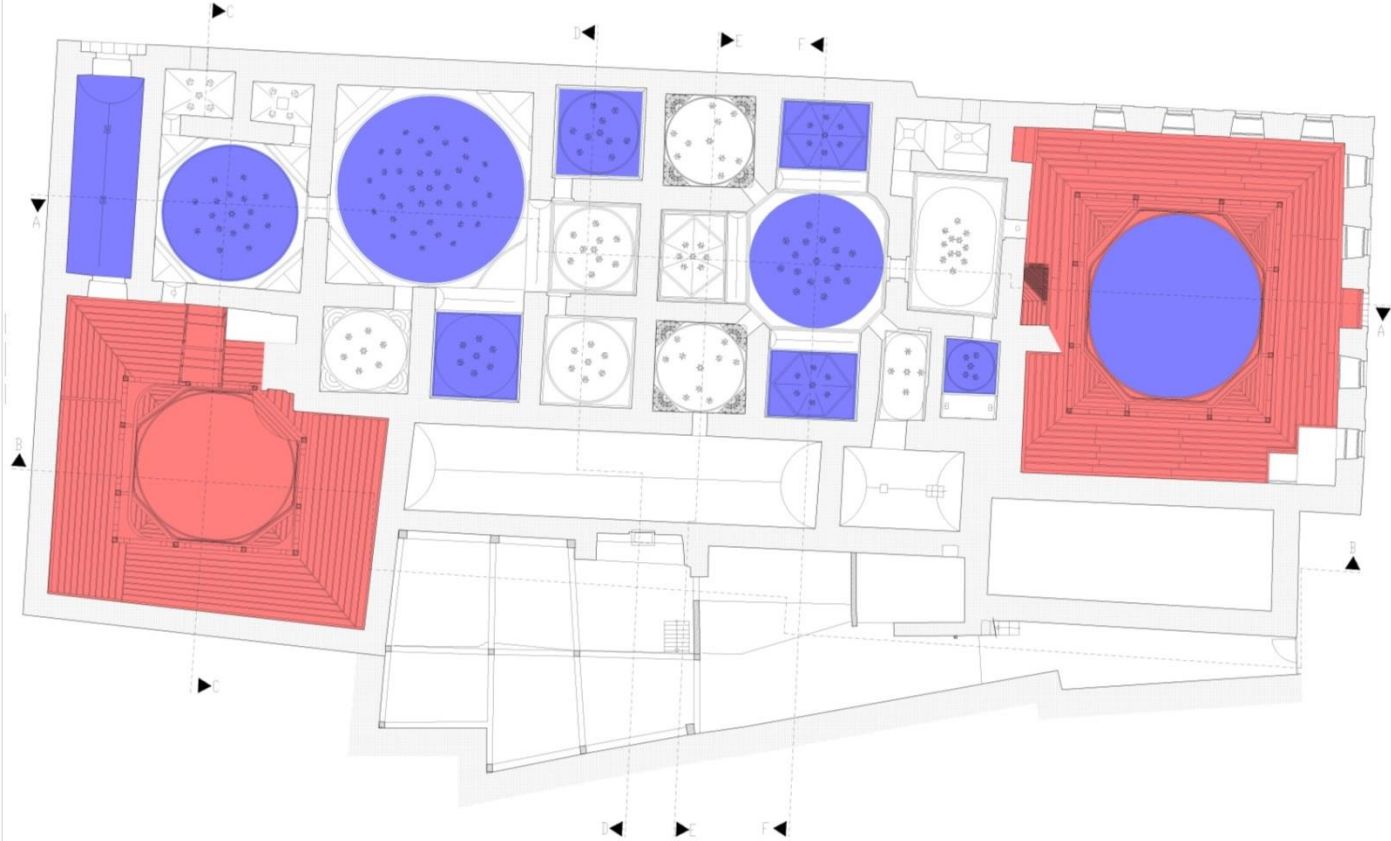
- Moloz taşlara kireç harçla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılarak yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozaiik yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onarılıp eksik olanlar tamamlanarak onarılması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yapı yüzeyindeki bitkilenmelerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki nitelsiz eklerin kaldırılması.
- Ahşap malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onarılması.

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

RÖLÖVE

TAVAN PLANI Ö:1/50

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTİ

- Moloz taşlara kireç harcıyla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılarak yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozaik yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onarılıp eksik olanlar tamamlanarak onarılması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yapı yüzeyindeki bitkilerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki nitelsiz eklerin kaldırılması.
- Ahşap malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onarılması.

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTİ

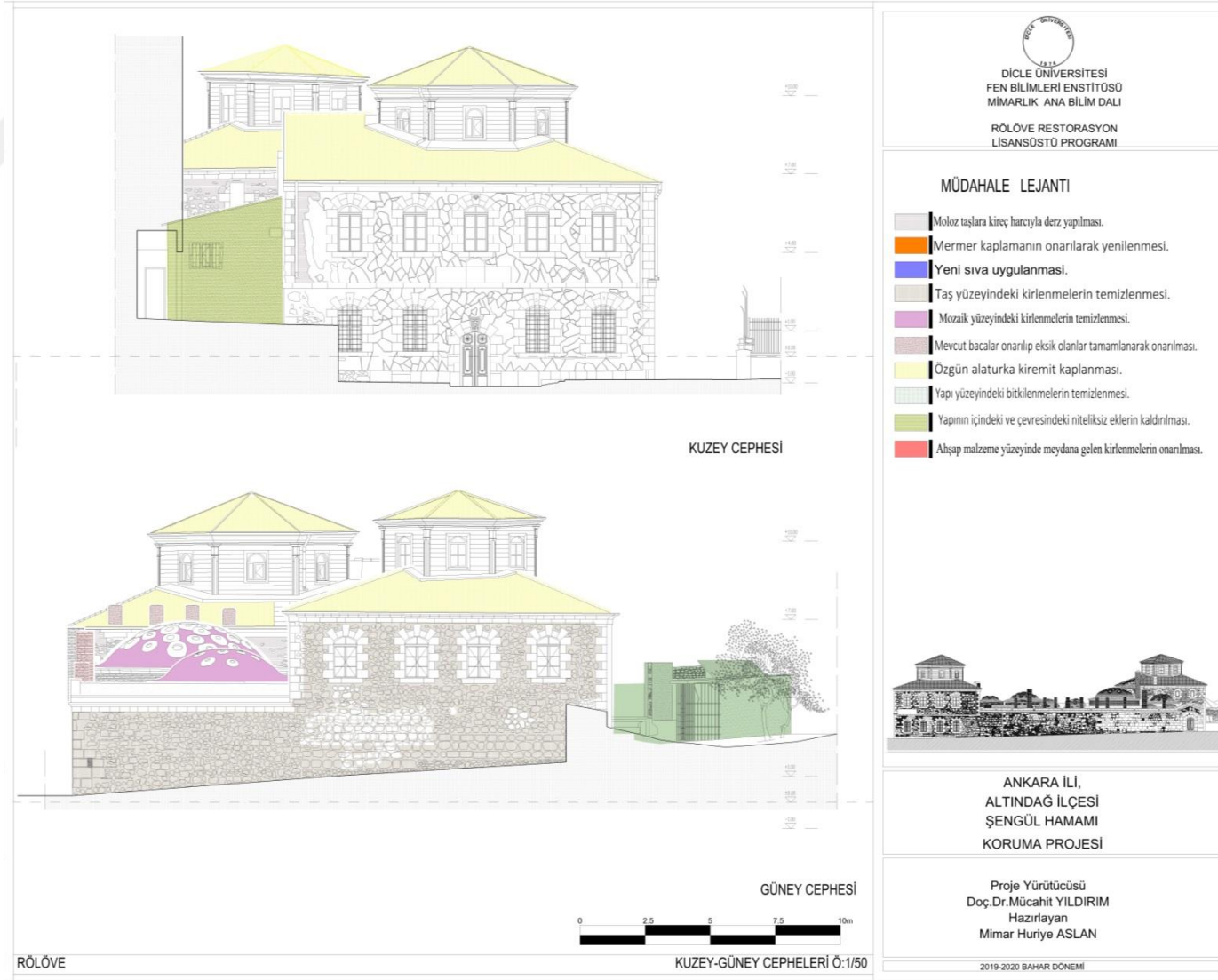
- Moloz taşlara kireç harcıyla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılarak yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozaik yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onarılıp eksik olanlar tamamlanarak onarılması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yapı yüzeyindeki bitkilenmelerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki nitelsiz eklerin kaldırılması.
- Ahşap malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onarılması.

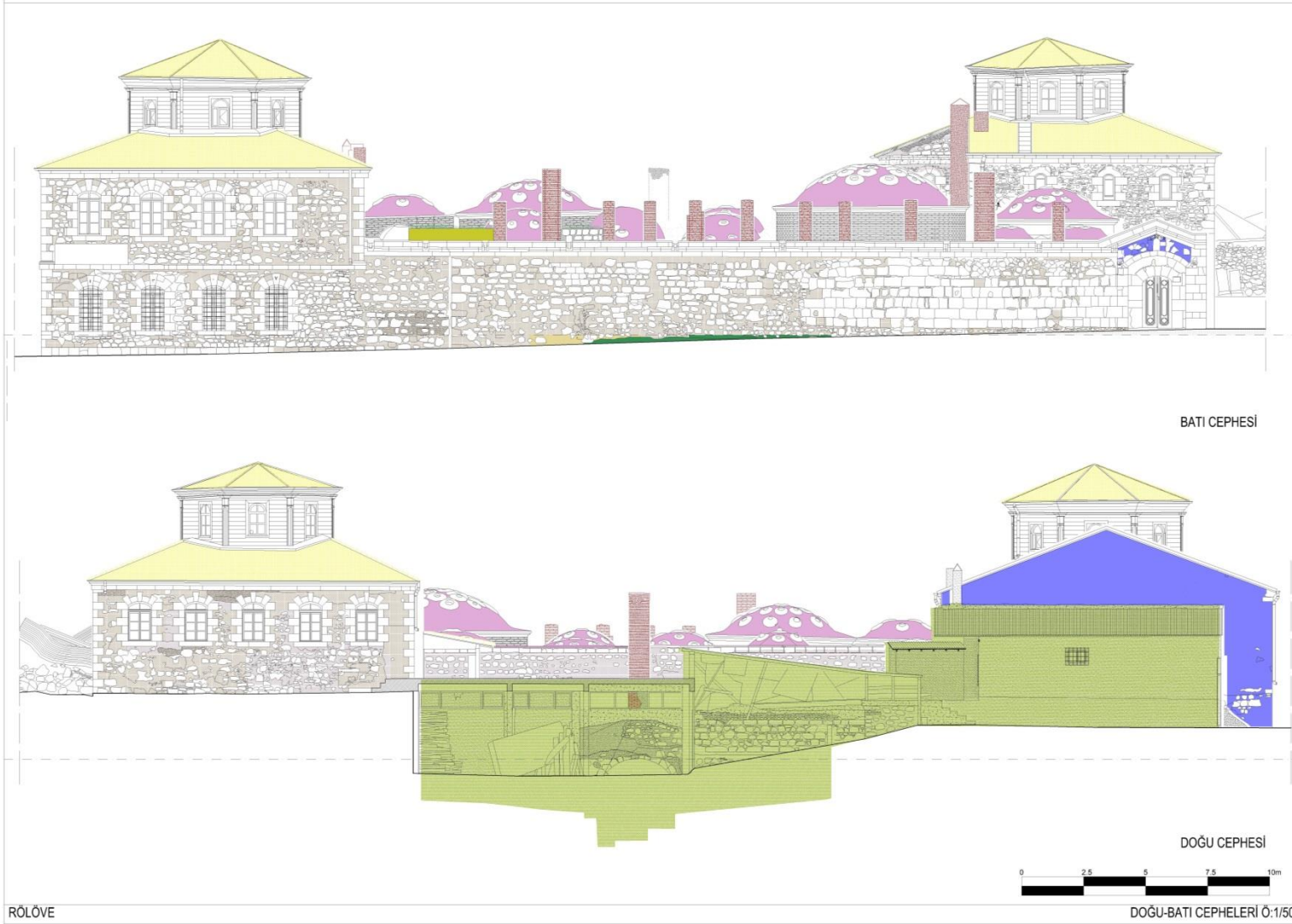

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr.Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

DICLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

RÖLÖVE RESTORASYON
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI

MÜDAHALE LEJANTİ

- Moloz taşlara kireç harcıyla derz yapılması.
- Mermer kaplamanın onarılarak yenilenmesi.
- Yeni sıva uygulanması.
- Taş yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mozaik yüzeyindeki kirlenmelerin temizlenmesi.
- Mevcut bacalar onarılıp eksik olanlar tamamlanarak onarılması.
- Özgün alaturka kiremit kaplanması.
- Yapı yüzeyindeki bitkilerin temizlenmesi.
- Yapının içindeki ve çevresindeki nitelsiz eklerin kaldırılması.
- Ahşap malzeme yüzeyinde meydana gelen kirlenmelerin onarılması.

ANKARA İLİ,
ALTINDAĞ İLÇESİ
ŞENGÜL HAMAMI
KORUMA PROJESİ

Proje Yürütücüsü
Doç.Dr. Mücahit YILDIRIM
Hazırlayan
Mimar Huriye ASLAN

2019-2020 BAHAR DÖNEMİ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Huriye ASLAN
Doğum Tarihi : 05.05.1993
e-mail : huriye.as@hotmail.com

EĞİTİM

Lisans : İstanbul Okan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık
Fakültesi Mimarlık Bölümü
Lise : Selahaddin Eyyubi Anadolu Lisesi
Çalıştığı Kurumlar : Polat Grup İnşaat (Proje Sorumlusu)2018-2019,Ankara
Subaşı İnşaat (Şantiye Şefi)2017-2018,Didim
YC Grup (Proje Sorumlusu)2016-2017, İstanbul

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN
FORMU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
ADI VE SOYADI	HURİYE ASLAN
ÖĞRENCİ NO	17808010
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	2019-2020
YARIYIL	☐ Güz ☒ Bahar
ANABİLİM DALI/BİLİM DALI	MİMARLIK
PROGRAM	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
TEZ BAŞLIĞI	YENİ İŞLEVLENDİRİLMİŞ ANKARA ŞENGÜL HAMAMININ KORUMA SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
İNTİHAL RAPORU BİLGİLERİ	
RAPOR TÜRÜ	Tez Savunma Sınavı Öncesi
SAYFA SAYISI	136
BENZERLİK ORANI	%21
RAPORLAMA TARİHİ	10./7./2020
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, ana bölümler, sonuç ve tartışma kısımlarından oluşan toplam ...136... sayfalık kısmına ilişkin, 10/7/2020. tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından<u>turnitin</u>.....adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan intihal raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 21 'tür. Uygulanan filtrelemeler: ☐ Kabul/Onay sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç ☐ Alıntılar hariç/dâhil ☐ Diğer Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Programlarda Tez Çalışması İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. ÖĞRENCİ Adı ve Soyadı: HURİYE ASLAN Tarih: 14.07.2020 İmza:	
Yukarıda bilgileri verilen tezi bilimsel, şekilsel ve etik kurallar çerçevesinde inceledim. Tezin Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği ve Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olduğunu onaylarım. Jüri karşısında savunabilir olduğunu bilgilerinize arz ederim. TEZ DANIŞMANI Adı ve Soyadı: DOÇ.DR. MÜCAHİT YILDIRIM Tarih: 14.07.2020 İmza:	

Formdaki bilgiler, bilgisayar ortamında doldurulmalıdır. El yazısı ile doldurulan formlar geçersizdir.

KGK-FRM-343/00